

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

SAHÂBEYE VERİLEN LAKAP VE UNVANLAR

Mohammad Anas KHAZNAWİ

ŞANLIURFA – 2019

T.C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

SAHÂBEYE VERİLEN LAKAP VE UNVANLAR

Mohammad Anas KHAZNAWİ

Danışman

Prof. Dr. Kasım ŞULUL

ŞANLIURFA – 2019

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı 175226001 numaralı Mohammad Anas KHAZNAWİ'nin hazırladığı "Sahâbeye Verilen Lakap ve Unvanlar" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması, 19/08/2019 tarihinde, saat 13.30'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

19/08/2019

Sınav Jürisi	Unvan, Adı Soyadı	Kanaati	İmzası
Danışman	Prof. Dr. Kasım ŞULUL	Kabul	
Üye	Doç. Dr. Tahsin KOÇYİĞİT	Kabul	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Ömer SABUNCU	Kabul	

Bu tezin İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

19./08/2019

Prof. Dr. Şeyket ÖKTEN
Müdür

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

b) Tez, HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek Almıştır Almamıştır.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı: Mohammad Anas
KHAZNAWİ
Öğrenci Numarası: 175226001
Enstitü Anabilim Dalı: İslâm
Tarihi ve Sanatları
Programı: Yüksek Lisans
Başlık (Türkçe)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen “SAHÂBEYE VERİLEN LAKAP VE ÜNVANLAR” çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 118 sayfalık kısmına ilişkin, 12/07/2019 tarihinde şahsım/danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 31’dir. Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 6 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen tezli/tezsiz lisansüstü programlarda seminer, dönem projesi, tez vb Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen lisansüstü orijinallik raporu alınması uygulama esasları ile belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığımı ve bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntılarının bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi, Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin yer almadığımı, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

12/07/2019

Hazırlayan Öğrencinin
İmzası

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 12/07/2019

Danışmanın

Unvanı-Adı-Soyadı: Prof. Dr. Kasım ŞULUL
(İmzası)

Sahâbeye Verilen Lakap ve Unvanlar

ORJİNALLIK RAPORU

% 31	% 30	% 7	% 12
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	archive.org İnternet Kaynağı	% 5
2	es.scribd.com İnternet Kaynağı	% 3
3	tr.scribd.com İnternet Kaynağı	% 2
4	pt.scribd.com İnternet Kaynağı	% 2
5	www.scribd.com İnternet Kaynağı	% 1
6	zh.scribd.com İnternet Kaynağı	% 1
7	alperensaka.tr.gg İnternet Kaynağı	% 1
8	acikerisim.fsm.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
9	Submitted to Recep Tayyip Erdogan University Öğrenci Ödevi	% 1

ÖNSÖZ

İslâm ümmeti; ashâbın isim, künye, unvan ve lakaplarını özenle tesbit etmiştir. Bunun sebebi, ashâbın Hz. Peygamber'in (sav) arkadaşları ve İslâm Dini'nin temelini oluşturan *Kur'ân-ı Kerîm* ve *Sünnet*'in ilk muhatapları, ilk uygulayıcıları, ilk öğreticileri ve nakledicileri olmalarıdır. Sahâbe biyografileri aynı zamanda siyerin tamalayıcısı mahiyetindedir.

Çalışmamızın konusu, Hz. Peygamber'in (sav) talim, terbiye ve tezkiyesinde yetişen ashâbın künye, unvan ve lakaplarının tespitidir. Sahâbîlerin lakap ve unvanlarını konu edinen lisansüstü bir çalışmaya rastlayamadık. Bu ve başka nedenlerden dolayı sahâbîlere verilen lakap ve unvanları çalışmaya karar verdik. Sahâbîlere verilen lakap ve unvanları tesbit etmek için ilgili kaynakları metin taraması şeklinde araştırdık.

Çalışmamız giriş ve iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte; sahâbî kavramıyla ilgili genel bilgilere, isim, künye, lakap ve unvan sözcüklerinin lügavî ve ıstilahî anlamlarını ele aldık. Birinci bölümü ise asıl konumuza yani sahâbîlere verilen lakap ve unvanlara ayırdık.

Başından itibaren beni ilmi araştırmaya teşvik eden, kaynak temininde destek veren, yazdığım metinleri okuyup önerilerde bulunan ve çalışma boyunca bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Kasım Şulul'a, ayrıca hocalarım Prof. Dr. Murat Akgündüz ve Dr. Öğr. Üyesi Ömer Sabuncu'ya teşekkür ederim.

Mohammad Anas KHAZNAWÎ

Şanlıurfa 2019

ÖZET
SAHÂBEYE VERİLEN LAKAP VE UNVANLAR

KHAZNAWÎ Mohammad Anas

Yüksek Lisans Tezi

İslam Tarihi Ve Sanatları Ana Bilim Dalı

Tez Danışman: Prof. Dr. Kasım ŞULUL

Ağustos.2019, 134 Sayfa

Bu araştırmanın konusu; her biri aynı zamanda tarihi bir vesika olup o dönemin yaşanmış önemli olaylarına ışık tutan ashâb-ı kirâma verilen lakap ve unvanların tesbiti, alfabetik olarak sıralanması ve anlamlarının izahıdır. Giriş ve bir bölümden oluşan çalışmamızın giriş kısmında; sahâbî kavramıyla ilgili genel bilgilere, iman, kişilik ve sosyolojik algısından sakınca görmediği isim, künye, lakap ve unvan sözcüklerinin lügavî ve ıstılahî anlamlar ele alınmıştır. Birinci bölüm; tezin asıl konusu olan sahâbîlere verilen unvan ve lakaplara tahsis edilmiştir.

Ashâb arasında künye, unvan ve lakaplar yaygın bir şekilde kullanılmış, birçok sahâbî ismiyle değil lakabıyla anılmıştır.

Hz. Peygamber'in bazı sahâbîlerin kötü ve yanlış çağrışımları olan isim, künye, unvan ve lakapları değiştirmiş yerine daha güzellerini vermiştir. O, ashâbının İslâm'dan önceki aldıkları isim, künye, unvan ve lakaplarını büyük çoğunluğuna ise müdahale etmemiştir.

Hz. Peygamber (sav), isim, künye, unvan ve lakaplar konusunda sahâbîlere karşı son derece kibar davranmış ve onları onurlandırmıştır. Bu durum Hz. Peygamber'in dikkate alınması gereken bir sünneti; yani daimî uygulamasıdır.

Anahtar Kelimeler: Sahâbî, İsim, Künye, Unvan, Lakap.

ABSTRACT
NICKNAME AND TITLES GIVEN TO THE COMPANIONS OF THE
PROPHET MUHAMMAD (SAHABA)

KHAZNAWĪ, Mohammad Anas

Master's Thesis

Department of Islamic History and Arts

Advisor: Prof. Dr. Kasım ŞULUL

August, 2019, 134 pages

The subject of this research is determining of the titles and agnomens of the Companions of the Prophet who are themselves historic documents and shed light on the important events of that period; and is ordering alphabetically their nickname and titles and explaining their meanings. In the introduction part of this study, which consists of a beginning and another section; the general information about the concept of the Companion of the Prophet, his own name, imprint, nickname and title of the lugavi and the meaning of the lucrative are discussed. The first part is allocated to the titles and agnomens of the Companions of the Prophet which is the main topic of the thesis.

Agnomens, titles and nicknames have been used extensively among the Companions of the Prophet, and many of the Companions were not called by their own names. The Prophet changed the names, imprints, titles, and nicknames of some Companions which are bad and wrong connotations and gave them more beautiful ones. He did not interfere with the majority of his companions' names, imprints, titles and nicknames they received before Islam. The Prophet was very kind and honored to the Companions in terms of names, imprints, titles and epithets. This practice is a Sunnah of The Prophet to be considered; that is, his permanent application.

Key Words: The Companions of the Prophet, Name, Tag, Title, Nickname.

SAHÂBEYE VERİLEN LAKAP VE UNVANLAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
ÖZET	VI
ABSTRACT.....	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	XV
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	2
1.1. Araştırmanın Amacı	2
1.2. Araştırmamızın Konusu	2
1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	2
1.4. Araştırmanın Kaynakları.....	3
2. SAHÂBE KAVRAMI.....	4
2.1. Sözlükte Sahâbe	4
2.2. İstilahta Sahâbe	4
2.3. Sahâbeyi Tesbit Kriterleri	5
2.4. Sahâbe Tabakaları	6
2.5. Sahâbe Sayısı	7
2.6. Sahâbe Dönemi	7
3. İSİM, KÜNYE, LAKAP VE UNVAN KELİMELERİNİN LÜĞAVÎ VE İSTİLAHÎ ANLAMLARI	7
3.1. İsim.....	8
3.2. Künye	8
3.3. Lakap.....	9
3.4. Unvan	10

BİRİNCİ BÖLÜM

SAHÂBEYE VERİLEN UNVANLAR

1.1. SAHÂBEYE VERİLEN UMUMÎ UNVANLAR	10
1.1.1. ‘Abâdile.....	10
1.1.2. Ashâbu Bedir.....	11
1.1.3. Ashâbu Bey‘atürrıdvân	12
1.1.4. Ashâbu’s-Suffe.....	13

1.1.5. Ashâbu Uhud.....	14
1.1.6. Aşeretü'l-Mübeşşere	14
1.1.7. Ehlü'l-Beyt.....	14
1.1.8. Emîrû'l-Mü'minîn.....	15
1.1.9. Ensâr.....	16
1.1.10. Hademü Resûlillah.....	16
1.1.11. Hulefâ-yı Râşidîn	17
1.1.12. Kâtib.....	17
1.1.13. Muhâcirûn	18
1.1.14. Müezzin.....	19
1.1.15. Şu'arau Resûlillah	20
1.1.16. Ümmehâtü'l-Mü'minîn.....	21
1.2. SAHÂBEYE VERİLEN HUSUSÎ UNVANLAR	22
1.2.1. Bahr (البحر) / Hibrü'l-Ümme (حبر الأمة) / Hibrü'l-Arab (حبر العرب) / Tercümanu'l-Kur'an (ترجمان القرآن) / el-Hibr (الحبر) / Hekîmu'l-Mu'dilât (حكيم رَبَّانِي هذه الأمة) / Rabbanîyyu hazîhi'l-Umme (المعضلات).....	22
1.2.2. Cerrâr (الجرار)	23
1.2.3. Emîrû't-Tevvâbîn (أَمِيرُ التَّوَّابِينَ).....	23
1.2.4. Hadimu Resûlillah (خَادِمُ رَسُولِ اللَّهِ).....	23
1.2.5. Halifetu Resûlilâh (خَلِيفَةُ رَسُولِ اللَّهِ).....	24
1.2.6. Hanzaletü'l-Kâtib (حَنْظَلَةُ الْكَاتِبِ).....	24
1.2.7. Hatîbü'n-Nebî (خَطِيبُ النَّبِيِّ).....	25
1.2.8. Hekîmü'l-Ümme (حَكِيمُ الْأُمَّةِ) / Dimaşk Mukrîni (مَقْرِي دِمَشَق).....	25
1.2.9. Kâmil (الكَامِل).....	26
1.2.10. Kâri' (el-Mukri) (المقريّ) (القارئ).....	27
1.2.11. Müezzinu'r-Resûlillah (مُؤَذِّنُ رَسُولِ اللَّهِ).....	27
1.2.12. Şairu Resûlillah (sav) (شَاعِرُ رَسُولِ اللَّهِ).....	28
1.2.13. Tabîbu'l-Arab (طَبِيبُ الْعَرَبِ).....	29

İKİNCİ BÖLÜM

SAHÂBEYE VERİLEN LAKAPLAR

2.1. SAHÂBEYE VERİLEN LAKAPLAR.....	29
2.1.1. Âbî'l-Lahm (أَبِي اللَّحْمِ).....	30
2.1.2. 'Afîf (عَفِيفٌ).....	30
2.1.3. Ahnes (الْأَخْنَس).....	30
2.1.4. Ahrem (الْأَحْرَم) / Fuheyre (فُهَيْرَةٌ) / Kumeyr (قُمَيْرٌ).....	31

2.1.5. ‘ Âizu’l-Beyt (عائذ البيت) / ‘Aizullah (عائذُ الله) / Hamamü’l-Mescid(حَمَامُ الْمَسْجِدِ).	31
2.1.6. Akra‘ (الْأَقْرَعُ).....	32
2.1.7. Akta‘ (الْأَقْطَعُ).....	32
2.1.8. A‘naka liyemût (أَعْنَقَ لِيَمُوتَ).....	33
2.1.9. A‘rec (الْأَعْرَجُ).....	33
2. 1.10. A‘şa (الْأَعْشَى).....	33
2.1.11. ‘Ayhame (عَيْهَامَةُ) / İbnü’l-Hamra (ابْنُ الْحَمْرَاءِ).....	34
2.1.12. Bahru’l-Cûd (بَحْرُ الْجُودِ).....	34
2.1.13. Bebbe (بَيْبَةَ).....	34
2.1.14. Belî‘ul-Ard (تَلْبِيعُ الْأَرْضِ).....	35
2.1.15. Berbîr (الْبَرْبِيرُ).....	35
2.1.16. Bersâ (الْبَرْصَاءُ).....	36
2.1.17. Betûl (الْبِتُولُ) / Zehrâ (الزَّهْرَاءُ) / Seyyidetu Nisâi’l-Âlemîn (سَيِّدَةُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ) / Ümmü Ebîha (أُمُّ أَبِيهَا).....	37
2.1.18. Ca‘de (جَعْدَةٌ).....	39
2.1.19. Cârûd (الْجَارُودُ).....	39
2.1.20. Cerbâ (الْجَرْبَاءُ).....	39
2.1.21. Cervu’l-Betha (جَرْوُ الْبَطْحَاءِ) / Emîn (الْأَمِينُ).....	40
2.1.22. Du‘mûsu’l-Ârab (دُعْمُوصُ الْعَرَبِ).....	41
2.1.23. Ebû ‘Adl (أَبُو عَضَلِ).....	41
2.1.24. Ebû Basîr (أَبُو بَصِيرِ) / Ebû Gasil (أَبُو غَسِيلِ).....	41
2.1.25. Ebû Batn (Ebû ’l-Butayn Zü’l-Butayn) (أَبُو بَطْنِ (أَبُو الْبُطَيْنِ، ذُو الْبُطَيْنِ).....	41
2.1.26. Ebû Bekre (أَبُو بَكْرَةَ).....	42
2.1.27. Ebü Hüreyre (أَبُو هُرَيْرَةَ).....	42
2.1.28. Ebü Türâb (أَبُو تَرَابِ) / Haydar (حَيْدَرِ) / el-Kerrâr (الْكَرَّارِ).....	43
3.1.29. Ebû ’l-Benât (أَبُو الْبِنَاتِ).....	45
2.1.30. Ebu’l-Mesâkin (أَبُو الْمَسَاكِينِ) / Tayyâr (الطَّيَّارِ) / Zü’l-Cenâheyn (ذُو الْجَنَاحَيْنِ).....	45
2.1.31. Ekletü’l-Esed (أَكْلَةُ الْأَسَدِ).....	46
2.1.32. Esedü fi Berâsinihi (الْأَسَدُ فِي بَرَانِيهِ) / Fârisü’l-İslâm (فَارِسُ الْإِسْلَامِ).....	46
2.1.33. Esedullah ve EseduResûlihi (أَسَدُ اللَّهِ وَأَسَدُ رَسُولِهِ) / Seyyidü’ş-Şühedâ (سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ).....	47
2.1.34. Eş‘ar (الْأَشْعَرُ).....	48
2.1.35. Eş‘aru Berken (الْأَشْعَرُ بَرْكَأً).....	48
2.1.36. Eş‘as (الْأَشْعَثُ) / ‘Urfu’n-Nâr (عُرْفُ النَّارِ).....	49
2.1.37. Eşecc (الْأَشَجُّ).....	49

2.1.38. Eyser (أَيْسَرُ).....	49
2.1.39. Fârisu Atlâl (فَارِسُ أَطْلَالٍ).....	50
2.1.40. Fârisu Zi'l-Hirak (فَارِسُ ذِي الْحِرَاقِ).....	51
2.1.41. Fârûk (الْفَارُوقِ).....	51
2.1.42. Gasilü'l-Melaike (غَسِيلُ الْمَلَائِكَةِ).....	51
2.1.43. Habîbu'd-Durûb (حَبِيبُ الدَّرُوبِ) / Habîbu'r-Rûm (حَبِيبُ الرُّومِ).....	52
2.1.44. Halilü'l-Hulefa (خَلِيلُ الْخُلَفَاءِ).....	52
2.1.45. Hamham (حَمَّامِ).....	53
2.1.46. Hamiyu'd-Debr (حَمِيُّ الدَّبْرِ).....	53
2.1.47. Hansa (الْحَنَسَاءِ).....	54
2.1.48. Hâsir (حَاسِرٍ).....	55
2.1.49. Hatîm (الْحَطِيمِ).....	55
2.1.50. Havariü'r-Resûl (حَوَارِيُّ الرِّسُولِ).....	55
2.1.51. Hibbu'n-Nebî (حِبُّ النَّبِيِّ).....	56
2.1.52. Hub İbnü'l-Hub (الْحُبُّ ابْنُ الْحُبِّ) / Ridf (الرِّدْفُ) / Ebû Batn (أَبُو بَطْنٍ).....	57
2.1.53. Hulb (الْهَلْبُ).....	58
2.1.54. Husam (الْحُسَامِ).....	58
2.1.55. Hucru'l-Edber (حُجْرُ الْأَدْبَرِ) / Hucru'l-Hayr (حُجْرُ الْحَيْرِ).....	58
2.1.56. Hucru's-Ser (حُجْرُ الشَّرِّ).....	59
2.1.57. İbnu Fushum (ابْنُ فُشْحَمِ).....	59
2.1.58. İbnu Nedbe (ابْنُ نَدْبَةَ).....	59
2.1.59. İbnuSâkil 'Asel (ابْنُ سَاقِي الْعَسَلِ) / Şemmâs (شَمَّاسٍ).....	60
2.1.60. İbnu Ümmü 'Abd (ابْنُ أُمِّ عَبْدِ) / Sahibü's-Sevad (صَاحِبُ السَّوَادِ).....	60
2.1.61. İbnü'd-Düğunne (ابْنُ الدَّغْنَةِ).....	61
2.1.62. İbnü'l-'Acma (İbnü'l-A'cem) (ابْنُ الْأَعْجَمِ).....	61
2.1.63. İbnü'l-Bersâ (ابْنُ الْبِرْصَاءِ).....	62
2.1.64. İbnü'l-Gasîl (ابْنُ الْغَسِيلِ).....	62
2.1.65. İbnü's-Sa'dî (ابْنُ السَّعْدِيِّ).....	62
2.1.66. Kâidü'l-Fursân (Fereseyn) (قَائِدُ الْفُرْسَانِ الْفَرَسَيْنِ).....	63
2.1.67. Kaviyyu'l-Emîn (القَوِيُّ الْأَمِينُ) / Emînu'l-Ümme (أَمِينُ الْأُمَّةِ).....	63
2.1.68. Katîlü'l-Bethâ (قَتِيلُ الْبِطْحَاءِ).....	63
2.1.69. Ketîlü's-Şi'b (قَتِيلُ الشَّيْبِ).....	64
2.1.70. Lekimu'd-Deccâc (لَقِيمُ الدَّجَاجِ).....	64
2.1.71. Ma'dinu'z-Zeheb (مَعْدِنُ الذَّهَبِ).....	64

2.1.72. Mai'z (مَاعِز)	65
2.1.73. Menhûr (الْمَنْحُور)	65
2.1.74. Mes'ab (مَنْعَب)	66
2.1.75. Meyseretü'l-Fecr (مَيْسِرَةُ الْفَجْرِ)	66
2.1.76. Mezbah (مَذْبَح)	66
2.1.77. Mübrik (المُبْرِق)	67
2.1.78. Mücedde'u fillah (المَجْدَعُ فِي اللَّهِ)	67
2.1.79. Mugîretu'r-Re'y (مُغِيرَةُ الرَّأْيِ)	67
2.1.80. Muhacir (المُهَاجِر)	68
2.1.81. Mukrin (مُقْرِن)	68
2.1.82. Mukterib (المُقْتَرِب)	69
2.1.83. Mücadile (المُجَادِلَة)	69
2.1.84. Mücezzer (المُجَزَّر)	69
2.1.85. Mükeddid (المُكَدِّد)	70
2.1.86. Mükehhal (المُكْهَل)	70
2.1.87. Nabiġa (النَابِغَة)	70
2.1.88. Nehhâm (النَّحَام)	71
2.1.89. Nesîcu Vahdih (نَسِيحٌ وَحْدِهِ)	71
2.1.90. Nubeyšetü'l-Hayr (نُبَيْسَةُ الْخَيْرِ)	72
2.1.91. Râ'îr-Rikâb (رَاعِي الرِّكَابِ)	72
2.1.92. Râmî (الرَّامِي)	72
2.1.93. Reyhaneta en-Nebî (رَيْحَانَتَا النَّبِيِّ) / Seyida Şebabi Ehli'l-Cenne (سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ السَّعْيِ)	73
2.1.94. Ridf (الرِّدْف)	74
2.1.95. Rumeysa (Gumeysa) (الرُّمَيْصَاءُ) (الْغُمَيْصَاءُ)	74
2.1.96. Sa'du'l-Hayr (سَعْدُ الْخَيْرِ)	75
2.1.97. Sa'du'l-Karaz (سَعْدُ الْقَرَاظِ)	75
2.1.98. Sabiku'l-Habeşe (سَابِقُ الْحَبَشَةِ)	76
2.1.99. Sabiku'r-Rum (سَابِقُ الرُّومِ) / Suheyb er-Rûmî (صُهَيْبُ الرُّومِيِّ)	76
2.1.100. Sahibü Rahli'n-Nebî (صَاحِبُ رَحْلِ النَّبِيِّ)	77
2.1.101. Sâhibu Sırrî Resûlillah (صَاحِبُ سِرِّ رَسُولِ اللَّهِ)	77
2.1.102. Sâhibü'l-Cebîze (صَاحِبُ الْجَبِيْزَةِ)	78
2.1.103. Sahibü'l-Cüyûş (صَاحِبُ الْجَيْوُشِ)	78
2.1.104. Sâhibü's-Sâ' (صَاحِبُ الصَّاعِ) (صَاحِبُ الصَّاعَيْنِ) (Sâhibü's-Sâeyn)	79

2.1.105. Samma (الصَّمَاءُ).....	79
2.1.106. Seccâd (السَّجَّاد) / Fer‘u Kureyş (Ferhu Kureyş) (فَرْحُ فُرَيْشٍ) / NâsikuKureyş (نَاسِكُ فُرَيْشٍ).....	79
2.1.107. Sefîne (سَفِينَةٌ).....	80
2.1.108. Selmân ibnû‘l-İslâm (سَلْمَانُ ابْنُ الْإِسْلَامِ) / Selmânü‘l-Hayr (سَلْمَانُ الْخَيْرِ).....	81
2.1.109. Seyfullahi‘l-Meslûl (سَيِّفُ اللَّهِ الْمَسْلُوبِ).....	81
2.1.110. Seyyidu Ehli‘l-Veber (سَيِّدُ أَهْلِ الْوَبْرِ).....	82
2.1.111. Sıddîk (الصَّدِيقِ) / Atik (عتيق) / Zü‘l-Hilâl (ذو الخلال) / Evvâh (أواه).....	82
2.1.112. Sırm (الصِّرْمُ).....	84
2.1.113. Sidâdu‘l-Bethâ (سِذَاذُ الْبُطْحَاءِ).....	84
2.1.114. Sürrak (سُرَّاق).....	85
2.1.115. Şâribu‘z-Zeheb (شَارِبُ الذَّهَبِ).....	85
2.1.116. Şehîde (الشَّهِيدَةُ).....	86
2.1.117. Şerîd (الشَّرِيدُ).....	86
2.1.118. Şeymâ (السَّيْمَاءُ).....	86
2.1.119. Şukrân (شُكْرَان).....	87
2.1.120. Tahir (الطَّاهِرُ) / Tayyîb (الطَّيِّبُ).....	87
2.1.121. Talhatu‘l-Feyyâd (طَلْحَةُ الْفَيَّاضِ) / Talhatu‘l-Cûd (طَلْحَةُ الْجُودِ) / Talhatu‘l-Hayr (طَلْحَةُ الْخَيْرِ) / el-Karînan (الْقَرِينَان).....	88
2.1.122. Talhatu‘l-Hayr (طَلْحَةُ الْخَيْرِ).....	88
2.1.123. Teyyaru‘l-Furat (تَيَّارُ الْفُرَاتِ).....	88
2.1.124. Übeydu‘s-Sehham (عُبَيْدُ السَّهَامِ).....	89
2.1.125. ‘Ukketü‘l-‘Asal (عُكَّةُ الْعَسَلِ).....	89
2.1.126. Usayrım (الأصيرم).....	90
2.1.127. ‘Uyeyne (عُيَيْنَةُ).....	90
2.1.128. Ümmü‘l-Mesâkin (أُمُّ الْمَسَاكِينِ).....	91
2.1.129. Vehbu‘l-Hayr (وَهْبُ الْخَيْرِ) / Vehbullah (وَهْبُ اللَّهِ) / Hibetullah (هِبَةُ اللَّهِ).....	91
2.1.130. Ya‘sûbu Kureyş (يَعْسُوبُ فُرَيْشٍ).....	92
2.1.131. Yemân (الْيَمَانِ).....	92
2.1.132. Yezîdu‘l-Hayr (يَزِيدُ الْخَيْرِ).....	93
2.1.133. Yûsufu Hazîhi‘l-Umme (يُوسُفُ هَذِهِ الْأُمَّةِ).....	93
2.1.134. Zadu‘r-Râkib (زَادُ الرَّكِيبِ).....	94
2.1.135. Zamile (زَامِلَةٌ).....	94
2.1.136. Zâtu‘n-Nitâkeyn (ذَاتُ النَّطَاقَيْنِ).....	95
2.1.137. Zeydu‘l-Hayr (زَيْدُ الْخَيْرِ) / Zeydu‘l-Hayl (زَيْدُ الْخَيْلِ).....	95

2.1.138. ez-Zibrikân (الرُّبْرِقَان) / Kameru Necd (قَمْرٌ نَجْد)	95
2.1.139. Zü'l-'Akisateyn (ذُو الْعَقِصَتَيْنِ)	96
2.1.140. Zü'l-'Ayn (ذُو الْعَيْنِ) / Zü'n-Nûr (ذُو النُّور)	96
2.1.141. Zü'l-Bicâdeyn (ذُو الْبِحَادَيْنِ)	97
2.1.142. Zü'l-Cevşen (ذُو الْجَوْشِنِ)	98
2.1.143. Zü'l-Enyâb (ذُو الْأَنْيَابِ) / Zü's-Seniyeteyn (ذُو السَّنِيَّتَيْنِ)	98
2.1.144. Zü'l-Esâbi' (ذُو الْأَصَابِعِ)	99
2.1.145. Zü'l-Gurre (ذُو الْغُرَّةِ)	99
2.1.146. Zü'l-Gussa (ذُو الْغُصَّةِ)	99
2.1.147. Zü'l-Kavs (ذُو الْقَوْسِ)	99
2.1.148. Zü'l-Kutneteyn (ذُو الْقُطُنَتَيْنِ) / Zü'n-Nûr (ذُو النُّور)	100
2.1.149. Zü'l-Lisâneyn (ذُو اللَّسَانَيْنِ)	101
2.1.150. Zü'l-Miş'ar (ذُو الْمِشْعَارِ)	101
2.1.151. Zü'l-Mişhere (Zü'ş-Şühre) (ذُو الشُّهْرَةِ) / Zü's-Seyfeyn (ذُو السَّيْفَيْنِ)	102
2.1.152. Zü'l-Üzüneyn (ذُو الْأُذُنَيْنِ)	102
2.1.153. Zü'l-Yedeyn (ذُو الْيَدَيْنِ)	103
2.1.154. Zü'n-Nûn (ذُو النُّونِ)	103
2.1.155. Zü'n-Nûr (ذُو النُّورِ)	104
2.1.156. Zü'n-Nûreyn (ذُو النُّورَيْنِ)	105
2.1.157. Zü'n-Nümrük (ذُو النُّمْرُقِ)	106
2.1.158. Zü'r-Re'y (ذُو الرَّأْيِ)	106
2.1.159. Zü's-Seyfeyn (ذُو السَّيْفَيْنِ)	107
2.1.160. Zü'ş-Şehâdeteyn (ذُو الشَّهَادَتَيْنِ)	108
2.1.161. Zü'ş-Şimaleyn (ذُو الشِّمَالَيْنِ)	108
SONUÇ	110
KAYNAKÇA	112

KISALTMALAR

b.	İbn (Oğlu)
bint	Kızı
Bkz.	Bakınız
ed.	Editör
H	Hicri
Hız.	Hazret
md.	Madde
ö.	Ölüm tarihi
ra	RadiyallahuAnhu
sav	Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
Şrh.	Şerh eden
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	Tahkîk eden
ts.	Baskı tarihi belirtilmemiş/tarihsiz
y.y.	Basım Yeri Belirtilmemiş

GİRİŞ

Kurân-ı Kerîm'de ashâb-ı kirâmın faziletleri ifade eden birçok âyet-i kerîme mevcuttur:¹

Aşağıda meâlini verdiğimiz âyetlerde sahâbîler övülmüş, onlar için günahlardan bağışlanma ve cennette tükenmez rızık vadedilmiştir. Onlar, Allah'ın rızasına nail olmuşlardır. Allah onlardan razıdır, onlar da Allah'tan razıdır. Ayrıca; hakiki mümin olmaları, fazilet sahibi olmaları, takvayı hedef edinmeleri, rüşd sahibi ve ibadete düşkün oldukları ifade edilmiştir.²

Hz. Peygamber (sav), fedakârlıklarını birlikte yaşayarak gördüğü aşıptan bahsederken onları “insanlık tarihinin en hayırlı nesli”,³ “ümmetin en hayırlıları”,⁴ cehennem ateşinin yakmayacağı kimseler, cennetlikler diye tanıtmış, ayrıca ümmetinin onlara ikramda bulunmasını, iyilik etmesini ve kendilerini çekiştirmemesini istemiştir.⁵ Sahâbîlerle ilgili olarak iki hususun ifade edilmesi gerekir:

Birincisi: Sahâbîler fazilet itibariyle peygamberlerden sonra gelir. Bu husus Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber'in (sav) birçok hadislerinde açıkça izah edilmiştir.

İkincisi: Sahâbîler beşer olarak masum değildir. “Ümmetim asla dalalet üzerine birleşmez”⁶ hadisi sahâbîleri de kapsar.

¹ Bakara, 2/143; Âl-i İmrân, 3/103; Enfâl, 8/74-75; Yunûs, 10/25; Hucurat, 49/7-8.

“O, Allah'ın elçisi Muhammed'dir. Onunla beraber olanlar da kâfirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler. Onları, Allah'ın lutuf ve rızasına talip olarak hep rükûda ve secdede görürsün. Secdenin tesiriyle yüzlerine simaları oturmuştur; Tevrat'ta onlar için yapılan benzetme budur. İncil'deki misalleri ise bir ekindir: Çiftçileri sevindirmek üzere filiz verir, onu güçlendirir, kalınlaşır ve kendi sapları üzerinde durur. Onlar (müminler) yüzünden kâfirler öfkeden kahrolsunlar diye (böyle olmuştur). Onlar arasından iman edip dünya ve âhirete yararlı işler yapanlara Allah bir bağışlama ve büyük bir ödül vaad etmektedir.” (Fetih, 48/29) ; *“İslâm Dinî'ne girme konusunda ilk öne geçen Muhacirler ve Ensarla birlikte, güzel amelde onlara tâbi olanlardan Allah razı olmuştur. Onlar da Allah'tan razı olmuşlardır...”* (et-Tevbe, 9/100).

² Kur'ân-ı Kerîm dahil birçok kaynağa göre diğer semavî kitaplarda da sahâbîlerden bahsetmiştir. Zebur'da onlar hakkında; “Ey Dâvud, Muhammed'i ve ümmetini bütün ümmetlere üstün tuttum”. Tevrat'ta ise onlardan “Kudsîler” şeklinde bahsedilmiş, İncil'de ise ashâb cihadla görevli kimseler olarak nitelenmiştir. Bkz. İbnü'l-Leys, “Risâle”, *Cemheretü'r-resâilü'l-Arab fi unsûri'l-Arabiyyeti'z-zâhire*, ed. Ahmed Zeki Safvet, (Kahire, Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1356/1937), 308-313.

³ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî (ö. 256/870), *Sahîhu'l-Buhârî*, thk. Muhammed Zuheyr b. Nasr, (Beyrût: Dâru Tavku'n-Necât, 1422), “Fezâilü ashâbi'n-Nebî ” 1; Müslim el-Kuşeyrî (ö. 261/875), *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuad Abdalbaki, (Beyrut: Dâru İhyau Turasi'l-Arabî), “Fezailü's-sahâbe”, 211,212.

⁴ Âl-i İmrân, 3/110.

⁵ Tirmizî, Muhammed b. İsa b. Sevra b. Mûsa b. ed-Dehhâk (ö. 279/892), *el-Câmiu'l-kebir*, thk. Beşşâr Âvrad Ma'ruf, (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmi, 1998), “Menâkıb”, 57.

⁶ İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî (ö. 273/887) *Sünen* (Riyad: Mektebetü'l-Meârif), t.s., Fiten, 8.

Selef-i salihinden gelen rivâyetlerde de sahâbîler methedilmiş, Hz. Peygamber'den sonra insanların en faziletlilerinin Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali oldukları belirtilmiş, diğer sahâbîlerin hürmetle yâd edilmeleri gerektiği ifade edilmiştir.

Sahâbîleri bu denli yüksek mertebede olmalarının sebebi onların doğrudan risâletten feyiz almışlardır.

1. ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Ashâb, Asr-ı Saâdet araştırmalarının önemli bir konusudur. Ashab-ı kirâm, İslâm dinini Hz. Peygamber ile beraber yaşamışlardır. Hz. Peygamber kendi arkadaşlarına ayrı bir ehemmiyet vermiş ve onları ümmetin hayırlıları olduğunu ifade etmiş ve onları yol gösteren gökteki yıldızlara benzetmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Hz. Peygamber'in verdiği veya değiştirdiği bazı sahâbenin isim, lakap ve unvanların tespit edilmesi, bunların sebeplerini araştırılması, ayrıca Hz. Peygamber'in bu uygulamasını akademik bir usulüla ortaya çıkartmaktır.

1.2. Araştırmamızın Konusu

Sahâbeye verilen lakap ve unvanları temel kaynakları esas alarak belirlemek, alfabetik olarak sıralamak ve izah etmektir.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmamızda sayı itibariyle en fazla sahâbe biyografisi içeren İbn Sa'd'ın *Tabakatü'l-Kübrâ* adlı eserini ve diğer temel biyografik eserleri esas alarak, tespit ettiğimiz bilgileri, ulaşabildiğimiz kaynaklardan edindiğimiz bilgilerle birleştirerek, lakap ve unvana konu olan sahâbîleri ayrı başlıklar altında alfabetik olarak sunduk.

Çalışmamızı iki bölümde inceleyerek, birinci bölümde, sahâbe unvanlarını umumi ve hususi unvanlar şeklinde iki başlık altında topladık.

İkinci bölümde ise sahabelerin lakaplarından bahsederken, birden fazla lakabı olan sahâbenin önce meşhur olan lakabını sonrada diğer lakaplarını yazdık.

Ayrıca bir lakab birden fazla sahâbeye verilmişse, biz önce bu lakapları tespit ettik, daha sonra bu lakapla anılan sahâbeleri sahip olduğu şöhrete göre sıraladık.

İsim ve ensâb bahsinde ise; ilk önce bahse konu olan sahâbinin bağlı olduğu genel nesebinden daha sonrada has nesebinden bahsettik ki şu manayı izah etmeye çalıştık. Örnek olarak: “filan b. filan el-Kureyşî el- Hâşimî” derken, el-Kureyşî genel neseb, el-Hâşimî ise has neseb olarak belirttik.

1.4. Araştırmanın Kaynakları

Çalışmamızın temel kaynağı ansiklopedik sahâbe biyografileridir. Bunlardan ön plana çıkanları şöyle sıralamak mümkündür:

* İbn Sa'd' ın *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kübrâ* adlı eseri, kitaplarının ilki ve zamanımıza intikal edenlerin en eskisi olan bu eseri, esas itibariyle siyer-megazî ve tabakat ana bölümlerinden meydana gelmektedir. Et-Tabakât, kendinden sonra gelen birçok müellifin eserine hem öncülük, hem örneklik, hem de kaynaklık yapmış bir çalışmadır. Eserinde, önce Hz. Peygamber'i (sav) en önemli özellik ve vasıflarını, Hz. Âdem'den (as) başlayarak, Hz. Peygamber'in (sav) nesebi, doğumu, çocukluk ve gençlik yılları, evlilik ve nübüvvet öncesi hayatını, Onun sireti ile alakalı olan Arap kabileleri ve o devrin sosyal, kültürel, ticari ve ilmi hayatını, gazve ve seriyyelerini, Medine hayatını, hastalanışını, vefatını daha sonra tezimize konu olan en hayırlı ilk nesil olan sahabe nesli anlatılır.

* Müslim b. el-Haccâc (ö. 261/875)'ın -Sahâbe ve tâbiîn râvilerinden 2246 kişi hakkında bilgi içeren- *et-Tabakât* ve *Kitâbü'l-künâ ve'l-esmâ'* adlı eseri rivayet zincirlerinde, isimleriyle tanınanların künye, künyeleriyle tanınanların isimleriyle zikredilmesi sonucu ortaya çıkan karışıklığı gidermek amacıyla yazılmış bir eserdir.

* Belâzürî (ö. 279/892)' *Ensâbü'l-esrâf*, müellifin günümüze gelebilen iki büyük eserinden birisidir. Hz. Peygamber'in hayatı ile Hulefâ-i Râşidîn, Sahâbe, Emevîler ve Abbâsîler'in ilk dönemleri için önemli bir kaynak olan bu eser tabakat, ensâb ve ahbâr üslûplarının birleştirilmesi suretiyle telif edilmiştir.

* Tirmîzî (ö. 279/892)'nin *Tesmiyetü Ashâbi'n-Nebî*, Sahâbe adlarının sadece ilk harfine göre alfabetik düzenlenen esere aşere-i mübeşşere ile başlanmıştır.

* İbn Abdülber (ö. 463/1071)'in *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*,. Sahâbe biyografisine dair günümüze ulaşan ilk eserlerden biri olup tarih ve tabakat alanındaki yirmi kadar kitaptan faydalanılarak kaleme alınmıştır.

* İzzeddin İbnü'l-Esîr (ö. 630/1233)'in *Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe* adlı eseri, Sahabe tabakatı hakkında yazılan en önemli kaynaklardandır. Müellif, kendisinden önce bu sahada yazılan bütün eserleri taramış, Sahâbe biyografileri

arasında seçkin bir yere sahiptir.

Zikrettiğimiz bu kaynakların dışında müracaat ettiğimiz eserler; Kur’ân-ı Kerîm, Kur’ân Kerîm ilimleriyle ilgili eserler, rivâyet tefsirleri ile hadîs külliyyatı, özellikle hadîs külliyyatının doğrudan ashâbla ilgili olan fezâilu’s-sahâbe ile menâkibu’s-sahâbe gibi bölümleri ile şerhleridir.

Klasik kaynakların yanı sıra konumuzla ilgili yeni yapılan araştırma, makale ve ansiklopedi maddelerinden özellikle de Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi’nin sahâbî konulu maddelerinden istifade ettik.

2. SAHÂBE KAVRAMI

2.1. Sözlükte Sahâbe

Sahâbe kelimesi, bir kişiyle arkadaşlık yapmak anlamına gelir. *Sahâbe* sözcüğü mastar olmakla birlikte –sâhib/arkadaş anlamına gelen⁷- *sahb* kelimesinin çoğulu olan *ashâp* anlamında kullanılmıştır.⁸ Sohbet iki şahsın kısa veya uzun süre arkadaşlık etmeyi ifade etsede daha çok uzun süre yapılan arkadaşlıklar için kullanılır.⁹

2.2. Istilahta Sahâbe

Muhaddislere göre sahâbe; “Hz. Peygamber’e (sav) mümin olarak kavuşan/erişen ve Müslüman olarak vefat eden kimseye” denir.¹⁰ Buna göre bir Müslümanın Hz. Peygamber’le mülaki olması peygamberlik şerefinden dolayı sahâbe katagorisine dâhil olması için yeterlidir. Genel manada yapılan sahâbe tarifi muhaddislerin sahâbe tarifinden farklıdır. Sahâbe olmanın şartını bir Müslümanın altı ay veya bir sene Hz. Peygamber ile sohbetinde bulunması ve onunla gazaya katılması gerektiği belirtilmektedir. Bir kısmı ise Hz. Peygamber’i sadece görmenin yeterli olamayacağı bununla beraber bir veya iki hadis rivâyet etmelerini şart koşmuşlardır. Medineli meşhur yedi tâbiîn fakihinden biri olan Saîd b. Müseyyeb (ö. 94/713)

⁷ Ferâhîdî, Ebû Abdurrahman Halil b. Ahmed b. ‘Amr (ö. 175/791), *Kitâbü'l-'Ayn*, thk. Fahreddin Kabave, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 3:124, “sahaba” md.

⁸ İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî (ö. 711/1311), *Lisânü'l-Arab*, 3. bs. (Beyrut: Dâru Sadr, 1414/1993.), 1: 519; Şemseddin Sâmî, Kâmûs-i Türkî, (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1989), 818.

⁹ Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdîrahmân b. Muhammed (ö. 902/1497), *Fethü'l-mugis şerhi Elfiyyeti'l-hadis li'l-Irâki*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983), 3: 86.

¹⁰ İbn Hacer Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed b. Ahmed el-Askalani (ö. 852/1449), *Nühbetü'l-Fiker fî Mustalahi Ehli'l-Eser (Sübü'lü's-Selâm adlı eserin ekinde)*, thk. İsmâ es-Sibâbtî-İmâd es-Seyyid, (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1418/1997), 4: 724.

sahâbî olmanın şartını Hz. Peygamber ile bir veya iki sene sohbet etmek veya onunla birlikte bir veya daha çok gazveye katılmasını şart koşar.¹¹ Burada sohbet için uzun bir süre geçmesinin gerektiği vurgulanmıştır.¹²

2.3. Sahâbeyi Tesbit Kriterleri

Sahâbe olmanın temel kriteri Hz. Peygamber'i Müslüman sıfatıyla görmüş olmak ve Müslüman olarak vefat etmesi gerekir. Burada Hz. Peygamber'in zamanında yaşaması ve görmesi yeterli olmadığı, iman etmiş olması gerektiği vurgulanmıştır. Sahâbe sıfatını haiz olan birinin Hz. Peygamber'in vefatından sonra mürted olması ile sahâbe sıfatı düşer. Hz. Peygamber ile hayatta iken görüşen ve ona iman eden, arkadaş olan ve bu inanç üzere vefat eden kimselerdir. Sahâbe olmak için ilk vahyin geldiği miladi 610 yılının 27 Ramazan'ından vefat ettiği 12 Rebiülevvel 11/7 Haziran 632 tarihleri arasında geçen yaklaşık olarak 23 yıllık zaman zarfı içinde Hz. Peygamber'le mülaki olmak gerekir.¹³

Mümeyyiz olmayan çocuklar sahâbe kategorisinde saymayanlar olduğu gibi¹⁴ veli olan birinin keşif yoluyla Hz. Peygamber'i görmesi veya rüyada onun görülmesi o şahsı sahâbe yapmaz. Zikredilen tarihler arasında; dünya gözüyle Hz. Peygamber'le mülaki olunması gerekir. Hz. Peygamber ile hayatta iken Müslüman olmadığı halde görüşen kişi ki vefatından sonra Müslüman olmuşsa kişi de sahâbe sıfatını haiz değildir. Hz. Peygamber'e iman edip onunla mülaki olduğu halde mürted olarak ölen kişi de sahâbe sayılmaz.¹⁵

Sahâbe iken mürted olan Hz. Peygamber'in vefatından sonra tekrar İslâm'a dönen ve bu inanç üzere ölen kişi için hadis âlimlerinden Zeynüddîn el-İrakî iki görüş nakletmiştir.

Birincisi; İmam Azam Ebû Hanife ile İmam Şafî'nin görüşleri ki; geçmişte Müslüman olduğu halde, Hz. Peygamber ile görüşmesi olmasına rağmen mürted olmuş ve onun vefatından sonra her ne kadar İslâm'a dönmüşse de geçmiş sohbetin

¹¹ İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer el-Kureşî el-Busrâvîed-Dimaşkı (774/1373), *el-Bâ'isü'l-hasis şerhu ihtisari ulumi'l-hadis*, şrh. Ahmed Muhammed Şakir, (Beyrut: Dârü'l-Kütüb, 1994/1415), 2: 493.

¹² Geniş bilgi için bkz. Bünyamin Erul, *Sahâbenin Sünnet Anlayışı*, (Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2016), 1-2.

¹³ İbn Hacer, Ebû 'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmedel-Askalanî, *el-İsâbe fi temyiz's-sahâbe*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1415), 1: 8.

¹⁴ Suyûtî, Abdurrahman b. Ebû Bekir (911/1505), *Tedribu'r-Râvî fi Şehi Takribi'n-Nevevî*, thk. Abdulvehhâb Abdullatif, (Riyad: ts.), 2: 209-210.

¹⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyiz's-sahâbe*, 1: 158.

ona bir faydası yoktur. Elkab bahsinde genişçe bahsettiğimiz el-Eş‘as b. Kays örneğinde olduğu gibi.¹⁶

İkincisi; İbn Hacer el-Askalânî’ye göre Hz. Peygamber ile Müslüman olarak görüşen kişi sahâbedir.

Çağdaş çalışmalarda Sahâbî, Hz. Peygamber’i (s.a.v.) peygamberliği sırasında görüp iman eden, bu îman üzere ölen kişilere denir şeklinde ifadeler kullanılmıştır.¹⁷

Bir kişinin sahâbî olup olmadığı; tevatür, şöret, tanıklık ve ikrar yollarıyla belirlenir.¹⁸

2.4. Sahâbe Tabakaları

Sahâbe tabakaları Neseplere göre tertip şekli, Hz. Ömer döneminde hazırlanan Ordu Sicil Defterlerine (Divan) dayanmaktadır. Hz. Ömer, kabilelerin tertibinde Hz. Peygamber’e yakınlığı esas almıştır. Ricâl kitaplarının kaynaklarından olan ve ikinci hicri asrın ortalarından itibaren yazılmaya başlanan Ensab kitaplarında, Hz. Ömer’in bu tertibi esas alınmıştır. Hadisçiler de ravilerin kimliğini tespit işine büyük önem verdikleri için, neseb bilgisini dikkate almışlardır.¹⁹

Ashâbın İslâm’a giriş önceliğini esas alan Hâkim en-Nîsâbûrî’ (405/1014)’nin on ikili taksimi daha çok kabul görmüştür:

* Mekke’de erken dönemde Müslüman olanlar; bunların başında dört halife gelmektedir.

* Dârünnedve mensupları; bunlar Dârünnedve’de Müslüman olan Hz. Ömer ile birlikte Hz. Peygamber’e (sav) biat edenlerdir.

* Habeşistan’a hicret edenler.

* Birinci Akabe Biatı’na katılanlar.

* İkinci Akabe Biatı’na katılanlar.

* Mekke’den Medine’ye göç eden ilk muhacirler.

* Bedir Gazvesi’ne katılanlar.

* Bedir Gazvesi ile Hudeybiye Antlaşması arasında hicret edenler.

* Bey‘atürrıdvân’a katılanlar.

* Hudeybiye Antlaşması ile Mekke’nin fethi arasında hicret edenler.

* Mekke’nin fethi günü Müslüman olanlar.

* Mekke’nin fethi ve Vedâ Haccı sırasında Hz. Peygamber’i (sav) gören çocuklar.²⁰

¹⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyiz’s-sahâbe*, 1: 9; Asri Çubukcu, “Eş‘as b. Kays”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 1995), 11: 455-456.

¹⁷ Hüseyin Akgün, “Sahâbe Coğrafyasının Oluşumu Ve Sonuçları”, *İslâmî İlimler Araştırma Vakfı*, (İstanbul, , 2013) 25.

¹⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 1: 9.

¹⁹ Mehmet Eren, “Hadis İlminde Rical Bilgisi ve İlk Kaynakları” *Dini Araştırmalar*, 2000, 2: 6.

²⁰ el-Hâkim en-Nîsâbûrî (ö. 405/1014), *Ma‘rifetü ‘ulûmi’l-hadîs*, thk es-Seyyid Muazzam Hüseyin, Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1397/1977, 2. Baskı, s. 23-24; M. Efendioğlu, “Sahâbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 2008), 35: 491-500.

2.5. Sahâbe Sayısı

Sahâbilerin sayısı hakkında kesin bir rakam telaffuz etmek oldukça zordur. Ancak Hz. Peygamber'in (sav) İslâm'ın ilk yıllarında Müslümanların sayısının tespiti için sayım yapılmış²¹ ve bu sayımda 1525 kişilik bir sayı ortaya çıkmıştır.²² Daha sonraki yıllarda Müslümanlık bütün Arabistan'a yayılmıştır. Hz. Peygamber'in vefatı esnasında sahâbilerin sayısının yüz on dört bin olarak bildirilmektedir. Ebû Mûsâ el-Medînî ise Hz. Peygamber vefat ettiğinde onu gören ve kendisinden hadis rivâyet eden sahâbe sayısının 100.000'den çok olduğunu belirtmektedir.²³

2.6. Sahâbe Dönemi

Sahâbe dönemi, Hz. Peygamber'in (sav) davetine icabet ederek Allah'a iman eden İlk Müslümanlar olarak nitelendirilen kişilerle başlamıştır. Sahâbe dönemi, en son vefat eden sahâbe olan Ebû Tufeyl Âmir b. Vâsile el-Leysî (ö. 100/718²⁴ veya 110/728²⁵) ile nihayete ermiştir.

3. İSİM, KÜNYE, LAKAP VE UNVAN KELİMELERİNİN LÜĞAVÎ VE İSTİLAHÎ ANLAMLARI

Sahâbe bilgisinin başlangıç noktası, onların isim, künye, unvan, lakap, nisbe ve neseplerinin; yani soy bilgilerinin bilinmesidir. Bu bilgiler kimlik bilgileridir. Diğer bilgiler bunları açıklar ve detaylandırır. Sahâbilerin tanınması için isim, nesep, künye, lakap ve unvanlarının bilinmesi bu yüzden gerekir.

Hz. Peygamber yeni doğan çocuklara güzel isimler verilmesini tavsiye ederdi ve; “Siz kıyamet gününde kendi isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle

²¹ İslam'da yapılan nüfus sayımı hakkında Hadis kitaplarından Buhârî, Müslim, Nesâî ve İbn Mâce'de, Hz. Peygamber (sav)'in, nüfus sayımı hakkındaki emri ile ilgili hadis geçmektedir. Hadis metni şu şekildedir: Hz. Peygamber (sav) buyurdu ki: “Ahsû lî men kâne yalfizu bi'l-İslâm” veya “Uktubu lî men teleffaza bi'l-İslâmi minennâs.” şeklinde iki versiyonu olan hadiste: “Nas'dan, Müslümanlığını sözü ile açıklayan kimseleri bana yazınız.” buyrulmaktadır. Hadisin devamı ise, “Biz kendisine 1500 kişiyi yazdık ve dedik ki: Biz 1500 kişi olduğumuz halde mi korkuyoruz?”. şeklindedir. (Tayyib Okıç, “İslamiyette ilk Nüfus Sayımı”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/1, (1958), 7: 11-20).

²² Sıddıqî, Muhammad Zübeyr, *Hadis edebiyatı tarihi: menşei, tekamülü, hususiyetleri ve tenkidi*. trc. Yusuf Ziya Kavakçı, (İstanbul: İrfan Yayınevi, 1996), 41.

²³ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyiz's-sahâbe*, 1: 88.

²⁴ İbn Abdülber (ö. 463/1071), *el-İsti'âb fi Ma'rifeti'l-ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, Dârü'l-Cil, Beyrut 1412/1992, 1. Baskı, IV,1696, biyografi no: 3054.

²⁵ Zehebî (ö. 748/1348), *Siyeru 'alâmi'n-nübelâ'*, ed. Şuayb el-Arnâvut, Müesseseti'r-Risâle, Kahire 1405/1985, III,470.

çağrılacaksınız. Bunun için isimlerinizi güzelleştiriniz”²⁶ buyurmuş ve bunu kendi uygulamalarıyla desteklemiştir. Bazan o, ashabına ve çevresindeki insanlara yeni isim, unvan, lakap ve künyeler vermiştir. Örneğin “Ebü Tûrâb”²⁷ ve “Ebü Hüreyre”²⁸ lakaplarını vermesi gibi.

Hz. Peygamber, İslâm öncesi cahiliye toplumunda verilmiş isim, künye ve lakaplar hususunda katı davranmamıştır. Ancak güzel isim ve lakapların verilmesini teşvik etmiştir.

3.1. İsim

İsim, sözlükte “alamet, ad, işaret” gibi anlamlara gelir.²⁹ İsim; varlıkları bir nevi tanımlamak, birbirinden tefrik etmek, zihne getirmek için kullanılan sözcüktür. İsim vermede inanç, kültür ve sosyal ortamın etkisi vardır. Bazan bu durum, insanların çocuklarına sevilen ve hayranlık duyulan kişilerin adılarını vermekle kendini göstermektedir. İsmi insan üzerindeki tesiri vardır ki Hz. Peygamber isimler üzerinde durmuş Câhiliye döneminden kalma kötü manaları içeren çirkin kabul edilen isimleri değiştirmiştir. Ashâb, yeni doğan çocuklarını Hz. Peygamber’e getirir, o da onlara hayırla dua eder, güzel isimler verir ve tahnikte³⁰ bulunulurdu.³¹

3.2. Künye

Arapçada isim ve lakaptan ayrı bir şekilde şahıslar için kullanılır. Başında eb/baba, ibn/oğul, bint/kız, ahi/kardeş, uht/kızkardeş, amm/amca, amme/hala, hal/dayı, hale/teyze kelimelerden biri tamlama olarak yapılan bir isimlendirme şeklidir. Ebû Abdullah, Ümmü Habîbe, İbn Abbâs gibi. Arap kültüründe genellikle anne ve babalar ilk doğan çocukların isimleriyle künyelenirler.³²

²⁶ Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş’as, *Sünen*, edeb, (Mısır: y.y., 1952), 61.

²⁷ Buhârî, Edeb, 113.

²⁸ İbnü’l-Esir, Ebu’l-Hasan Ali b. Ebî ’l-Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdulkerim eş-Şeybânî el-Cezerî İzzeddin (630/1233), *Üsdu’l-gâbe*, (Beyrut: Dâru’l-Fikr 1409/1989), 1: 147.

²⁹ İbn Manzûr, *Lisâni’l-Arab*, 10: 401.

³⁰ Tahnik; ağızda yumuşatılan hurmanın veya bal gibi tatlı bir maddenin yeni doğmuş ve henüz süt emmeye başlamamış bebeğin damağına sürülmesi demektir. Hz. Âişe yeni doğan bebeklerin Resûli Ekrem’e getirildiğini, onun hayır ve bereket duasında bulunduğunu, adlarını koyduğunu ve ağızda iyice yumuşattığı kuru hurmayı damaklarına sürdüğünü anlatmaktadır. (Zekeriya Güler, “Tahnik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 2010), 39: 416.

³¹ Müslim “Adab”, 27; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 106.

³² Bkz. Ebû Dâvûd, “Edeb”, 78.

3.3. Lakap

Sözlükte, methetmeyi veya kötölemeyi ifade eden ve isimden sonra kullanılan isim veya sıfatlardır.³³ Çoğulu elkabtır. Bütün kültürlerde asıl ad yanında lakap verme âdetinin de var olduğunu biliyoruz. Alt kültür gruplarında kişiler isimden ziyade lakaplarla anılırlar. İslâm öncesi Araplar arasında da lakap takma âdeti vardı. İçeriğinde hakaret olmamak şartıyla bazı insanlara tanınması için birtakım lakaplar verilmiştir. Bir ismin birden fazla kişilere verilmesi halinde bunları birbirinden ayırmak için de lakaplar kullanılmıştır. Lakap takılan kişi gocunmamış ve bunu kabullenmişse bu müspet bir durumdur. Eğer kişi kendisine verilen lakabı memnuniyetle karşılamıyorsa, hakaret ve düşkünlük içeriyorsa bu durum men edilmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’de kötü lakap verilmesini yasaklamıştır: *“Ey müminler, bir kısmınız, diğer kısmınızı alaya almasın! Belki de alay edilenler, kendilerinden daha iyidir. Birbirinizi ayıplamayın, kötü lakaplarla çağırmayın! İmandan sonra fâsıklık ne kötüdür! ‘Allah’ın yasak ettiği şeylerden’ tövbe etmeyenler ise, zalimlerdir.”*³⁴ Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *“Müminin mümin kardeşi üzerindeki haklarından birisi de onu sevdiği ismiyle çağırmasıdır.”*³⁵

İslâm tarihinde Hz. Ebû Bekir’in “Sıddık”, Hz. Ömer’in “Faruk”, Hz. Osman’ın “Zinnûreyn”, Hz. Ali’nin “Ebû Türâb” ve diğer sahâbîlerin de aynı şekilde güzel lakaplarla çağrılmış ve anılmışlardır. Yeni Müslüman olan ve Hz. Peygamber’in huzuruna kabul ettiği kişilere adlarını sorar, isimleri insanlar arasında hoş karşılanmayan bir mana taşıyorsa isimlerini değiştirir, güzel ve münasip isimler koyardı.

Kur’ân-ı Kerîm’de kâfir ve münafıkları zem edilerek onlar bazı künye ve lakaplarla anılmıştır. Mesela Abdül’uzzâ’ya Ebû Leheb (Alevin babası), karısı Ümmü Cemile Avrâ bint Harb b. Ümeyye el-Ümeviyye için de “Hammalete’l-Hatab (boynunda bükümlü bir ip olduğu halde o ateşe odun taşıyan) sıfatıyla anılmıştır.³⁶

³³ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab* 1: 743.

³⁴ Hucûrat, 49/11.

³⁵ Buhârî, *Edeb*, 67.

³⁶ *“Ebû Leheb’in iki eli kurusun! Kurudu da. Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi. O, alevli bir ateşte yanacak. Odun taşıyıcı olarak karısı da (ateşe girecek). Ve boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde”* (Tebbet, 111/1-5).

3.4. Unvan

Sözlükte, kitap veya yazı başlığı manasında kullanılır.³⁷ Terim olarak unvan bir kişinin gayrı resmî veya resmî kalıcı sıfat ve vazife mahiyetindeki durumlarını ifade eden sıfatlarıdır.

Hız. Peygamber (sav) peygamberlikten önce de “el-emîn” sıfatıyla anılıyordu. İslâm’a davet mektuplarında ve antlaşmalarda Hız. Peygamber ismiyle birlikte “Resûlullah” unvanını yazmıştır. Hız. Ebû Bekir’e “Halîfetü Resûlillâh”, Hız. Ömer’e de “Halîfetü halîfeti Resûlillâh” ve “Emîrü’l-Mü’minîn”³⁸, cennetle müjdelenen on sahâbîye el-Aşeretü’l-Mübeşşere, İslâm dini konusunda derin bilgiye sahip Abdullah ismini taşıyan yedi kişiye Abadile (Bunların üç tanesi tabîndir) ve Mescid-i Nebevî’inde gölgelikte kalan ve İslâm’ı Hız. Peygamber’den ve onun tarafından görevlendirilen sahâbîlerden öğrenmeye adanmış kimselere Ashâbu’s-Suffe denilmesi gibi.

BİRİNCİ BÖLÜM

SAHÂBEYE VERİLEN UNVANLAR

1.1. SAHÂBEYE VERİLEN UMUMÎ UNVANLAR

1.1.1. ‘Abâdile

Ashâb-ı Kirâm içinde takriben üç yüz kişinin ismi Abdullah’tır. Bunlardan dört tanesi Abâdile-i Erbaa olarak şöhret olmuştur. Hadîsçilere göre³⁹ Abâdile şunlardır: Abdullah b. ‘Abbâs, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr ve Abdullah b. ‘Amr b. As’tır.⁴⁰ Fıkıhçılara göre ise Abdullah b. Mesûd (v. 32/652), Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Abbas’tır.⁴¹

Bunların görüş birliğine vardıkları meseleler ise, “Abâdile kavli” olarak ifade edilmiştir. Amelî ittifaklarına da “fi’lü’l-‘abâdile” veya “Mezhebü’l-‘abâdile” adı

³⁷ Mütercim Asım Efendi, *el-Okyanusu’l-basit fî tercemeti’l-kamusi’l-muhit: Kâmûsu’l-muhît Tercümesi*, yayına hazırlayanlar: Mustafa Koç – Eyyüp Tanrıverdi, İstanbul 2013, VI,5896 “عنو” md.

³⁸ İbn Sa’d, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa’d b. Menî’ el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî (ö. 230/845). *Tabakâtü’l-kübrâ*, thk. İhsan ‘Abbâs, (Beyrut: Dâru Sâdr, 1968/1388), 3: 213.

³⁹ Sağânî, Ebû’l-Fezail Radıyyüddin Hasan b. Muhammed b. Hasan (ö. 650/1252), *et-Tekmile ve’z-Zeyl ve’s-Sıla li Kitâbi Tâci’l-Lüğa ve’s-Sihâhi’l-Arabiyye*, thk. Abdülalim et-tahavî, (Kahire: Matbatatü Dâri’l-Kütüb, 1970-1979), 5:432.

⁴⁰ Sehâvî, *Fethü’l-mugis şerhi Elfiyyeti’l-hadis li’l-İrâki*, 4: 37.

⁴¹ Muhammed Amîm İhsan el-Müceddidî el-Berkatî, *et-Ta’rifâtü’l-Fıkhiyye*, Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye 1424/2003), 142.

verilmiştir. Hepsi de Kureyş kabilesine mensup olan ve yetmiş yıldan fazla yaşayan abâdilenin en son vefat edeni, 73 (692-93) yılında seksen beş veya seksen yedi yaşında ölen Abdullah b. Ömer'dir.⁴²

1.1.2. Ashâbu Bedir

“Ashab-ı Bedir”, hicretin 2. senesinde Müslümanlarla Mekkeli Müşrikler arasında Bedir mevkiinde meydana gelen ve İslâm tarihinin ilk büyük savaşı olarak bilinen Bedir Savaşı'na katılan sahabilere verilen genel isimdir.⁴³ Bunlar Ashab-ı Bedir için Kur'ân-ı Kerîm'de ilk mücahidler tabiri de kullanılırken,⁴⁴ Bedir günü içinde Yevmü'l-Furkan,⁴⁵ tabiri geçmektedir. O sıralarda Mekkeli Müşriklere ait kıymetli ticaret mallarını taşıyan ve Müslümanlarla savaş hazırlığında kullanılacak olan bir kervanı vurmak üzere Medine'den yola çıkan 300-310 kişilik Müslüman kuvvet, kervanın yolunu değiştirerek Mekke'ye kaçması ve Müşriklerin 900-1000 kişi civarında bir orduyla Bedir'e doğru yola çıkması üzerine iki taraf arasında savaş olmuştur.⁴⁶

Bu Müslümanların oldukça olumsuz şartlarda kazandıkları ilk büyük zaferdir. Savaşa katılan Müslümanların sayıları hakkında rivâyetler muhtelif olmakla beraber sayılarının 300-310 civarında olduğu zikredilir. Bu savaşa katılanların Allah ve Resûlü katında şerefli ve seçkin bir yeri vardır. Cenâb-ı Hak, Bedir'de melâike-i kirâmın Ashâb-ı Bedir ile birlikte savaşa katıldığını beyân buyurur ki bu durum, onların fazîletini derecesini göstermektedir.⁴⁷ Ashab-ı Bedirden Kur'ân-ı Kerim'de ve Hz. Peygamber'in hadislerinde⁴⁸ övgü ile söz edilmiş, bazı hadis-i şeriflerde hepsinin cennetlik olduğu müjdesi yer almıştır.⁴⁹ Ehl-i Bedir hakkında müstakil kitaplar yazılmıştır. İbn Sa'd'ın sahâbe tasnifini yaparken, fazilet bakımından beş gruba ayrılan sahâbîlerin ilk tabakasını Ehl-i Bedir oluşturur.⁵⁰

⁴² İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyiz's-sahâbe*, 1: 87.

⁴³ Zehebî, Şemsuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/1348), *Siyeru 'alami'n-nübelâ*, 3. bs. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 1: 352.

⁴⁴ Et-Tevbe, 9/100.

⁴⁵ Enfâl 8/41.

⁴⁶ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 2: 14.

⁴⁷ Âl-i İmrân 124-125.

⁴⁸ Buhârî, “Megâzî”, 9, 11, 13.

⁴⁹ Tirmizî, Menâkıb, 25.

⁵⁰ İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed Askalânî, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahihi'l-Buhari*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1379), 15: 198-200.

1.1.3. Ashâbu Bey‘atürrıdvân

Milâdî 628 yılında Hz. Peygamber (sav) ve 1400 kadar sahâbe, Kâbe’yi ziyaret etmek için Medine’den yola çıktılar. Niyetleri sadece Kâbe’yi ziyaret etmektir. Bu sebeple yanlarına sadece “yolcu kılıcı” denilen silâhları aldılar. Olayı öğrenen Mekke’li müşrikler bu yolculuğu öğrenince Müslümanları Mekke’ye sokmamaya karar verirler. Hz. Peygamber ise müşriklerle savaşmak istemediklerini, yalnızca umre için geldiklerini ve yanlarında getirdikleri develeri kurban edip döneceklerini Mekkeliler’e bildirmek üzere Hırâş b. Ümeyye el-Kâ‘bî’yi Mekke’ye gönderdi.⁵¹

Hz. Peygamber’in (sav) bütün bu iyi niyet ve müspet girişimlerine rağmen bu ziyarete izin vermeyeceklerini kesin bir dille ifade ettiler, olayların seyri içerisinde Hz. Peygamber’e ve Müslümanlara Hz. Osman’ın öldürüldüğü haberi ulaşınca, Hz. Peygamber müşriklerle savaşmadan oradan ayrılmayacaklarına dair ashâbından biat almaya karar verdi ve Hudeybiye’deki ikameti sırasında gölgelendiği “semure” denilen sakız veya mugaylân cinsi bir çeşit çöl ağacının altında ashâbından, bir rivâyete göre “ölüm üzerine”⁵² bir başka rivâyete göre ise “savaştan kaçmamak üzere”⁵³ orada bulunan arkadaşlarından bey‘at aldı. Bu biat haberi ve Müslümanların kararlı duruşlarına dair haber Mekkeliler’e çok tesir etti. Elçileri Süheyl b. ‘Amr ve arkadaşlarını Hz. Peygamber’e gönderip Hudeybiye Antlaşması’nı yapmaya mecbur oldular.⁵⁴

Bu antlaşmadan sonra Hudeybiye’den ayrılıp Medine’ye dönen Hz. Peygamber’e (sav) yolda Feth sûresi nâzil oldu. Bu sûrenin iki âyetinde⁵⁵ Bey‘atürrıdvân’dan söz edilmiştir: “*Ey Muhammed! Şüphesiz ki sana biat edenler ancak Allah’a biat etmiş olurlar; Allah’ın eli onların elleri üstündedir...*”⁵⁶ “*Ey Muhammed! And olsun ki Allah seninle ağaç altında biat ederlerken müminlerden râzı olmuştur...*”⁵⁷ Bundan dolayı bu biata “Bey‘atü’r-rıdvân” (rıdvân [râzı olma] biatı) veya “Bey‘atü’ş-şecere” (ağaç altındaki biat); biat eden sahâbîlere “Ashâbü’ş-şecere” (ağaç altında Hz. Peygamber’e biat edenler); gölgesinde bu biatın yapıldığı ağaca da “Şeceretü’r-rıdvân” denilmiştir.

⁵¹ Zehebî, *Siyeru ‘alami’-n-nübelâ*, 2: 33.

⁵² Buhârî, “Meğâzî”, Hadis no: 35.

⁵³ Buhârî, “Cihâd”, 110; Müslim, “İmâre”, 67.

⁵⁴ Zehebî, Şemsuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/1348), *Tarihu’l-İslâm ve vefiyatu el-meşâhir ve’l-a’lâm*, thk. Beşşâr ‘Avvad Ma‘arûf, (Beyrut: Dâru’l-Garbi’l-İslâmi, 2003) 1: 257.

⁵⁵ Fetih, 48/10-18.

⁵⁶ Fetih, 48/10.

⁵⁷ Fetih, 48/18.

Hız. Peygamber’de (sav) hadislerinde, ‘‘Ağaç altında bana biat edenlerden hiğbirisi cehenneme girmeyecektir’’⁵⁸ hadisiyle bu biata iştirak edenleri cennetle müjdelemiş ve onların yeryüzü skinlerinin en hayırlısı olduklarını söylemiştir.⁵⁹ Buhârî’nin aynı yerde belirttiğine göre aşaptan Ber b. zib, Feth sresinin birinci yetindeki ‘‘fethan mbnen’’ ifadesiyle Mekke fethinin değil doğrudan doğruya Bey’atrdn’ın kastedildiğini ifade etmiştir.⁶⁰

Hâkim en-Nîsâbûrî’nin kronolojik taksimine göre, ‘‘Ashabu Bey’ati’r-rdn’’ sahbe tabakalarının dokuzuncu sırasında yer almaktadır.⁶¹

1.1.4. Ashâbu’s-Suffe

Mescid-i Nebevî’nin giriş kısmında, etrafı açık ve üstü hurma dallarıyla bir gölgelik ve sundurma yapıldı, evi ve ailesi olmayan fakir olan bir kısım sahbiler burada kalırdı. Bunlar oruğlu bulunurlar ve ferağat ehli kimselerdi. Onlar için ‘‘Ashâb-ı Suffe’’ veya ‘‘Ehl-i Suffe’’ denirdi. Ayrıca kendilerine ‘‘kurra’’ denilirdi. Suffe ise bu itibarla ‘‘Dârü’l-Kurra’’ diye de bilinir.⁶² Hız. Peygamber’e hediye geldiği zaman onlar ile paylaşırdı.⁶³ Bunların sayısı artar ve azalırdı.⁶⁴ Yüksek bir ilme sahip olan Ashab-ı Suffe’den Eb Hüreyre gibi çok hadîs rivâyet eden sahbiler de yetmiştir. Onlar hakkında birçok âyet-i kerîme nazil olmuş olup bazıları şöyledir:

‘‘Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O’na yalvaranları kovma! Onların hesabından sana bir sorumluluk; senin hesabından da onlara herhangi bir sorumluluk yoktur ki onları kovup ta zalimlerden olasın!’’⁶⁵

‘‘Biz, onların bir kısmını diğerleri ile: ‘‘Allh aramızdan bunlara mı lutfunu lyık gördü?’’ desinler diye işte böyle imtihan ettik. Allh şükredenleri en iyi bilen değil mi?’’⁶⁶

‘‘yetlerimize imn edenler sana geldiklerinde de ki: ‘‘Selm sizlere! Rabbiniz, rahmet ve merhamet etmeyi va’detmiştir.’’⁶⁷

⁵⁸ Tirmizî, ‘‘Menkb’’, Muhammed b. İsa b. Sevr b. Mûsa b. ed-Dehhâk (279/892), *el-Câmiu’l-Kebir*, thk. Beşşâr vvad Ma’ruf, (Beyrut: Dâru’l-Garbi’l-İşlmi, 1998), 57, 58.

⁵⁹ Buhârî, ‘‘Meğâzî’’, Hadis no: 35.

⁶⁰ Fetih, 48/1.

⁶¹ el-Hâkim en-Nîsâbûrî, *Ma’rifetü ‘ulûmi’l-hadîs*, 23-24.

⁶² İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 1: 196.

⁶³ Buhârî, ‘‘Rikak’’, 17.

⁶⁴ Buhârî, ‘‘Rikak’’, 58.

⁶⁵ En’m, 6/52.

⁶⁶ En’m, 6/53.

⁶⁷ En’m, 6/54.

1.1.5. Ashâbu Uhud

Uhud Savaşı hicretin 3. senesinde Müslümanlar ile Mekkeli müşrikler arasında vukua gelen bir savaştır. Müşrikler bu savaşa geçen yıl ki Bedir savaşının mağlubiyetinin intikamını almak için gelmişler, sayı olarak üç bin kişi olmasına karşılık Müslümanların adedi bin civarında olup orduya katılan üç yüz münafık geri döndüğü için yedi yüz kişi ile savaş yapılmıştır. İçlerinde sadece yüz zırhlı vardı. Uhud Gazvesi'nde Müslümanlar yetmiş şehid vermiştir. Bu savaşa katılan sahâbîlere Ashâb-ı Uhud denilmektedir.⁶⁸ Uhud Gazvesi'yle ilgili olarak bazı âyetler nazil olmuştur;⁶⁹

1.1.6. Aşeretü'l-Mübeşşere

Osmanlı Türkçesi'ne aşere-i mübeşşere diye geçen, klasik İslâm kaynaklarında ise “el-aşeretü'l-mübeşşere”, “el-mübeşşerûn bi'l-cenne”, “el-aşeretü'l-meşhûdü lehüm bi'l-cenne” diye zikredilen tabirler; “Hayatta iken Hz. Peygamber tarafından cennetle müjdelenen on sahâbî” anlamına gelmektedir. Hadislerde, kimi sahâbîlerin doğrudan Cennet'e gireceğine dair bilgiler mevcuttur. Bu sahâbîlerin ortak vasıfları vardır: Bunların hepsi ilk Müslümanlardan olup Kureyş kabilesine mensupturlar, Bedir savaşında ve Bey'atürrıdvân' da hazır bulunmuşlardır, Allah'ı ve Resûlünü sevdikleri bizzat Hz. Peygamber tarafından ifade buyrulmuştur, cihad meydanlarında küfür ehli olan yakınlarına karşı savaşmaktan çekinmemişlerdir. Bunlar: Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Zübeyr b. el-Avvâm, Talha b. 'Ubeydullah, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve Saîd b. Zeyd'dir.⁷⁰

1.1.7. Ehlü'l-Beyt

Ehlü'l-Beyt: Hz. Peygamber'in (sav) ev halkı demektir. Ehl-i Beyt, bir evde yaşayan aile fertleri, aile demektir.⁷¹ Ehl-i beyt terimi Kur'ân-ı Kerîm'de Ahzâb Sûresi'ndeki şu âyette açıklanmıştır: "*Ey Peygamber hanımları, evlerinizde oturun; eski câhiliyedeki gibi açılıp saçılmayın; namazı kılın, zekâtı verin; Allah'a ve Peygamber'e itâat edin. Ey Peygamber'in ev halkı, Allah sizden kusuru giderip sizi*

⁶⁸ Zehebî, *Tarihu'l-İslâm ve veftiyatu el-meşâhir ve 'l-a'lâm*, 1: 103.

⁶⁹ Al-i İmran suresi, 3/139-142.

⁷⁰ Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk b. Musâ el-Esbehânî (ö. 430/1039) *Marifetu's-sahâbe*, thk. Adil b. Yûsuf, Riyad: Dâru'l-Vatan, (1419/1998), 1; 20.

⁷¹ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 'EHL' md.11: 29.

tertemiz yapmak ister".⁷² Resûlullah'ın (sav) eşlerinin, diğer bir deyimle mü'minlerin annelerinin ev halkından olduğu bu âyetten anlaşılmaktadır. Ayette, "*Ey ev halkı*" ifadesiyle onlar kastedilmektedir. Çünkü âyetin başında: "*Ey Peygamber'in hanımları*" hitabına binaen Ehl-i Beyt tabiri Hz. Peygamber'in hanımlarını ve çocuklarını kapsamaktadır. İbn Abbâs, Urve b. Zübeyr ve İkrime bu âyetteki ehlü'l-beyt tabirinden Hz. Peygâmbere'in (sav) hânımlarının da kastedildiğini belirtmişlerdir.⁷³

Ehl-i beyt'e ilişkin âyet Hz. Peygamber hanımlarından Ümmü Seleme'nin odasında iken nâzil olmuş, Resûlullah da orada bulunan veya sonradan gelen Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'i abâsının altına alarak, "Allahım, bunlar benim Ehl-i beytimdir, onları günahlarından temizle!" diye dua etmiş, bunun üzerine Ümmü Seleme kendisinin Ehl-i beyt'ten olup olmadığını sormuş, Peygamber ona, "Sen zaten kendi yerindesin, sen hayır üzeresin" şeklinde cevap vermiştir.⁷⁴

Hadislerde nakledilen çeşitli rivâyetlerde de Ehl-i beyt tabiri yer almaktadır. Peygamber'in ev halkından bahsedilmiştir. Hz. Peygamber'in ev halkından söz eden rivâyetlerin bir kısmında belirtildiğine göre Resûlullah ashâba, Kur'ân-ı Kerîm ile Ehl-i beyt'inden ibaret olan iki değerli kaynak bıraktığını söylemiş ("sekaleyn" hadisi) ve onlar hakkında dikkatli olmalarını istemiştir.⁷⁵

İslâm tarihinde Hz. Hasan neslinden gelenlere şerif, Hz. Hüseyin soyundan gelenlere seyyid adı verilmiş, kendilerine hürmet ve muhabbet göstermek Hz. Peygamber'i sevmenin bir tezahürü kabul edilmiştir. Zekât ve sadaka almaları haram kılındığı için kendilerine beytül mâlden tahsisat bağlanmıştır.⁷⁶

1.1.8. Emîrü'l-Mü'minîn

Müminlerin emîri, halife, İslâm ümmetinin lideri, idarecisi anlamında kullanılan bu tabirdir. Hulefâ-yi Râşidîn döneminden itibaren sadece halifelere verilen bir unvan olmuştur. İlk olarak bu unvanla anılan halifenin Hz. Ömer olduğu konusunda görüş birliği vardır. Hz. Ebû Bekir'e sahâbîler "halîfetü Resûlillâh" (Resûlullah'ın halifesi) demişler, ondan sonra halife olan Hz. Ömer'e ise "halîfetü

⁷² Ahzâb, 33/33.

⁷³ İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik (ö. 213/828), *es-Siretü'n-nebevi*, thk. Mustafa es-Sekka (Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1955), 3: 224; Mustafa Öz, "Ehl-i Beyt", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 1994), 10: 498-501.

⁷⁴ Tirmizî, "Menâkıb", 31.

⁷⁵ Müslim, "Fezâilü's-sahâbe", 36.

⁷⁶ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebevi*, 3: 224.

halîfeti Resûlillâh” (Resûlullah’ın halifesinin halifesi) diye hitap etmişlerdir.⁷⁷ Fakat sahâbîler, ileriye doğru halife sayısı artacağından bu hitap şeklini ağır buldular. Ebû Mûsâ el-Eş‘arî Hz. Ömer’e yazdığı bir mektupta kendisine emîrû’l-mü’minîn diye hitap etmiş, bu arada Adî b. Hatim et-Tâî, Mugîre b. Şu‘be, ‘Amr b. Âs ve diğer bazı sahâbîlerin de Hz. Ömer’e aynı şekilde hitap etmeleri üzerine bu unvan yaygınlaşmıştır.⁷⁸

1.1.9. Ensâr

Ensar: Hz. Peygamber’i ve muhacirleri yurtlarında barındırmak ve korumak suretiyle onlara büyük yardımda bulunan Evs ve Hazrec kabilelerine mensup Yesribli (Medineli) Müslümanlar için kullanılmış bir tabirdir.⁷⁹

Ensar ilk defa Kur’ân-ı Kerîm’de yer almıştır. Ensar bu anlamıyla Kur’ân-ı Kerîm’de iki âyette⁸⁰ muhacirlerle birlikte geçmekte ve Allah’ın her iki topluluktan da hoşnut olduğu belirtilmektedir.⁸¹

Hz. Peygamber, hicretten hemen sonra gerçekleştirdiği kardeşlik akdi merasiminde her Mekkeli’yi bir Medineli ile kardeş ilân etti Böylece bütün mal varlıklarını Mekke’de bırakıp gelen muhacirlere büyük ölçüde maddî ve mânevî destek sağlanmış oldu. Medineli Müslümanlar muhacirleri öz kardeşleri gibi kabul ettiler ve ellerindeki her imkânı onlarla paylaşmak istediler. Hayatı boyunca Resûl-i Ekrem’e sahip çıkarak daima onun yanında olan ensar vefatından sonra da hadislerini titizlikle koruyup daha sonraki nesillere aktarmıştır.⁸²

1.1.10. Hademü Resûlillah

Hz. Peygamber’in (sav) hizmetini gören birçok sahâbî vardır. Bunların en başında ve en meşhurlarından Enes b. Mâlik gelir. Resûlüllah Efendimiz hazretlerine on yıl hizmet etmiştir. Hz. Peygamber (sav) ona dua edip: “Allahım, Enes’in malını ve evlâdını çok eyle, onu cennete koy,”⁸³ demiştir. Abdullah b. Mes‘ûd, Ükbe b. ‘Amir el-Cüheni, Esla‘ b. Şerik, Bilâl b. Rebâh, Sa‘d Mevla Ebî Bekr, Ebû Zer el-

⁷⁷ İbn Sa‘d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 3: 213.

⁷⁸ Mustafa Fayda, “Emîrû’l-Mü’minîn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 1995), 11: 156-157.

⁷⁹ İbn. Düreyd, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasan el-Ezdî (ö.321/933), *el-İştikâk*, thk. Abdusselâm Muhammed, (Beyrut: Dâru’l-Cil, 1411/1991) 437, 449.

⁸⁰ et-Tevbe 9/100, 117.

⁸¹ Ziriklî, Hayruddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Ali b. Fârised-Dımaşkî (1396/1976), *el-A‘lâm: kamusu teracim [li-eşheri’r-ricâl ve’n-nisa]*, bs. 13, (Beyrut: Dârü’l-İlmi’l-Melayin, 2002), 2: 31.

⁸² Hüseyin Algül, “Ensâr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 11: 251-252.

⁸³ Müslim, *Sahîhu Müslim*, Hadis no: 2481.

Gıfârî, Eymen b. Ümmi Eymen gibi zatlar da Hz. Peygamber'in yakın hizmetinde bulunmuşlardır.⁸⁴

1.1.11. Hulefâ-yı Râşidîn

İslâm tarihinde Hz. Peygamber'in (sav) vefatından sonra Dört halife'nin yani, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin toplam dönemi için kullanılan bir tabirdir. Hulefâ halife kelimesinin, râşidîn ise “doğru yolda olan, doğruya ve hakka sınımsız sarılan, kemale ermiş” anlamındaki râşid kelimesinin çoğuludur. Bu ismin kaynağını şu hadis teşkil eder: Bu hadiste Resûlullah kendisinden sonra yaşayacaklara hitaben, “Herhangi bir ihtilâfla karşılaştığınızda size düşen görev, benim sünnetime ve hulefâ-yı râşidîn'in sünnetine uymaktır”⁸⁵ demiştir. Hulefâ-yı Râşidîn dönemi İslâm tarihi bakımından birçok yönüyle büyük bir önem taşımaktadır.⁸⁶

Halifelik müddetine, Dört Halifenin ve Hz. Hasan (ra)'ın altı aylık hilafetiyle beraber, Teftazani'ye göre Ömer bin Abdülaziz'in iki buçuk seneye yakın hilafet zamanını da eklemişlerdir. “Otuz senelik halifelikten maksat, kâmil manadaki hilafettir; mutlak hilafet kastedilmiş değildir.”⁸⁷

1.1.12. Kâtib

Hz. Peygamber (sav) peygamberlik vazifesi boyunca Allah (c.c.) tarafından nâzil olan âyetleri olduğu gibi tebliğ ederek ve namazda okuyarak bu âyetlerin ezberlenmesini sağlamış, diğer yandan bu âyetleri yazıyla tesbit ettirmiş, âyetlerin nüzûlu anında vahiy kâtiplerinden birini çağırarak inen yeni nazil olmuş âyeti yazdırırdı. Bu hususta Müslümanlar arasında ihtilâf yoktur. Zeyd b. Sâbit'ten nakledildiğine göre Hz. Peygamber âyetleri yazdırdıktan sonra kâtiplerin yazdıklarını okumalarını ister, bir hata varsa onu tashih ettirirdi. Kur'ân-ı Kerim bugünkü

⁸⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 1: 485.

⁸⁵ İbn Mâce, “Mukaddime”, 6; Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 5; Tirmizî, “İlim”, 16).

⁸⁶ İbn Hibban, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temîmî (ö. 354/965), *Kitâbü's-sikat*, (Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1973), 2: 304; Fayda Mustafa, “Hulefâ-yı Râşidîn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 1998), 18: 324-338.

⁸⁷ Teftâzânî, Sâdeddin Mes'ud b. Ömer (792/1390), *Şerhu'l-Mekâsîd*, thk. Abdurrahman Umeyra, (Beirut: Alemlü'l-Kutub, 1989), 146.

şekliyle Hz. Peygamber'in zamanında bir kitap halinde değildi, bunun sebebi, vahiy devam etmesi, nesih ve mensûh ihtimali gibi sebepler zikredilebilir.

Kur'ân-ı Kerîm âyetlerini yazıya geçiren sahâbiler vahiy kâtibi (Kâtibü'l-vahy) denilmektedir. Vahiy kâtiplerinin sayısı hakkında farklı rivâyetler varolduğu bilinmektedir. Bunların yanında ahidnâmeler, hükümdarlara yazılan mektuplar, diğer bazı meseleler için gerekli olan yazışmalar için kâtiplerin yazışma yaptığı malumdur. Bu kâtiplerden bir kısmı yabancı dil bilmekteydi, bilmeyenleri de Hz. Peygamber öğrenmeleri için vazife vermiştir. Bunlardan Zeyd b. Sâbit'in Süryânîce ve İbrânîce öğrenmesini Hz. Peygamber bizzat istemiştir.⁸⁸

Medine vesikasını, kâtiplerin elinden çıkararak günümüze ulaşan ilk İslâmî dönem belgelerindedir. Zeyd b. Sâbit hükümdarlara yazılan mektuplarla, Hz. Ali antlaşmalarla, Mugîre b. Şu'be ortaya çıkan ihtiyaçlarla, Hâlid b. Saîd b. Âs Hz. Peygamber'e arzedilen hususlarla, Abdullah b. Erkam akid ve borçlarla, Muaykîb b. Ebû Fâtıma ganimetlerle ve Huzeyfe b. Yemân zekât işleriyle ilgilenen kâtiplerden bazılarıydı. Resûl-i Ekrem'in kâtiplerden birinin yokluğunda yerine görevlendirdiği Hanzale b. Rebî' "kâtib" unvanıyla tanınmıştır.

Üzerinde çalışma yaptığımız kaynaklarda vahiy kâtibi oldukları bildirilen ortak isimler şunlardır: Hz. Ali, Hz. Osman, Zeyd b. Sâbit, Übey b. Ka'b, Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh'tir.⁸⁹

1.1.13. Muhâcirûn

Muhâcirûn, terim olarak genelde gayri müslim ülkeden/ dârülharp İslâm ülkesine göç etmeyi, özelde ise Hz. Peygamber'in ve Mekkeli Müslümanların Medine'ye göçünü ifade eder. Medine'ye göç eden Müslümanlara muhâcir denilmektedir.

Mekke müşrikleri Hz. Peygamber ve ashâbına karşı İslâmiyet'i tebliğ başladığı andan itibaren baskı uygulayarak eziyet ve işkence ettiler. Bu baskıların sonunda Ammâr b. Yâsir'in babası Yâsir ve annesi Sümeyye işkenceyle

⁸⁸ İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî (230/845), *Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir, (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlimiyye, 1410/1999),2: 274.

⁸⁹ M. Suat Mertoğlu, "Vahiy Kâtibi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 2012), 42: 447-449.

öldürülmüştür. İlk Müslümanlardan on beş kişi Habeşistan'a hicret etmişlerdir. İkinci kabile ile beraber Müslümanların sayısı seksene ulaşmıştır.⁹⁰

Üç yıllık boykotun ardından Ebû Tâlib'in ölümü müşriklere fırsat verdi ve bizzat Hz. Peygamber dahi birçok Müslüman hakarete ve sataşmaya hedef oldu bu ve buna benzer hadiselerden sonra Müslümanlar Akabe biatından sonra küçük gruplar halinde Mekke'den Medine'ye hicret etmişlerdir. Ashaptan Medine'ye hicret eden ilk kişi Mahzûmoğulları'ndan Ebû Seleme Abdullah b. Abdülesed'dir. Daha sonra Hz. Peygamber'inde Medine'ye hicret edilmesi emredildi.⁹¹ Hz. Peygamber'in (sav), Ebû Bekir'le (ra) birlikte, tehlikeli bir yolculuktan sonra Medine'ye ulaştı.

Bazı âyet-i kerîmelerde Muhacirlerin, iyilikleri ve imanları övülürken, Ensar ve Allah yolunda cihad edenler de onlarla birlikte zikredilmektedir: *“İman edip de Allah yolunda hicret ve cihad edenler, (muhacirleri) barındıran ve yardım edenler var ya, işte gerçek müminler onlardır. Onlar için mağfiret ve bol rızık vardır.”*⁹²

1.1.14. Müezzin

Sözlükte “çağrıda bulunan, ezan okuyan, kâmet getiren kimse” anlamındaki müezzin kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de “münâdî” anlamında iki âyette geçmektedir.⁹³ Hadislerde “ezan okuyan, kâmet getiren” mânasında kullanılır,⁹⁴ bazen bu anlamda münâdî kelimesi de yer alır.⁹⁵ Müezzinler için sâih çağırın, davet eden ve mükebbir (tekbir alan) gibi unvanlara rastlanmaktadır.⁹⁶

Hz. Peygamber'in Medine'deki resmî görevli müezzinlerinin sadece Hz. Bilâl ile İbn Ümmi Mektûm'dan ibaret olduğu, Hz. Peygamber hayatta iken onun müezzinliğini yapan dört müezzinden bahsedilir ki bunlar; Bilâl b. Rebâh el-Habeşî, Abdullah b. Ümmi Mektûm, Ebû Manzûre/Mahzûra, Sa'd b. Âz (Sa'du'l Karaz) dır.⁹⁷

Bu dört ismin yanında kaynaklarda Ziyâd b. Hâris es-Sudâi, Abdülaziz b. Esam, Sevbân ve Osman b. Affan'ın adı zikredilmektedir. Ayrıca Ezan rüyasını

⁹⁰ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 2: 203.

⁹¹ Buhârî, “Menakıbul-Ensâr”, 45.

⁹² Enfâl, 8/74.

⁹³ A'râf 7/44; Yûsuf 12/70.

⁹⁴ Mustafa Sabri Küçükaşcı, “Müezzin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 2006), 31: 491-496.

⁹⁵ Buhârî, “Vudû”, 5; “Ezân”, 7.

⁹⁶ Taberî, Ebû Cafer İbn Cerîr Muhammed b. Cerîr b. Yezid, (ö. 310/923), *Târîhü'r-rusûl ve'l-mülûk*, (Beyrut: Dâru't-Turas, 1387/1909), 8, 439.

⁹⁷ Fatih Koca, “Peygamberimiz Hz. Muhammed'in Müezzinleri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2011), 52: 291-310.

gören Abdullah b. Zeyd b. Sa'lebe de kamet getirdiği için, onu da Hz. Peygamber'in müezzinleri arasında zikredebiliriz.⁹⁸

1.1.15. Şu'arau Resûlillah

Hz. Peygamber'in üç şairi vardır Bu şairilerinden:

Birincisi: Hassan b. Sabit, dili güçlü bir şair olarak tanınırdı. Kureyşlilerin fiili ve sözlü saldırılarına karşı Hassan b. Sabit dilini işaret ederek "Yemin ederim ki Busra ile San'a arasında (Hicaz'ın kuzeyi ile güneyi arasındaki bölgelerde) beni bunun kadar sevindirecek bir şey yoktur" sözüyle diline ne kadar güvendiğini belirtmiştir. Hz. Peygamber'in "onları ne şekilde hicvedeceksin çünkü ben de onlar gibi Kureyşliyim" sorusuna, Hassan "seni yağdan kıl çeker gibi Kureyş müşrikleri arasından çekip çıkaracağım" cevabını vermiş, Hz. Peygamber de "Allah'ım, Hassan'ı Ruhû'l-Kudüs ile teyit et!" diye dua etmiştir. Yine Kureyşlilerin hicivlerine karşılık Hz. Peygamber Hassan'a; "Onları hicvet, böylece sen onlara ok savuruyorsun" ve "onları hicvet, Cebrail seninledir" diye buyurduğu ve bir saat içinde peygamberimizin Hassan b. Sabit için iki defa cennetle hükmettiği rivâyet edilmektedir.

Dilinin gücünden emin olan ve Hz. Peygamber'in diğer iki sahâbe şair Abdullah b. Revaha ve Ka'b b. Malik'e tercih ettiği Hassan b. Sabit, Hz. Peygamberi (sav) methinde Cibril'in ona yetmiş beyitle yardım ettiği söylenmektedir. Ebû Übeyde "Araplar, onun şehirlilerin en güçlü şairi olduğu konusunda müttefiktirler" demiştir.⁹⁹

İkincisi: Abdullah b. Revâha olup, Hazrec kabilesinin Benî Hâris kolundan Revâha b. Sa'lebe'nin oğludur. Şiir sanatını yalnız Hz. Peygamber'i ve İslâm dinini savunmak, müşrikleri hicvetmek yolunda kullanmıştır. Abdullah b. Revâha okuma yazma bilmesi, hassas bir şair, hatip ve aynı zamanda mâhir bir muharip olması, yüksek cesaret ve şecaate, ayrıca ileri derecede zühd ve takvâya sahip bulunması gibi hasletlerinden dolayı Hz. Peygamber'in özel teveccüh ve itimadını kazanarak ashâb-ı kirâm arasında temayüz etmiş ve önemli görevler yüklenmiştir.

⁹⁸ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*,3: 177.

⁹⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyiz's-sahâbe*,1: 326.

Resûlullah'ın onun için söylediği bilinen, “Şiirleri müşrikler üzerinde oklardan daha etkilidir” cümlesi şairlik kudreti, “Şüphe yok ki kardeşiniz bâtil ve boş söz söylemez” cümlesi ise kişiliği hakkındaki görüşlerini yansıtmaktadır.¹⁰⁰

Üçüncüsü: Kâ'b b. Mâlik olup, Milâdî 598 yılı civarında Yesrib'de (Medine) doğmuştur. İslâmiyet'i kabulünden önce de şiirleriyle tanınan, Müslüman olduktan sonra Resûlullah'ın şairi sıfatıyla Hassân b. Sâbit ve Abdullah b. Revâha ile birlikte anılan Kâ'b'ın Medine'nin beş büyük şairinden biri sıfatıyla Hassân b. Sâbit'ten sonra geldiği kabul edilmektedir. Şiirlerinde İslâm askerlerinin savaşlarda gösterdiği kahramanlıkları işlediği, ilerideki savaşlarda da yiğitlik göstereceklerini söyleyerek müşriklerin moralini bozmuştur.¹⁰¹

Şairleri kötileyen âyet nâzil olunca Kâ'b, Hz. Peygamber'den kendi durumunu sormuş, Resûl-i Ekrem de cihadın kılıç ve dille yapıldığını, İslâm şairlerinin düşmana dilleriyle ok attıklarını belirtmiştir.¹⁰²

1.1.16. Ümmehâtü'l-Mü'minîn

“Ezvâc-ı Tâhirât”, Arapça “temiz zevceler” demektir. Hz. Peygamber'in kendileriyle evlenmiş olduğu hanımları ifade etmektedir. Hz. Peygamber, Mekke döneminde tek hanımla evli kalmış olmasına karşın Medine döneminde dinî, içtimai, iktisadi ve ahlaki bir takım sebeplerden dolayı birden fazla kadınla evlenmiştir. Kur'ân-ı Kerim, Hz. Peygamber'in hanımlarını “müminlerin anneleri” olarak nitelendirmiş, “Peygamber, müminlere canlarından daha evladır. Peygamber hanımları müminlerin anneleridirler...”¹⁰³

Hz. Peygamber'in (sav) ilk evlilik hayatı, Hz. Hatice validemizle başlar. Daha sonraları, Sevde binti Zem'a (ra), Aişe (ra), Hafsa binti Ömer (ra), Zeynep binti Huzeyme (ra), Ümmü Seleme (ra), Ümmü Habîbe (Remle binti Ebî Süfyan) (ra), Cüveyriye binti Hâris (ra)¹⁰⁴, Safiyye binti Huyey (ra), Mâriyetü'l-Kıbtiyye (Ümmü İbrahim) (ra), Meymûne binti Hâris (ra), Hz. Zeyneb binti Cahş (ra) son bulmuştur.¹⁰⁵

¹⁰⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyiz's-sahâbe*, 4: 82-86.

¹⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübra*, 3: 102;

¹⁰² Müsned, 6: 387.

¹⁰³ Ahzab, 33/ 6.

¹⁰⁴ Rıza Savaş, “Ümmehâtü'l-Mü'minîn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 1993), 8: 146.

¹⁰⁵ İbn Kunfuz, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Hasen b. Ali Kustantini (ö. 810/1407), *el-Vefeyat*, thk., Âdil Nüveyhiz, (Beyrut: Dârü'l-Âfâk'l-Cedîde, 1983/1403), 1:32; Aynur Uraler, “Ümmehâtü'l-Mü'minîn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 2012), 42: 306-308.

1.2. SAHÂBEYE VERİLEN HUSUSÎ UNVANLAR

1.2.1. Bahr (البحر) / Hibrü'l-Ümme (حبر الأمة) / Hibrü'l-Arab (حبر العرب)
/ Tercümanu'l-Kur'ân (ترجمان القرآن) / el-Hibr (الحبر) / Hekîmu'l-Mu'dilât
(رَبَّانِي هَذِهِ الْأُمَّة) / Rabbanıyyu hazıhi'l-Umme (حكيم المعضلات)

Yukarda unvanları verilen bu sahâbînin ismi Abdullah olup künyesi ise Ebu 'l-Abbâs'tır. Babasının adı. 'Abbâs b. Abdulmuttalib b. Hâşim, b. Abdimenâf b. Kusay'dır. Nisbesi el-Kureşî, el-Hâşimî'dir. Annesinin ismi Lübabetü'l-Kübrâ, künyesi ise, Ümmü'l-Fadl'dır. İbn Abbâs Hz. Peygamber'in amcası oğludur. Hicretten üç sene evvel Mekke'de dünyaya gelmiştir. Hz. Peygamber'in evinde büyümüş ve ona hikmet verilmesi için Hz. Peygamber ona dua etmiştir. Cibril-i Emîn'i görenlerden olup, ahir ömründe a'ma olarak yaşamıştır. Hz. Ömer onu meclisinde oturtur, ona fikir danışır ve onun için; akıllı, zeki ve muhakemesi yerinde bir zattır derdi. Halk arasında ilmi şöhretiyle meşhur olmuştur. 'Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe onun için; 'ilimde çok ilerde olup haftanın her bir gününde sadece fıkıh, tefsir, tarih megazi, şiir ve eyyâm-ı Arab'ı anlatır ve zamanının âlimleri ona karşı susar ve teslim olur, hemen her suale cevap verir' derdi.

Abdullah b. Abbâs Cemel savaşında Hz. Ali'nin yanında yer almıştır. Taif'te Hicrî 68 yılında 72 yaşında vefat etmiştir.

Kendisine el-Bahr/Hibrü'l-Ümme/Tercümanu'l-Kur'ân/el-Hibr lakaplarının verilmesinin sebebi ilimde çok ileri bir konumda olmasındandı.¹⁰⁶ Ayrıca yine ilminin derinliğinden dolayı Mağrib meliki Cercîr ona Hibrü'l-Arab lakabını vermiştir.¹⁰⁷ Bir lakabı daha var ki ona Hekîmu Mu'delat denilmiş, bu lakapta, kendisinin girift olan ilmi meseleri kolayca çözmesinden verilmiş, öyle ki Hz. Ömer zor meseleleri ona sorar ve hal etmesini, isterdi.¹⁰⁸ İbn-i Asakir'den evvel kimse onu bu lakapla anmamıştır. Bir kısım eserlerde 'İbn Abbâs için Rabbanıyyu hazıhi'l-umme' denilmiş, bunun sebebi ise, ilmi derinliğinden kaynaklanmaktaydı. İbnü'l-Hanefiyye, İbn Abbâs'ın vefatı esnasında 'Rabbanıyyu hazıhi'l-umme' vefat etti demiş. Ka 'bu'l-Ahbar'da, İbn Abbâs'ın mevlasına senin seyyidin, 'Rabbanıyyu

¹⁰⁶ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 2: 376; Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 3: 1154, 1699; İbn Abdülber, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî (463/1071), *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, thk. Ali Muhammed, (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1412/1992), 3: 933, İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 1: 88.

¹⁰⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 4: 122.

¹⁰⁸ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 2: 282.

hazihi'l-umme'dır. Hem yaşayanlardan ve hem de ölenlerden daha bilgiliydi¹⁰⁹ 'Rabbaniyyu hazihi'l-umme'nin manası, ümmeti ilmiyle terbiye eden manasıdır.

1.2.2. Cerrâr (الجرار)

Cerrâr; Bin kişilik bir ordusu olan ve bunlar üzerinde hâkimiyet kurup sözü geçtiği için kendilerine "Cerrâr" unvanı verilenlerdir. Bu unvanla iki sahâbi cerrâr unvanıyla zikredilmiştir:

Birincisi: el-Cerrâr unvanıyla bilinen bu sahâbinin ismi Huzeyfe'dir. Uyeyne başlığı altında bu sahâbi hakkında gereken bilgiler verilmiştir.

İkincisi: el-Cerrâr unvanıyla tanınan bu sahâbi ismi Hucr b. Yezîd'tir. Hakkında geniş malumat lakaplar kısmında (Hucru's-Şer) maddesinde verilmiştir. Yemenli cerrârlar arasında adı zikredilmektedir.¹¹⁰

1.2.3. Emîrü't-Tevvâbîn (أَمِيرُ التَّوَابِينَ)

"Emîru't-Tevvabin" unvanıyla bilinen bu sahâbînin ismi Süleyman (ö. 65/685)'dir. Künyesi Ebû Mutrif olup babasının adı Sürâd b. el-Cûn b. Abdiluzza'dır. Nisbesi el-Huzâî'dir. İslâm ile müşerref olunca Yesâr olan ismini Hz. Peygamber Süleyman olarak değiştirmiştir. Cemel ve Sıffîn savaşlarında Hz. Ali'nin saflarında yer almıştır. Kufe'de ikamet ettiği zaman, Hz. Hüseyin'e Kûfe'ye gelmesini isteyip te mektup yazan ve gelince de sahip çıkmayanlardandır. Hicretin altmış beşinci senesinde doksan üç yaşında vefat etmiştir.¹¹¹

Kendisine Emîru't-tevvabîn denilmesinin sebebi Süleyman b. Surad, Hz. Hüseyin'e yardım etmedikleri için vicdan azabı duyan ve bu günahlarından tövbe ettikleri için Tevvâbûn diye anılan Kûfeliler'in başına geçti. Bu sebeple "Emîru't-Tevvâbîn" lakabı verilmiştir.¹¹²

1.2.4. Hadimu Resûlillah (خَادِمُ رَسُولِ اللَّهِ)

Hadimu Resûlillah unvanıyla bilinen bu sahâbinin ismi Enes (ö. 93/711-712)'dir. Künyesi Ebû Hamza'dır. Babasının adı Mâlik b. Nadr'dır. Nisbesi el-Ensârî

¹⁰⁹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 2: 281; İbn Asakir, Ebû 'l-Kâsım Ali b. el-Hasan b. Heybetullah (571/1176), *Tarihu Dimaşk*, thk. 'Amr b. Garame el-Âmravî, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1422/2002), 73: 191.

¹¹⁰ İbn Asakir, *Tarihu Dimaşk*, 13: 234-235; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 2: 34.

¹¹¹ Asri Çubukcu, "Süleyman b. Surad", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 2010), 38: 103.

¹¹² İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 2: 219.

olup Hazrec kabilesinin Neccâroğullarından'dır. Topladığı ekşi bir bakla çeşidi sebebiyle kendisine “Ebû Hamza” künyesini Resûl-i Ekrem vermiştir. Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettiği zaman henüz on yaşında, okur, yazar ve zeki bir çocuk olan Enes'i annesi veya üvey babası Hz. Peygamber'in hizmetine verdi. Enes b. Mâlik Hz. Peygamber'in vefatına kadar on yıl onun hizmetinde kalmıştır.¹¹³

Hz. Peygamber ile birlikte Hudeybiye Antlaşması, Hayber Seferi, Umretü'l-kazâ, Mekke'nin Fethi, Huneyn Gazvesi, Tâif Muhasarası ve Vedâ haccında bulundu. Enes'in annesi Ümmü Süleym, kardeşi Berâ b. Mâlik, teyzesi Ümmü Haram, adını aldığı amcası Enes b. Nadr ve üvey babası Ebû Talha tanınmış sahâbilerdendir. Enes iyi bildiği sünnete uygun şekilde yaşamaya çalışırdı. Basra'da vefat eden sahâbilerin sonuncusu kabul edilmiş, 100 yıldan fazla yaşaması sebebiyle muammerûndan sayılmıştır. Enes 93 (ö. 711-12) yılında 103 yaşında vefat etmiştir.¹¹⁴

Hz. Peygamber'e on yıl hizmet ettiği için “Hâdimü'n-Nebî ” unvanıyla anıldı. Hz. Peygamber genellikle ona “Yavrucuğum” diye hitap ettiği malumdur.

1.2.5. Halifetu Resûlilâh (خليفة رسول الله)

Halifetu Resûlilâh unvanıyla tanınan Hz. Ebû Bekir (ra) hakkında geniş malumat lakaplar (Sıddık) kısmında verilmiştir. Halifetu Resûlilâh unvanı ise Hz. Ebû Bekir'e, Hz. Peygamber'in vefatından sonra devlet idaresini üzerine aldığı için sahâbiler tarafından kendisine bu unvan verilmiştir.¹¹⁵

1.2.6. Hanzaletü'l-Kâtib (حَنْظَلَةُ الْكَاتِب)

Hanzaletü'l-Kâtib unvanıyla bilinen bu sahâbînin ismi Hanzale (ö. 45/665 ?) olup künyesi Ebû Rib'î'dir. Babasının adı er-Rebî' b.Sayfî'dir. Nisbesi el-Üseyyidî et-Temîmî'dir. Ashaptan Rebâh (Riyâh) b. Rebî'in kardeşidir. Hz. Peygamber'in yazışmalarında kâtiplik yapmıştır. Hz. Peygamber Hanzale'den unuttuğu hususları kendisine hatırlatmasını ister, bazen da mührünü ona bırakırdı. Hz. Ebû Bekir döneminde de kâtiplik görevine devam etmiştir. Kâdisiye ve Nihâvend savaşlarına katılmıştır. Fitneden uzak kalmak için Cemel ve Sıffin savaşlarına

¹¹³ İbrahim Canan, “Enes b. Mâlik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 1995), 11: 234-235.

¹¹⁴ Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 8: 14-73 Hadis no: 6038, 6334; Müslim, *Sahîhu Müslim*, 4: 1929-1804, Hadis no: 2309, 2481; İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 1: 111; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 1: 294; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 1: 276.

¹¹⁵ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 4: 125.

katılmamıştır. “Hanzaletü’l-kâtib” veya sadece “Kâtib” diye anılmasının sebebi yukarıda geçtiği üzere Hz. Peygamber’e kâtiplik yapmasındandır.¹¹⁶ Ruha’da 45/665’de vefat etmiştir.

1.2.7. Hatîbü’n-Nebî (حَطِيبُ النَّبِيِّ)

Hatîbü’n-Nebî unvanıyla bilinen bu sahâbînin ismi Sâbit (ö. 12/633)’dir. Künyesi Ebû Abdîrrahmân (Ebû Muhammed)’dir. Babasının adı Kays b. Şemmâs’tır. Nisbesi el-Ensârî el-Hazrecî’dir. Sâbit hicretten önce Müslüman olmuş, Hz. Peygamber’i Medine’de karşılamış ve şöyle demiştir: “Kendimizin ve çocuklarımızın başına gelmesini istemediğimiz kötülüklerden seni koruyacağımıza söz veriyoruz, buna karşılık bize ne var?” Hz. Peygamber, “Cennet var” buyurmuştur. Bunun üzerine Sabit, bizde kabul ettik demiştir. Hz. Peygamber muâhât gününde onu muhacirlerden Âmir b. Ebü’l-Bükeyr ile kardeş yaptı.¹¹⁷

Hz. Peygamber, Sâbit b. Kays için “ne güzel adam!” diye övmüş,¹¹⁸ hastalandığı zaman ziyaretine gitmiş ve kendisine dua etmiştir. Hz. Peygamber’e kâtiplik te yapan Sâbit, Bedir savaşına katılmamış ancak, Uhud gazvesi ile Bey‘atürrıdvân’da bulunmuştur.¹¹⁹

Yemâme savaşında şiirleriyle Müslümanları cesaretlendirdi, daha sonra çarpışarak şehid düştü. İslâm’a girmezden evvel kendisine “Hatîbü’l-ensâr” deniliyordu, daha sonraları, bazı heyetlere Hz. Peygamber adına hitap edince “Hatîbü’n-nebî” olarak da unvanlandırıldı.¹²⁰

1.2.8. Hekîmü’l-Ümme (حَكِيمُ الْأُمَّةِ) / Dımaşk Mukrî (مَقْرِي دِمَشَق)

Hekîmü’l-Ümme ve Dımaşk Mukrî unvanlarıyla bilinen sahâbînin ismi ‘Uveymir’dir. (ö.32/652?) künyesi Ebü’d-Derdâ’dır. Babası. Kays b. Zeyd’dir. nisbesi el-Hazrecî’dir.

Bedir Gazvesi sırasında Müslüman oldu. Dımaşk’ta kadılığı ve Kur’ân-ı Kerîm muallimliği yapan bu sahâbî, Hz. Peygamber hayatta iken Kur’ân-ı Kerîm’i ezberleyerek tamamını ona okumuştur. Hz. Peygamber onunla Selmân-ı Fârisî, veya

¹¹⁶ Ebû Nuaym, *Marifetu’s-sahâbe*, 1: 856; İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma‘rifeti’l-ashab*, 1: 380; İbn Asakir, *Tarihu Dımaşk*, 15: 324.

¹¹⁷ Mustafa Karataş, “Sâbit b. Kays b. Şemmâs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 2008), 35: 352-353.

¹¹⁸ Tirmizî, “Menâkıb”, 32

¹¹⁹ Ebû Nuaym, *Marifetu’s-sahâbe*, 1: 464.

¹²⁰ Zehebî, *Siyeru ‘alami’n-nübelâ*, 1: 309; İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma‘rifeti’l-ashab*, 1: 309.

Avf b. Mâlik'i muâhât gününde kardeş yapmıştır. Daima âhîret hesabını ve Allah rızasını gözeten Ebü'd-Derdâ çevresinde olup bitenlere ibret gözüyle bakardı. Önceleri ticaretle meşgul olmuş, İslâmiyet'i kabul ettikten sonra ticaretle ibadeti bir arada yürütemeyeceğini anlayınca ibadeti seçmiştir.¹²¹

Hiz. Ömer'in emriyle Dımaşk'a kadı olarak tayin edilmiş böylelikle Dımaşk'ın ilk kadısı olmuştur. Hiz. Ömer Dımaşk'a gittiğinde onu evinde ziyaret etmiş ve onun zâhidâne bir hayat sürdürdüğünü görmüştür. Ebü'd-Derdâ, hem Hiz. Ömer hem Hiz. Osman devirlerinde Kur'ân-ı Kerîm öğretimiyle de meşgul olmuştur.

Ebü'd-Derdâ "Dımaşk mukrî" diye anılırdı. Hiz. Peygamber'in onun hakkında "Ümmetimin en âbidi ve en müttakisi", "Bu ümmetin hakîmi" gibi takdirkâr ifadeleri kullandığı kaynaklarda mevcuttur.¹²²

1.2.9. Kâmil (الكامل)

Bu unvan iki sahâbî için verilmiştir bunlardan:

Birincisi: Üseyd b. Hudayr b. Simâk el-Eşhelfî (ö. 20/641)' olup künyesi Ebû Yahyâ'dır. Annesi Ümmü Üseyd bint Seken'dir. Mus'ab b. Umeyr vesilesiyle İslâm'ı kabul etmiştir. O da Evs kabilesinin lideri Sa'd b. Muâz'ın hidâyete ermesine vesile olmuştur.¹²³ Muâhât gününde Zeyd b. Hârîse ile kardeş ilân edilmiştir. Hiz. Peygamber'in (sav) kâtiplerinden olup, Müslümanlara okuma yazma öğretiyordu. Güzel sesiyle Kur'ân-ı Kerîm okumakta mahir olup melekleri dahi etkilediği rivâyet edilir.¹²⁴

Câhiliye döneminden beri olgunluğuyla tanınan biriydi, Arap kültüründe okuma yazma bilen, iyi bir okçu olan ve iyi yüzen kişiye "Kâmil" unvanı verilirdi, bu üç özellikte Useyd'te mevcuttu. O'na kâmil lakabının verilmesi iyi bir yüzücü ve okçu oluşundandır. Hiz. Ebû Bekir'in önemli konularda kendisine danıştığı kimselerdendir. Kudüs'ün fethine katılmıştır.¹²⁵

İkincisi: Sa 'd b. Ubâde b. Duleym el-Hazrecî el-Ensârî:

İsmi: Ebû Sâbit (Ebû Kays) Sa'd b. Ubâde b. Düleym b. Hârîse el-Ensârî'dir (ö. 14/635 ?), Ensarın önde gelenlerindedir. Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyen altı kişiden biri olup on kadar hadis rivâyet etmiştir.

¹²¹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 7: 274.

¹²² İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 6: 94; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 4: 622.

¹²³ Ahmet Tahir Dayhan, "Üseyd b. Hudayr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 2012), 42: 363-364.

¹²⁴ Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 1: 258; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 1: 111.

¹²⁵ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3, 453.

Hazrec kabilesinin kollarından Sâideoğulları'nın reisi olup cahiliye döneminde yüzme, iyi ok atma ve okuma yazma bildiği için kendisine “Kâmil” unvanı verilmiştir. Hz. Peygamber'in istişarede bulunduğu ve görüşlerine değer verdiği birkaç sahâbîden biridir. Ayrıca çeşitli vesilelerle onun evine gider ve ailesine dua ederdi.¹²⁶

1.2.10. Kâri' (el-Mukri) (المقريء القارئ)

Kâri' (el-Mukri) unvanıyla tanınan bu sahâbînin ismi Mus'ab (ö. 3/625) olup künyesi Ebû Abdillâh (Ebû Muhammed)'tir. Babasının adı Umeyr b. Hâşim olup nisbesi el-Kureşî el-Abderî'dir. Zengin bir ailenin çocuğu idi. Müslüman olunca annesi ve babası buna razı olmayıp onu hapsedtiler. Habeşistan'a ilk hicret edenlerdendir.

Hz. Peygamber'in tebliğ tarzını çok iyi kavramış, Kur'ân-ı Kerîm'den o zamana kadar inmiş âyetleri ezbere bilmesi ve etkili konuşmasından dolayı Hz. Peygamber onu Medine'ye muallim olarak göndermiştir. Bunun içinde kendisine kari' ve mukri unvanı verilmiştir.¹²⁷ Hz. Peygamber (sav), Mus'ab b. Umeyr'i Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Ebû Eyyûb el-Ensârî ile muâhât gününde kardeş kılmıştır.¹²⁸ Kendisine Mus'abü'l-hayr denilmesinin sebebi Mus'ab, ümmü'l-mü'minîn Zeyneb bint Cahş'ın kız kardeşi Hamne ile evli olduğu için Hz. Peygamber'in bacanağı idi.¹²⁹

Bedir ve Uhud savaşlarında Müslümanların sancağını taşımış ve Hz. Peygamber'i yalnız bırakmamıştır. Mus'ab b. Umeyr Uhud'da, Hz. Peygamber'i yaralayan İbn Kamî'e'nin kılıç darbeleriyle her iki eli de kesilinceye kadar sancağı kollarıyla göğsüne bastırarak dik tutmaya çalışırken yine onun mızrağıyla şehid düşmüştür. Hicretin 3. Senesinde vefat ettiğinde 40 yaşındaydı.¹³⁰

1.2.11. Müezzînu'r-Resûlillah (مؤذن رسول الله)

“Müezzînu'r-Resûl” unvanıyla tanınan bu sahâbînin adı Bilâl (ö. 20/641) olup künyesi Ebû Abdillâh (Ebû Abdilkerîm veya Ebû 'Amr)'dir. Babasının ismi Rebâh

¹²⁶ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3, 461.

¹²⁷ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 4: 1473.

¹²⁸ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 86; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 5: 175.

¹²⁹ Hüseyin Algül, “Mus'ab b. Umeyr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 2006), 31: 226-227.

¹³⁰ Hüseyin Algül, “Mus'ab b. Umeyr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara TDV Yay., 2006), 31: 226-227.

olup annesine nisbetle İbn Hamâme diye de anılır. Bilâl, İslâmiyet'e Hz. Ebû Bekir vasıtasıyla girmiştir. Mekke'de Müslüman olduğunu açıkça söyleyen ilk yedi kişiden biridir. Bilâl-i Habeşî Hicretin 1. yılında Hz. Peygamber'in öğrettiği ezanı onun emriyle ilk defa okumakla tanınmıştır. Bilâl-i Habeşî hayatı boyunca Hz. Peygamber'in yanından hiç ayrılmadı, Bedir, Uhud ve diğer savaşlarda ve Vedâ haccında da yanında bulundu. Bilâl-i Habeşî Hz. Peygamber'in vefatından sonra ezan okumamıştır.¹³¹

Hz. Peygamber, Bilâl'i Mekke'de Übeyde b. Hâris ile, Medine'ye hicretten sonra da Ebû Ruveyha Abdullah b. Abdurrahman el-Has'amî ile kardeş yaptı.

Bilâl-i Habeşî altmış küsur yaşında Dimaşk'ta (veya Halep yahut Dâreyyâ'da) vefat etmiş ve Bâbüsşagir'deki kabristana defnedilmiştir. Kendisine bu unvanın verilmesinin sebebi yukarıda izah edildiği gibi Hz. Peygamber'e müezzinlik yapmasından idi.¹³²

1.2.12. Şairu Resûlillah (sav) (شَاعِرُ رَسُولِ اللَّهِ)

“Şairu Resûlillah” unvanıyla tanınan bu sahâbînin ismi Hassân (ö. 60/680?) olup künyesi Ebû'l-Velîd (Ebû Abdirrahmân)'dır. Babasının adı Sâbit b. el-Münzir'dir. Nisbesi el-Hazrecî el-Ensârî'dir. Annesinin adı Füreyy'a olup annesine nisbetle İbnü'l-Füreyy'a künyesiyle de bilinir. Hz. Peygamber kendisi için mescitte bir yer ayırmış olup kendisi orada İslâm'ı öven şiirler söylerdi. Hz. Peygamber ona: “Hassân'ın fitrî kabiliyetini ve ilhamını Rûhulkudüs teyit ediyor” demiş, ayrıca onun için “Allahım, Hassân'ı Rûhulkudüs ile teyit et!” şeklinde dua etmiştir.¹³³ Müşrikleri hicveden şiirleri Resûlullah'ın, “Bu hicivler onlara karşı oktan daha etkili olacaktır” şeklindeki iltifatına mazhar olmuştur.¹³⁴ Hassân b. Sâbit'in, Asr-ı saâdet'te vuku bulan olaylar için bir veya birkaç şiiri bulunmaktadır. Ayrıca Medine'ye gelen Temîmoğulları'na karşı söylediği şiirleriyle, onları mağlûp edip Müslüman olmalarını sağlamıştır.¹³⁵

Hassân b. Sâbit, 40 (660), 50 (670) veya 54 (674) yılında vefat ettiği kaydedilmektedir. Ancak onun muammerûndan olduğu, 120 yıl yaşadığı ve Hz.

¹³¹ Mustafa Fayda, “Bilâl-i Habeşî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 1992), 6: 152-153.

¹³² İbn Hacer, *el-İsâbe temyîzi's-Sahâbe*, 1: 165.

¹³³ Buhârî, “İlim”, 68.

¹³⁴ Müslim, “Fezâilü's-sahâbe”, 157.

¹³⁵ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 1, 294.

Ömer zamanında görme duyusunu kaybettiği kaynaklarda mevcuttur.¹³⁶ Yukarıda belirtildiği üzere şiirleriyle Müslümanları korumuştur. Kılıç ile cihad yapıldığı gibi dil ve belağat, şiirle de yapılır. Bazen dilin verdiği acı kılıçtan daha keskindir. Hz. Peygamber onun için, şiirleri müşriklere oklardan daha tesirlidir demiştir.

1.2.13. Tabîbu'l-Arab (طَبِيبُ الْعَرَبِ)

“Tabîbu'l-Arab” unvanıyla bilinen bu sahâbinin ismi el-Hâris (ö. 13/634) olup babasının adı, Kelede b. ‘Amr b. ‘Îlâc b. Ebû Seleme’dir. Nisbesi es-Sekafî olup Sakif kabilesine mensuptur. Hz. Peygamber’in onun hekimliğine güvendiği, hastalanan sahâbîlere tavsiye ettiği, Vedâ haccı sırasında kalbinden rahatsızlanan Sa’d b. Ebû Vakkâs’ı ziyarete gittiğinde bizzat kendisinin Hâris b. Kelede’yi çağırarak onu tedavi ettirdiği bilinmektedir. Ayrıca tanbur çalmayı bilirdi. Tababeti itibarıyla kendisine Tabîbu'l-Arab unvanı verilmiştir.¹³⁷

İKİNCİ BÖLÜM

SAHÂBEYE VERİLEN LAKAPLAR

2.1. SAHÂBEYE VERİLEN LAKAPLAR

Hz. Peygamber tarafından birçok sahâbesine memnun oldukları lakaplar ve isimler vermiştir.¹³⁸ Bizde tezimize konu olan bu sahâbîleri tespit edebildiğimiz kadarıyla belirteceğiz.

¹³⁶ İbnü'l-Esir, *Üsdu'l-gâbe*, 2: 6.

¹³⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 1: 688.

¹³⁸ Fuad Salih Seyyid, *Mu'cemu'l-elkâb ve'l-esmâi'l-müsteâr*, (Beyrut: y.y., 1990), 93.

2.1.1. Âbî'l-Lahm (أَبِي اللَّحْمِ)

Bu zatın isminin zabtında ihtilaflar olmuştur. İsmi Halef b. Abdulmelik'tir. Hayber ve Huneyn savaşlarına katılmış olup Huneyn' de şehit olmuştur. “Âbî'l-Lahm” olarak anılmasının sebebi İslâm öncesi putlar için kesilen kurbanların etini yemediği/ımtına için ona bu lakap verilmiştir.¹³⁹

2.1.2. 'Afif (عَفِيفٌ)

“ 'Afif” lakabıyla tanınan bu sahâbînin ismi Şurahbîl'dir. Babasının adı Kays b. Ma'duyekrib'tir. Alış veriş için Mekke'ye geldiğinde Hz. 'Abbâs'a misafir olmuş, Ka'be'ye bakarken bir gurubun ibadet ettiğini görünce bunların kim olduğunu sormuş, Hz. 'Abbâs'ta bunlar kardeşim Abdullah'ın oğlu Muhammed ve Ebû Tâlib'in oğlu Ali olup, yanlarındaki hanım ise Hadîce'dir ve Muhammed'in zevcesidir. Bunlar Muhammed'in getirmiş olduğu yeni dine göre ibadet ediyorlar. Muhammed bu dinin peygamberi olduğunu iddia ediyor. Afif bu manzara karşısında keşke ben bu için dördüncüsü olaydım, keşke bu dini daha önce tanısaydım da ilk Müslümanlardan olaydım, der ve Müslüman olur.¹⁴⁰ Kendisine Afif denilmesinin sebebi Câhiliye döneminde içki içmemesinden kaynaklanmaktadır.¹⁴¹

2.1.3. Ahnes (الأَحْنَسُ)

“el-Ahnes” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi 'Übeyy olup babasının adı Şerîk b. 'Amr'dır. Nisbesi es-Sekâfî olup künyesi Ebû Sa'lebe'dir. Mekke'nin fethi günü Müslüman olmuştur. Huneyn Savaşına katılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'in Bakara suresinin 204. Ayeti “*İnsanlardan öylesi vardır ki dünya hayatı konusundaki sözleri senin hoşuna gider; o, hasımların en yamanı olduğu halde kalbinde olana Allah'ı şahit de tutar.*”¹⁴²onun hakkında nazil olmuştur.¹⁴³ Hicretin on üçüncü senesinde vefat etmiştir. Ahnes, Beni Zehrâ kabilesiyle müttefik halinde olup, onların içinde kıymeti bilinen biriydi, Mekkeli müşrikler Bedir savaşına hazırlık yaparken, “Ebû Süfyan b. Harb Müslümanlar tarafından esir edilmişti o da bir yolunu bulup Mekke'ye kaçarak müşriklerin mallarını kurtarmıştır. Bunun üzerine el-Ahnes, Benî

¹³⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 1: 147.

¹⁴⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 4: 426.

¹⁴¹ İbn Ebî 'd-Dünya, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Übeyd el-Bağdâdî el-Emevî el-Kureşî (281/894), *Zemmü'l-müskir*, thk. Necm Abdurrahman, (Riyâd, Dâru'r-Raye, ts.), 70.

¹⁴² Bakara, 2/204.

¹⁴³ es-Safedî, Ebü's-Safâ Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn Aybeg b. Abdillâh, (764/1363), *el-Vafîbi'l-vefeyat*, thk. Ahmed Arnaut-Türki Mustafa, (Byerut: Dâru İhyai't-Turas, 1420/2000), 6: 121.

Zehrâ kabilesine hitaben; Ebû Süfyan b. Harb kurtulduğuna göre sizin Bedir'e gitmenize lüzum kalmadı" diyerek, onları harpten geri çevirmiş, böylelikle Beni Zehrâ kabilesinden kimse zarar görmemiştir. Bu yiğitliğinden dolayı kendisine aslan manasına gelen Ahnes lakabı verilmiştir.¹⁴⁴ Veya savaştan geri dönüp emrindeki askerleri de caydırdığı için kendisine "el-ahnes" (geri çeviren) denilmiş ve bu lakapla meşhur olmuştur.¹⁴⁵

2.1.4. Ahrem (الأخْرَم) / Fuheyre (فُهِيرَةُ) / Kumeyr (قُمَيْرٍ)

Yukarda lakapları verilen bu sahâbînin ismi Muhriz olup künyesi Ebû Nadla'dır. Babasının adı Nadla b. Abdullah b. Mürre'dir. Nisbesi el-Huzeymi'dir. Muâhât gününde, Umara b. Hazm ile kardeş yapılmıştır. Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına katılmıştır. Rüyasında yedi kat semanın kendisine açıldığını oradan da Sidre-i müntheha'ya vardığını görür. Rüyasını Hz. Ebû Bekir'e söyleyince ona şehid olacaksın der ve bir gün sonra katıldığı Gazvetü'l-Gâbe savaşında Hicretin altıncı senesinde otuz yedi veya otuz sekiz yaşında şehid olmuştur.¹⁴⁶ Kendisine niçin "Ahrem" denildiği hususunda kaynaklardan bir bilgiye ulaşamadık ancak lakabının manasından yola çıkarak burnunun kesik oluşundan Ahrem denilmiş olacağını düşünmekteyim. Keza Fuheyre lakabı için kaynaklardan bilgi edinemedik, kahraman ve cesur oluşundan bu lakabın kendisine verildiğini lakabının lügavi manasından anlaşılabilir. Kendisine Kumeyr'de denilmiş bu ise yüzünün güzelliği, teninin beyaz oluşundandır denilmiştir.¹⁴⁷

2.1.5. ' Âizu'l-Beyt (عَائِدُ الْبَيْتِ) / 'Aizullah (عَائِدُ اللَّهِ) / Hamamü'l-Mescid (حَمَامُ الْمَسْجِدِ)

Âizu'l-Beyt, 'Aizullah ve Hamamü'l-Mescid lakaplarıyla tanınan bu sahâbînin ismi Abdullah'tır. Künyesi, Ebû Bekr veya Ebû Hubeyb'tir. Babası Zübeyr b. 'Avvam b. Huveylid olup nisbesi el-Kureşî el-Esedî'dir. Babası Zübeyr b. 'Avvam Hz. Peygamber'in (sav) yakın arkadaşlarındandı, lakabı ise Havariü'r-Resûl idi. Annesi, Esmâ bint. Ebû Bekr'dir. Hz. Aişe onun teyzesi idi. Hz. Peygamber'in Hanımı Haticetu'l-Kübra onun büyük halasıydı. Abdullah Medine'de ilk doğan muhacirlerdendi, bu muhacirlerin ilk doğumu olduğu için Medine'deki Müslümanları

¹⁴⁴ İbnü'l-Esir, *Üsdu'l-gâbe*, 1: 166.

¹⁴⁵ es-Safedî, *el-Vafibi'l-vefeyat*, 6: 121

¹⁴⁶ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 70.

¹⁴⁷ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 70.

sevindirmiştir. Abdullah, çokça namaz kılar ve oruç tutardı, mütevazı bir kişiliğe sahip idi. Hâccâc b. Yûsuf (ö. 95/714) tarafından Hicrî 73 yılında 72 yaşında iken, Mekke’de öldürülmüştür. Yezîd b. Muâviye onu tutuklu halde yanına çekmek istemiş¹⁴⁸ o ise bundan imtina etmiş ve Mekke’ye gidip Beytullah’a sığınmıştır. Bu hareketinden dolayı kendisine “Âizu’l-Beyt” lakabı verilmiştir. Bazıları da ona bu hareketinden dolayı kendisine ‘Aizullah demişlerdir.¹⁴⁹

Buna izafeten, namazı derin bir vecd ve huşu ile kılardı. Mekke kuşatmasında mancınıkla atılan taşların çok yakınına düşmesi bile onun namazdaki huzurunu bozamamıştır. Saatlerce kıyamda, rükû ve secdede kaldığı olurdu.¹⁵⁰ Kendisine İbadete düşkünlüğünden dolayı “mescid güvercini” “Hamâmetü’l-mescid” şeklinde lakap verilmiştir.

2.1.6. Akra‘ (الأَفْرَعُ)

el-Akra‘ lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Firâs’tir. Babası Hâbis b. Muhammed b. Süfyân olup Nisbesi et-Temimî’dir. Mekke’nin fethinde ve Huneyn savaşında hazır bulunmuştur. Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber Beni Hanzale kabilesinin bir kısım sadakalarının verilmesinde onu görevlendirmiştir. İslâm öncesi ve sonrasında da saygın ve onurlu bir kişiliğe sahipti. Halid b. Velid (21/642) ile beraber Irak savaşında savaşın öncü kuvvetlerinden olmuştur. Hz. Osman zamanında Horasan ve Cüzcan tarafına yapılan seferde şehit olmuştur. Sahâbîler tarafından kendisine “el-Akra’” olarak lakap verilmesinin sebebi başının kel olmasındandı.¹⁵¹

2.1.7. Akta‘ (الأَفْطَعُ)

İki sahâbe bu lakapla zikredilir:

Birincisi: Ka‘bü’l-Akta’dır. Yemâme savaşında savaş esnasında eli kesilmiş olup,¹⁵²bundan dolayı kendisine bu lakap verilmiştir. ismi ve künyesi hakkında tabakat kitaplarında başka da bilgiye rastlanmadı.

İkincisi: Zeyd b. Suhân b. Hicr b. el-Hâris en-Nizârî’dir. Künyesi Ebû Selmân’dır. Diğer bir görüşe göre ise Ebû ‘Aişe’dir. Cemel savaşında öldürülmüştür.

¹⁴⁸ Zehebî, *Siyeru ‘alami’n-nübelâ*, 3: 372

¹⁴⁹ İbnü’l-Esir, *Üsdu’l-gâbe*, 3: 139.

¹⁵⁰ İbn Asakir, *Tarihu Dımaşk*, 28: 135.

¹⁵¹ Belâzurî, Ahmed b. Yahya b. Câbir b. Dâvûd, (279/892), *Ensâbu’l-eşraf*, (Beirut: Dâru’l-Fikr, 1417/1996), 12: 57.

¹⁵² İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 6: 176.

Bir sefer esnasında Hz. Peygamber (sav) sahâbîleriyle beraber iken “Cündubun vema cündüb, ve'l-Aktai'l-Hayri Zeydun” demiştir. Bir müddet sonra sahâbîler sorar “Ya Resûlallah sen bize Cündubun vema cündüb, ve'l-Aktai'l-Hayri Zeydun” dedin. Fakat biz anlamadık bundan murad nedir? Cevaben ümmetimden iki kişi vardır. Birini öldürecek, hak ve batıl birbirinden ayrılacak. Diğeri ise eli kesilir sonrada cesedi kopan eline ulaşır yani şehid olur. Birinci şahıs olan Cündüb, Sahir olanı öldürür. Zeyd ise Celule gününde eli kesilir, Cemel Gününde ise öldürülür. Zeyd'e bundan dolayı “el-Akta” lakabı verilmiştir.¹⁵³

2.1.8. A'naka liyemût (أَعْنَقَ لِيْمُوتَ)

“A'naka liyemût” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi el-Munzir'dir. Babasının adı 'Amr b. Huneys b. Luzân b. 'Abd Vud olup nisbesi el-Ensârî el-Hazrecî es-Saîdî'dir. Annesi Hind bint el Munzir es-Selemiyye'dir. el- Munzir, İslâm öncesi Arapça okuma yazma bilenlerdi. Birinci Akabe biatında Müslüman olmuş. Muâhât /kardeşlik gününde Munzir b. 'Amr, Tulayb b. Umeyr ile kardeş olmuştur.¹⁵⁴ Bedir ve Uhud savaşlarına katılmıştır. Hicretin üçüncü senesinde, Bi'r-i Maûne gazvesinde Hz. Peygamber tarafından komutan olarak atanmış ve bu gazvede şehit olmuştur. Bilerek ve isteyerek ölümün üzerine yürüdüğünden dolayı kendisine Hz. Peygamber tarafından “A'naka liyemût” lakabı verilmiştir.¹⁵⁵

2.1.9. A'rec (الأَعْرَجُ)

el-A'rec lakabıyla tanınan bu sahâbînin ismi Abdullah olup nisbesi es-Sekâfî'dir. “el-A'rec” olarak lakap verilmesinin sebebi, savaşta düşman saldırısında ayağından yara alıp total kaldığı için verilmiştir. Kendisi hakkında kaynaklarda bilgi az bulunmaktadır.¹⁵⁶

2. 1.10. A'sa (الأَعْسَى)

el-A'sa lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Abdullah olup babasının adı A'ver el-Harmâzî olup nisbesi el Mâzinî'dir. Şair olan bu zat isminden ziyade el-A'sa olan lakabıyla tanınır. Araştırmalarımız neticesinde kendisine “el-A'sa”

¹⁵³ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 6: 176.

¹⁵⁴ Yusuf Ziya Keskin, “Münzir b. Amr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 2006), 32: 33-34.

¹⁵⁵ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 418-419.

¹⁵⁶ Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 3, 1588.

lakabının verilmesinin sebebini bulamadık. Mümkündür ki, el-A‘şa isminin lügavi içeriğinde bulunan ve gündüz gören, gece görmeyen/tavuk karası bir hastalığı olanlara söylenen bir tabirden kaynaklandığı söylenebilir.¹⁵⁷

2.1.11. ‘Ayhame (عِيَاهَمَةُ) / İbnü’l-Hamra (ابْنُ الْحَمْرَاءِ)

“‘Ayhame ve İbnü’l-Hamra” lakaplarıyla tanınan bu sahâbînin ismi Muattib olup künyesi Ebû ‘Avf’tır. Babası. Avf b. Amir b. el-Fadl b. Afif olup nisbesi el-Huzâî’dir. Mekkeli ilk Müslümanlardan olup Habeşistan hicretinde bulunmuştur. Muâhât gününde Salebe b. Hatıb ile kardeş olmuştur. Bedir, Uhud, Hendek gibi bütün savaşlarda Hz. Peygamber ile birlikte hazır bulunmuştur. Hicrî 57 yılında 78 yaşında iken vefat etmiştir.¹⁵⁸ ‘Ayhame onun lakabıdır. Çok aceleci olduğundan kendisine bu lakap verilmiştir. Annesine nispeten İbnü’l-Hamra olarak ikinci bir lakap ile anılmıştır.¹⁵⁹

2.1.12. Bahru’l-Cûd (بَحْرُ الْجُودِ)

“Bahru’l-Cûd” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Abdullah’tır. Künyesi Ebû Ca‘fer’dir. Babası. Ca‘fer b. Ebî Tâlib’dir. Nisbesi el-Kureşî el-Hâşimî’dir. Annesi Esmâ bint ‘Umeys’tır. Habeşistan’da dünyaya gelmiştir.¹⁶⁰ Yedi yaşında iken Hz. Peygamber’e bey‘at etmiştir. Mûte savaşında babası Ca‘fer vefat edince Peygamberimiz tarafından himaye edilmiş ve onu evinde beslemiştir. Hicretin sekseninci yılında Medine valisi iken vefat etmiştir. Namazı Ebân b. Osman tarafından kılınmıştır.¹⁶¹ Cömertliği ile meşhur olmuştur. Kendisine ait malı başkasına aitmiş gibi emaneten bekletir sonra dağıtırdı. Muâviye tarafından, Abdullah b. Ca‘fer Hicâz bölgesinin on cömerdinden daha fazla cömert olduğu ifade edilmiştir. Bundan dolayı kendisine Bahru’l-Cûd lakabı verilmiştir.¹⁶²

2.1.13. Bebbe (بَيْبَةَ)

Bebbe lakabıyla tanınan bu sahâbînin ismi Abdullah olup, künyesi Ebû Muhammed veya Ebû İshak’tır Babasının adı Hâris b. Nevfel b. Hâris b.

¹⁵⁷ İbnü’l-Esir, *Üsdu’l-gâbe*, 3: 175.

¹⁵⁸ İbn Sa‘d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 3: 200.

¹⁵⁹ Zehebî, *Tarihu’l-İslâm ve vefiyatu el-meşâhir ve’l-a’lâm*, 4: 302.

¹⁶⁰ Ethem Ruhi Fıglalı, “Abdullah b. Ca‘fer b. Ebû tâlib”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 1988), 1: 89.

¹⁶¹ Ebû Nuaym, *Marifetu’s-sahâbe*, 3: 1605.

¹⁶² İbn Abdülber Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî (463/1071), *el-İsti‘âb fi ma’rifeti’l-ashab*, thk. Ali Muhammed, (Beyrut: Dâru’l-Cil, 1412/1992), 3: 881.

Abdulmuttâlib b. Hâşim'dir. Annesi Hind bint Ebî Süfyân (Sahr b. Harb)'dır. Bu sahâbi İbn Zübeyr tarafından Basra'ya vali olarak atanmış, bir sene sonra azl edilmiş sonra da Haccâc'ın zulmünden Amman'a kaçmış, orada Hicrî seksen dört tarihinde vefat etmiştir. Çocukluğunda şişman bir bebektir, annesi onu elinde oynatırken ona Bebbe dediği için lakabı Bebbe olarak kalmıştır.¹⁶³

2.1.14. Belî'ul-Ard (بَلِيعُ الْأَرْضِ)

“Belî'ul-Ard” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Hubeyb'tir. Babasının adı 'Udey b. Mâlik b. 'Amir'dir. Nisbesi el-Ensârî'dir. Bedir savaşına katılmıştır. Hicretin üçüncü senesinde Yevmu'r-Reci' seriyesinde esir tutulan yedi sahâbeden biridir.¹⁶⁴ Hubeyb ve kendisi müşrikler tarafından Mekke'ye getirilerek köle olarak satılmışlardır. Benû Haris tarafından Bedir'de öldürülen babalarının intikamını almak için satın alınmış ve bir evde hapsedilmiştir. Daha sonra Harem hududundan çıkarılarak öldürülmeye götürülmüş, Öldürülmeden önce iki rekât namaz kılmak için zaman istemiş, namazdan sonra ölümden korktu demeseydiniz namazı uzatırdım demiş ve sonrada şehid edilmiştir. Vefatından hemen sonra yüzü Ka'be'ye dönmüş, müşrikler onun yüzünü ne kadar Ka'beden çevirmişseler de tekrar tekrar yüzü Ka'be'ye dönmüştür. Müşrikler çaresiz kalarak onu kendi haline terketmişlerdir.¹⁶⁵ Hz. Peygamber (sav) sahâbeden Zübeyr ve Mikdâd'a görev vererek Hubeyb'i öldürüldüğü yerden almalarını istemiş, Zübeyr ve Mikdâd cesedin olduğu yere Ten'im'e varınca Hubeyb'in başında kırk sarhoş kişiyi görürler, Zübeyr bunların sarhoşluklarından istifade ile Hubeyb'in cesedini olduğu yerden alarak atına bindirmiştir. Ölümünden kaç gün geçmesine rağmen Hubeyb'in cesedi bozulmamış olarak duruyordu. Müşrikler takibe başlayınca Zübeyr, Hubeyb'i atından yere atmış, yere düşen Hubeyb'in cesedini toprak yutmuştur. Bu hadiseden dolayı kendisine Belû'l-ard denilmiştir.¹⁶⁶

2.1.15. Berbîr (الْبَرْبِيرُ)

“el-Berbîr” lakabıyla maruf olan bu sahâbînin ismi Bekr olup babası Hârise'dir. Nisbesi el-Cühenî'dir. Hakkında pek bir bilgiye rastlamadığımız bu

¹⁶³ Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali. b. Sâbit, b. Ahmed b. Mehdî el-Hâtib (4637/1071), *Tarihu Bağdâd*, thk. Beşşâr Avvad Ma 'rûf, (Beirut: Dâru'l-Ġarbi'l-İslâmî, 1422/2002), 1: 580-581.

¹⁶⁴ M. Yaşar Kandemir, “Hubeyb b. Adî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 1998), 18: 266-267.

¹⁶⁵ Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 1, 986.

¹⁶⁶ İbnü'l-Esir, *Üsdu'l-gâbe*, 1: 599; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 2: 226.

sahâbeyi kendisinin rivâyet ettiği ve kendisini anlatan şu hadisten öğreniyoruz; Hz. Peygamber’in isteği üzere bir seriyye ye katılmışım. Müşriklerle olan cihadımızda bir müşriki öldürmek üzere iken Müslüman olduğunu beyan etti, ben ise buna aldırış etmeden onu öldürdüm. Bu haber Hz. Peygamber’e ulaştınca bundan rahatsız oldu ve beni kendinden uzaklaştırdı. “*Yanlışlıkla olması dışında, bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı olamaz.*”¹⁶⁷ Ayeti nazil olunca Hz. Peygamber benden razı olmuş ve bende ancak bu suretle ona yakınlaşa bilmişim.¹⁶⁸ Lakabının zabtı hakkında İbn Kesîr ve İbn Hacer, el-Berbîr demişlerse de, Ebû Nuaym el-İsbehânî, Bedir ve İbn Mende, Berîr olarak yazmışlardır. Kendisine bu lakabın verilmesinin sebebi Hz. Peygamber Berbîr’e, “Sen bugün ne yaptın sorunca, bugün savaşta müşrikleri deve üstünde sesimle dağıttım” deyince, Hz. Peygamber kendisine el-Berbîr/Gür sesli lakabını vermiştir.¹⁶⁹

2.1.16. Bersâ (الْبَرْصَاءُ)

“el-Bersâ” lakabı iki kadın sahâbe için verilmiştir:

Birincisi: Kebşe bint Sâbit b. el-Munzir b. Haram b. ‘Amr b. Zeyd’dir. Annesi Suhta bint Hârisedir. Hz. Peygamber’in şairi olan Hasan b. Sâbit’in baba bir kardeşidir. Bu lakapla anılmasının tespit edemedik. Ancak kendileri bu lakapla tanınırdı.¹⁷⁰

İkincisi: Cemre bint el-Hâris b. Afv’dır. Ayrıca Kursafe ve Umâme isimleriyle de tanınır. el-Bersâ olarak lakap verilmesinin sebebi, Hz. Peygamber onu tezevvüç için Arabî olan babasından istemiş, babası ise vermek istemediğini zira kızının baras hastalığına mübtela olduğunu yalandan beyan etmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber madem öyle diyorsun dediğin gibi olsun. Gariptir ki bu Arabî evine gelince baras olmayan kızını baraslı olarak görmüştür. Ebû Nuaym rivâyetinde yukarıdaki bilgileri nakzetmiş, Cemre için çok beyaz oluşundan dolayı ona el-Bersâ lakabının verildiğini iddia etmektedir.¹⁷¹

¹⁶⁷ Nisa, 4/92.

¹⁶⁸ Ebû Nuaym, *Marifetu’s-sahâbe*, 1: 420; İbnü’l-Esir, *Üsdu’l-gâbe*, 1: 240.

¹⁶⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 1: 452.

¹⁷⁰ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 8: 330; İbn Abdülber, *el-İsti’âb fi ma’rifeti’l-ashab*, 4: 1907; İbnü’l-Esir, *Üsdu’l-gâbe*, 7: 240.

¹⁷¹ Ebû Nuaym, *Marifetu’s-sahâbe*, 6: 3242.

2.1.17. Betûl (البتول) / Zehrâ (الزَّهْرَاءُ) / Seyyidetu Nisâi'l-Âlemîn سيدة العالمين
(أم أبيها) / Ümmü Ebîha (نساء العالمين)

Yukarda lakapları verilen bu kadın sahâbînin ismi Fatma bint Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalib b. Hâşim'dir. (ö. 11/632) Nübüvetten beş yıl önce doğmuştur. Annesi Hatice bint Huveylid olup Hz. Ali ile evlenmiştir. Hz. Peygamber'in soyu Hz Fatma'dan devam etmiştir. Ayrıca temiz ahlâkı, takva sahibi oluşu, Müslüman kadınlara örnek teşkil etmiştir. Hz. Peygamberin vefatından altı ay sonra yirmi dokuz veya otuz yaşında iken vefat etmiştir.¹⁷²

Lakapları:

el-Betûl: bu lakabı hakkında bir çok rivâyet bulunmaktadır. Hz. Ali'den başka kimse ile evlenmediği için Betûl denmiş ayrıca güzellik, takva ve asaleti itibariyle bir benzeri olmadığı için iffetli ve namuslu kadın anlamında Betûl lakabı verilmiştir.¹⁷³

ez-Zehrâ: bu lakapla ilgili bir çok rivâyetler bulunmaktadır. Bunların bir kısmı İmâmiyye Şîası tarafından uydurulan rivâyetlerdir. Bir kısım ise tabakat âlimleri tarafından bahse konu olmuştur.

Birincisi: Ehl-i Sünnet (Ehl-i Hadis) kaynaklarında Zehrâ lakabına rastlanmamıştır.

İkincisi: İmâmiyye Şîası rivâyetlerinde bu konu mübalağalı bir şekilde anlatılmıştır. Şîa âlimlerinden el-Meclisî, *Bihâru'l-Envâr* adlı kitabında Hz. Fatma'nın isimleri ve bir kısım fazileti hakkında yirmi adet rivâyet zikretmiştir. Bunlardan beşi Zehrâ lakabının verilışinden bahseder bunların üç tanesi şunlardır:

1. Hz. Fatma'nın yüzünde parlayan nurlar Medine'ye, duvarlarına ve orada yaşayanların elbiselerine yansyordu.
2. Hz. Fatma'yı Allah nurundan yaratmış ve onun nuru yeri ve göğü doldurmuştu.
3. Hz. Fatma'nın Cennette ona ait yakuttan bir kubbesi vardır, Cennet ehli onu parlayan bir yıldız şeklinde görürler.

Bu rivâyetlerin metni doğru olmadığı için senetleri de sahih değildir.¹⁷⁴ Şîa'nın çağdaş yazarlarından Ayetullah Muhammed Asif Muhsinî, Yazmış olduğu *Meşra'atu*

¹⁷² İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 8: 16-23; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 8: 263.

¹⁷³ en-Nevevi, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref b. Mürî (ö. 676/1277), *Şerhu Sahîhu Müslim*, 2. bs. (Beyrut: Dâru İhyai Turâsi'l-Arbî 1392), 9: 176.

¹⁷⁴ el-Meclisî, Muhammed Bakır (1111/1699), *Bihâru'l-envâr el-câmiatu li düreri ahbari'l-eimmeti'l-ethar*, thk. Seyyid İbrahim el-Meyaneci-Muhammed el-Bakır el-Behbûdî, (Beyrut: el-Müessetü'l-Vefa, 14037/1983), 43: 10.

Bihâri'l-Envar adlı kitabında Meclisî'nin kitabında Zehrâ hakkında yazdığı bilgilerin muteber olmadığı gibi içinde yalan olma ihtimalinin de olduğunu belirtmektedir.¹⁷⁵

Üçüncüsü: bir kısım ulemadan:

İbnu'l-Hacer el-Heytemî, Hz. Fatma'nın Zehrâ olarak vâsf edilmesinin sebebini onun cennet hanımlarının efendisi oluşu, cennet kadınları gibi hayız görmemesi olarak ifade etmiştir.¹⁷⁶

es-Sâlihî, Hz. Fatma'nın Zehrâ olarak vâsf edilmesini, hayız görmemesi, nifas süresinin bir saat oluşu bunun da sebebi, namazının kazaya kalmaması için olduğunu söylemektedir.¹⁷⁷

Menâvî, Hz. Fatma'ya Zehrâ denmesinin sebebi; Hz. Peygamber'in gülü olduğu içindir¹⁷⁸ demiştir.

Makrizî, Zehrâ denmesinin sebebini, Annesi Hatice'nin nenesinin ismide Zehrâ bint Âmr idi, bundan kaynaklandığını söylemiştir.¹⁷⁹

Yaptığımız araştırmalarda, Hicrî üçüncü asra kadar yazılan hadis kitaplarında Hz. Fatma için Zehrâ lakabının verildiğini görmedik. Zehrâ lakabını ilk olarak Hicrî dördüncü asır âlimlerinden İbn Hibbân (354/965) eserinde zikretmiştir. İmâmiyye mezhebi kitaplarında ilk olarak Zehrâ lakabını el-Berkî (274/887), *el-Mehâsin* adlı kitabında zikretmiştir.

Hülasa, Hicrî üçüncü asra kadar Hz. Fatma için Zehrâ lakabı kullanılmamış, dördüncü asır itibariyle söylendiği görülmektedir. Bunun dışında pek bir malumata rastlamadık.

Seyyidetu Nisâi'l-Âlemîn: Hz. Fatma'ya bu lakabın verilmesinin sebebi, Hz. Peygamber'in vefatı anında kendisine Ya Fatma; benden sonra bana ilk iltihak edecek kişi sensin ve sen Seyyidetu Nisâi'l-Âlemîn'sin demiştir.¹⁸⁰

¹⁷⁵ Ayetullah, Muhammed Asîf Muhsinî, *Meşra'atu bihâru'l-envar*, 2. bs. (Beyrut: Müessesetü'l-Arif, 1423/2005), 2: 131.

¹⁷⁶ Ebü'l-Abbâs Şehabeddin Ahmed İbn Hacer, el-Heytemî (974/1567), *el-Fetâvâ el-Hadisîyye*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 119.

¹⁷⁷ Ebü Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf Sâlihî eş-Şâmî, (942/1536), *Sübülü'l-hüda ve'r-reşad fî sireti hayri'l-ibad*, thk., Adil Ahmed Abdulmevcûd-Ali Muhammed, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1414/1993), 10: 486.

¹⁷⁸ Menâvî, Zeynüddin Muhammed Abdurraûf b. Tâc el-Arifî el-Kahiri, (1031/1622), *İthâfu's-sâil bima li Fatmete mine'l-menâkibi ve'l-fedâil*, thk. Abdullatif Aşur, (Kahire: Mektebetü'l-Kur'ân, ts.), 24.

¹⁷⁹ Makrizî, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddin Ahmed b. Ali b. Abdülkadir (845/1442), *İmtâü'l-esma bimali'n-nebi mine'l-ahvâl ve'l-emval ve'l-hafede ve'l-meta*, thk. Muhammed Abdulhamîd en-Numeyssî, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1420/1999), 5: 351.

¹⁸⁰ Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 8: 64, Hadis no: 6285.

Ümmü Ebîha: Bu lakabı ise “babasının annesi, anam” mânasına gelen “Ümmü Ebîhâ” idi. Bu künyeyi almasının sebebi, Fâtıma’yı anne sevgisiyle seven Hz. Peygamber’in kendisine bu şekilde hitap etmesindedir.¹⁸¹

2.1.18. Ca‘de (جَدَّةُ)

İsmi hakkında kaynaklarda bilgi bulunmazken lakabı ile tanınan bir sahâbîdir. Saçlarının kıvrıkcık oluşundan dolayı Hz. Peygamber ona “Ca‘de” lakabını takmıştır.¹⁸²

2.1.19. Cârûd (الْجَارُودُ)

“el-Cârûd” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Bişr (ö. 20/641?) olup künyesi Ebû Ğıyâs veya Ebû ’l-Munzir’dır. Babasının adı ‘Amr b. Haneş b. el-Mualla’dır. Annesinin ismi, Durru Mekke’dir. Bişr, Câhiliye döneminde itibarlı biriydi. Hz. Peygamber onu İslâm’a davet etti. Hz. Peygamber’in telkinleriyle Müslüman oldu ve bir süre Medine’de kalarak İslâm’ı öğrendi. Cömert biri olup Hz. Ali’nin hilafeti döneminde İstahr’e vali olarak atamıştır. ‘Ubeydullah b. Ziyad’da onu Hind tarafına vali olarak göndermiş 61-62/680-681’nin ilk aylarında altmış yaşında iken orada vefat etmiştir. Kendisine el-Cârûd (Soyan, kurutan; uğursuz adam) denmesinin sebebi, şanssız ve işlerinin rast gitmeyişindedir. Şöyle ki; Bilâd-ı Abdulkays’ta yaşadığı zaman oraya hastalık gelir ve neredeyse bütün malları telef olur, Cârûd’a az bir şey kalır ki hayvanlarını alır ve dayılarının memleketi olan Ben-i Hind tarafına gider, orada ikamet eder, hayvanlarında çıkan bir hastalık dayılarının da hayvanlarına bulaşır telef olur. Bunun üzerine halk şunu söyler “Bişr geldi bizi de herşeyden tecrid yani mahrum etti” dediler.¹⁸³

2.1.20. Cerbâ (الْجَرْبَاءُ)

İsmi: bu kadın sahâbînin ismi bilinmeyip lakabıyla tanınmaktadır. “el-Cerbâ” bint Kusâme b. Kays b. Übeyd’in kızıdır. Talha b. Abdullah ile evlenmiştir.¹⁸⁴ Cerbâ denmesinin sebebi aşırı güzel olmasındandı, öyle ki kadınlar onun yanında

¹⁸¹ İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma‘rifeti’l-ashab*, 4: 1899.

¹⁸² İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 1: 590.

¹⁸³ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 1: 688.

¹⁸⁴ İbnü’l-Esir, *Üsdu’l-gâbe*, 7: 49.

görünmeyi istemiyorlardı zira yanında kaldıkları zaman çirkin görünüyorlardı. Uyuz hastalığından uzak durulduğu gibi kadınlar ondan uzaklaşıyorlardı.¹⁸⁵

2.1.21. Cervu'l-Betha (جَرُّو البَطْحَاء) / Emîn (الأمين)

Cervu'l-Betha ve "el-Emîn" lakaplarıyla bilinen bu sahâbînin ismi Lakit, Muhaşşem veya Heşîm olarak bilinmekle beraber daha çok Lakit olarak bilinir. Künyesi Ebû 'l-Âs'tır. Babasının ismi er-Rebi' b. Abdi'l-'Îz b. Abdi Şems b. Abdi Menâf'tır. Nisbesi el Kureşî el-'Abşenî'dir. Annesi Hala bint Huveylid olup, Hz. Hatice'nin bacısıdır. Hz. Peygamber'in büyük kızı Zeyneb ile evlenmiştir. Bedir savaşında müşriklerin safındaydı, esir olarak Medine'ye getirilmiştir. Hanımı Zeyneb gerdanlığını fidyeye için Medine'ye göndermiştir. Hz. Peygamber bu gerdanlığı görünce, bunu Hz. Hatice tarafından kızına verdiğini hatırladı ve sahâbîlere şunu söyledi; bu gerdanlığı geri gönderip Lakit'i serbest bırakabilir miyiz? Sahâbîler evet dediler. Lakit gerdanlıkla beraber Mekke'ye geri dönmüştür.

Daha sonra Hz. Peygamber'in kızı Zeyneb kocasını müşrik olduğu için bırakarak, Mekke'den Medine'ye hicret etmiştir. Ebû'l-Âs ise ticaret için Şam'a gitmiş ve yanında Mekkeli müşriklerin çokça mal olduğu halde yolda Hz. Peygamber'in seriyesi ile karşılaşır. Bu Seriyenin komutan Zeyd b. Haris idi. Ellerindeki bütün mallar ganimet olarak alınır, Ebû'l-Âs ise canını kurtararak oradan uzaklaşmış ve Medine'ye gelerek eski hanımı Zeyneb'e sığınmıştır. Zeyneb ise durumu babasına arz eder, Hz. Peygamber (sav) Ebû'l-Âs'a ne istediğini sorar, o ise Müslümanlar tarafından alınan malını geri ister, Hz. Peygamber'de durumu sahâbîlerle istişare eder ve sonuçta malları kendisine iade edilir. Mallarını alıp Mekke'ye dönen Ebû'l-Âs müşriklerin mallarını tamı tamına teslim eder sonra da, Müslümanlığını ilan ederek Medine'ye gelir. Hz. Peygamber'de tekrar Zeyneb'i ona verir.¹⁸⁶ Kendisine Cervu'l-Betha denilmesinin sebebi, Mekke çölünün çocuğu olarak tesmiye edilmesindedir. Neseben orta halli bir ailedendi.¹⁸⁷ el-Emîn denmesinin sebebi ise güvenilir bir kişiliğe sahip olmasındandı, yukarda bahsedildiği gibi müşriklerin kendisinin yanında bulunan emanetlerini onlara iade etmiştir.¹⁸⁸

¹⁸⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 5: 336.

¹⁸⁶ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 4: 1701-1702.

¹⁸⁷ İbn. Düreyd, *el-İştikâk*, 82.

¹⁸⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 7: 207.

2.1.22. Du‘mûsu’l-Ârab (دُعْمُوصُ الْعَرَبِ)

“Du‘mûsu’l-Ârab” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Râfi‘ olup, babasının adı ‘Umeyr’dir. Nisbesi et-Temîmî’dir. Kufe’de yaşamıştır. Gece ve gündüz cesur bir şekilde, çölde yol ve iz takip etmesinden dolayı kendisine Du‘mûsu’l-Ârab denilmiştir.¹⁸⁹

2.1.23. Ebû ¹⁹⁰‘Adl (أَبُو عَضْلٍ)

“Ebû ‘Adl” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi el-Haris olup babasının adı, ‘Abbâs b. Abdulmuttalib’tir. Nisbesi el-Hâşimî’dir. Annesinin ismi, Huceyle bint Cündub’tür. Hz. Peygamber’in amcasının oğludur.¹⁹¹Ebû Adl denmesinin sebebi olarak dilinde pelteklik oluşu ve bazı harfleri telaffuz edememeyişi gösterilmektedir.¹⁹²

2.1.24. Ebû Basîr (أَبُو بَصِيرٍ) / Ebû Gasil (أَبُو غَسِيلٍ)

Literatürde ismine rastlanmayan bu zat lakabıyla tanınmaktadır. Hz. Peygamber (sav) a‘ma olan bu zat abdest alırken Hz. Peygamber ona hitaben “Ayaklarının altını, ayaklarının altını yıka” diye ikaz etmesinden dolayı, adı Ebû Basîr veya Ebû Gasil olarak kalmıştır.¹⁹³

2.1.25. Ebû Batn (Ebû ‘l-Butayn Zü’l-Butayn) (أَبُو بَطْنٍ (أَبُو الْبُطَيْنِ، ذُو الْبُطَيْنِ)

Bu lakap iki sahâbîye verilmiştir:

Birincisi: Übey b. Ka‘b b. Kays b. Übeyd b. Zeyd b. Muâviye b. ‘Amr b. Mâlik’tir. Annesi, Ümmü Tufeyl bint Tufeyl ed-Dusi’dir. Abdullah b. Ömer’in arkadaşıdır. Babası Übey, Hz. Ömer ve Abdullah b. Ömer’den sika bir ravi olarak

¹⁸⁹ İbn Kesîr, Ebü’l-Fidâ’ İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dimaşkî (774/1373). *el-Bidâye ve’n-nihâye*, thk. Ali Şiri, (Beyrut: Dâru İhyai’t-Turasi’l-Arabi 1408/1988), 2: 419; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 1: 590.

¹⁹⁰ “Baba olmak” anlamındaki übüvvet kökünden türeyen Sâmi dillere mahsus bir kelime olup “baba, amca, daha önceki atalar, vasî, hâmi, bir şeyi, bir sanatı icat eden veya meydana gelmesine sebep olan kimse” mânalarında kullanılmaktadır. Ebu muzaf (tamlanan) olduğu zaman Ebû (ebâ, Ebî) şeklini alır. Arapça nahiv (gramer) kurallarına göre esmâ-i hamsedendir.

¹⁹¹ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 2: 130.

¹⁹² Belâzurî, *Ensâbu’l-eşrâf*, 3: 93.

¹⁹³ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 7: 262.

hadis nakletmiştir.¹⁹⁴ Karnı büyük olduğundan dolayı ona Ebû Batn lakabı verilmiştir.¹⁹⁵

İkincisi: Üsâme b. Zeyd b. Hârise b. Ka‘b el-Kelbî’dir. Annesinin ismi, Ümmü Eymen olup Hz. Peygamber’in (sav) sütannelerinden bir tanesi idi. Birçok künyesi olup birkaçı şunlardır; Ebû Muhammed, Ebû Zeyd, Ebû Hârice. On sekiz yaşında iken Hz. Peygamber tarafından komutan olarak görevlendirilmiştir. Sureten siyahi idi. Hz. Osman’ın şehadetinden sonra Curf denilen yerde vefat etmiş ve Medine’de defnedilmiştir. Karnı geniş olduğundan ona de “Ebû Batn” lakabı verilmiştir.¹⁹⁶

2.1.26. Ebû Bekre (أَبُو بَكْرَةَ)

“Ebû Bekre” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Nefî‘ olup, babasının adı Hâris b. Kelde b. ‘Amr’dir. Nisbesi es-Sekâfî’dir. Annesi, Sümeyye olup, el-Hâris b. Kelde’nin cariyesi idi. Abid ve zahid bir zattı. Basra’da h. 51 bir veya h. 52’ de vefat etmiştir. Ebû Bekre olarak lakap verilmesinin sebebi:

Birincisi: Taif, Müslümanlar tarafından muhasara edilince Ebû Bekre Taif kalesinden vücuduna bağladığı bir iple aşağı inmiş ve huzuru risalete varıp, Müslüman olmuştur.

İkincisi: Taif’te Müslüman olmazdan evvel, Ebû Bekre olarak tanınıyordu, bunun da sebebi, bir yaşını doldurmamış dişi bir devesi/Bekre vardı. Onu hem besler ve hem de binek olarak kullandığı için bu lakapla anılmıştır.¹⁹⁷

2.1.27. Ebü Hüreyre (أَبُو هُرَيْرَةَ)

“Ebü Hüreyre” lakabıyla anılan bu sahâbînin ismi Abdurrahman olup babasının adı Sahr b. Adnan b. Abdullah b. Ka‘b’dır. Nisbesi ed-Devsî’dir. İsmi hakkında çeşitli rivâyetler olup şu isimler ona atfedilir: Abdullah, Ümeyr b. ‘Amr, Bureyr b. Âşraka, Abdu Şems, Sekin b. Dûme, Abdunehm, Abdu‘Amr isimleriyle de anılmıştır. Suffe ashâbındır. Hayber savaşının olduğu h. 7. senesinde Müslüman olmuş ve bu savaşa katılmıştır.¹⁹⁸ Sürekli Hz. Peygamber ile beraber bulunmuş ve ilim için duasını almıştır. Hafızası kuvvetli olup bütün vaktini ilme ayırmış ve Hz.

¹⁹⁴ İbn Sa‘d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 5: 57.

¹⁹⁵ Zehebî, *Tarihu’l-İslâm ve veftiyatu el-meşâhir ve’l-a’lâmm*, 2: 949.

¹⁹⁶ İbnü’l-Esir, *Üsdu’l-gâbe*, 1: 194.

¹⁹⁷ İbnü’l-Esir, *Üsdu’l-gâbe*, 6: 35.

¹⁹⁸ M. Yaşar Kandemir, “Ebü Hüreyre”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 1994), 10: 160-167.

Peygamber'den en çok hadis rivâyet eden kişidir. 5370 adet Buhâri ve Müslim'de hadisleri mevcuttur.¹⁹⁹ Hz. Ömer tarafından Bahreyn'e vali olarak atanmış sonra azledilmiş, ikinci bir kez atanmak istenmişse de kendisi bunu kabul etmeyerek Medine'de kalmış h. 57. veya 58. senesinde yetmiş sekiz yaşında vefat etmiştir.²⁰⁰ Ebü Hüreyre olarak lakap verilmesinin sebebi, Abdullah b. Râfi'ye göre kendisine neden Ebü Hüreyre denildiği sorulunca; çobanlık yapıyordum, küçük bir kedim vardı geceleri onu ağacın üzerine bırakır sabah olunca da ağaçtan indirir ve oynardım, bunun için bana Ebü Hüreyre denmiştir.²⁰¹

2.1.28. Ebü Türâb (أَبُو تَرَاب) / Haydar (حيدر) / el-Kerrâr (الكَرَّار)

“Ebü Türâb/Haydar/el-Kerrâr” lakaplarıyla bilinen bu sahâbînin ismi Ali olup babasının adı Ebû Talib (Abdi Menâf) b. Abdulmuttalib. b. Hâşim b. Abdimenâf b. Kusey'dir. Nisbesi el-Kureşî el-Hâşimî'dir. Künyesi Ebu'l-Hasan'dır. Annesi, Fatıma bint Esed b. Hâşim'dir. On yaşında iken Müslüman olmuş ve hiç putlara tapmamıştır.²⁰² İbn Abbâs'a göre Hz. Hatice'den sonra ilk Müslüman olan kişidir. Muâhât gününde Hz. Peygamber ile kardeş olmuştur. Hz. Peygamber'in katılmış olduğu bütün savaşlarda sancaktarlık yapmıştır. Uhud savaşında İslâm ordusunun dağıldığı anda Hz. Peygamber'in yanından ayrılmamıştır. Hicretin 40. Senesinde Ramazan ayının yirmi birinci günü (m. 660) Kûfe'de şehîd edilmiştir. Hilafet müddeti dört sene dokuz aydır.²⁰³

Lakapları:

Birincisi: “Ebü Türâb”; Toprağın babası, toprağa bulanmış kimse manasındaki bu lakap Hz. Ali'ye, Hz. Peygamber (sav) tarafından verilmiştir. Buhârî'de geçen bir hadise göre, bir gün Hz. Peygamber, kızı Fâtıma'nın evine gittiğinde Hz. Ali'yi evde göremedi. Hz. Fatma'ya Ali'yi sordu, o da cevaben aramızda tartışma oldu ve evden çıktı. Bunun üzerin Hz. Peygamber Ali'yi sahâbîlere sordu, sahâbîlerden biri onun Mescid-i Nebevî'de uyumakta olduğunu haber verince, Hz. Peygamber (sav) oraya gitti, uyumakta olan Hz. Ali'nin üzerindeki hırkanın sıyrıldığını, vücudunun toprağa bulaştığını gördü. Elbisesindeki

¹⁹⁹ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fî ma'rifeti'l-ashab*, 4: 1771.

²⁰⁰ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 4: 254; İbnü'l-Esir, *Üsdu'l-gâbe*, 6: 313.

²⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 4: 254.

²⁰² Ethem Ruhi Fırlalı, “Ali”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankra: 1989), 2:

²⁰³ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 15-27 375-378

toprağı eliyle silkelirken, “Kalk Ebû Tûrâb, Kalk!” diye seslendi. O günden sonra “Ebû Tûrâb” diye de çağrılan Hz. Ali, kendisine böyle hitap edilmesine çok seviniyordu.²⁰⁴

İkincisi: “Haydar”; bu lakabı için şunlar anlatılır: Hayber günü Hz. Peygamber Hz. Aliye sancağı verir, savaş alanına çıkan Hz. Ali, karşısına Yahudilerin büyüğü olan Merhab adındaki kişi çıkar ve şu beyti okur;

Hayber biliyor ki ben Merhabım
Silahın benden korktuğu deneyimli kahramanım
Benim korkumdan askerler ve savaş yanar.

Hz. Ali ise ona şu beyitle cevap verir.

Annesi tarafından adı Haydar konulanım
Ormandaki Aslanım ki gören korkar
Vurduğum darbe kendere ağacını devirir.

Bu şiirden sonra Hz. Ali Merhab’ın kellesini uçurmuştur. Hayber fethi Hz. Ali’nin eliyle gerçekleşmiştir.

Haydar denmesinin hususunda dört görüş vardır:

1. Hz. Ali’ni ilk yazılan eserlerde ismi Esed/Aslan olarak geçmektedir. Esed ve Haydar aynı manayı çağrıştıran aslan ismidir.
2. Doğumu esnasında babası hazır bulunmadığı için annesi Fatma bint Esed ona Esed ismini kendi babasına nispeten vermiştir. Ancak babası Ebû Tâlib eve gelince bu isim yerine, ona Ali ismini vermiştir.
3. Hz. Ali küçüklüğünden beri gürbüz olduğundan kendisine şişman manasına gelen Haydar lakabı verilmiştir.
4. Yukarıda bahsi geçen Merhab, Hayber savaşı öncesi akşam rüyasında bir aslanın kendisini yediğini görür, savaş günü Hz. Ali, kendisine ben Haydar’ım deyince Merhab bundan etkilenir, korkar ve özgüveni kalmaz. Bu durum, Hz. Ali’nin bir kerameti olarak nitelendirilir.²⁰⁵

Üçüncüsü: “el-Kerrâr”, Hz. Peygamber tarafından Hayber’in fethine komutan olarak gönderilen Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer başarısız olunca, Hz. Peygamber; ben sancağımı öyle birine vereceğim ki o kerrâr’dır, ferrâr değil yani o sabit kalacak ve geri kaçmayacaktır, diyerek sancağı Hz. Ali’ye verir ve Hayber Hz. Ali’nin eliyle

²⁰⁴ Buhârî, *Sahîhu’l-Buhârî*, 8: 63.

²⁰⁵ Suheyli, Ebu’l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed (581/1185), *Ravdu’l-unf fi şerhi’s-sîreti’n-nebeviyye*, thk. Ömer Abdusselâm, (Beyrut: Dâru İhyai’t-Turasi’l-Arabi, 1421/2000), 7: 107.

fetih olunur. Hz. Ali'nin göstermiş olduğu üstün cesaret ve kahramanlıktan dolayı Hz. Peygamber (sav) tarafından kendisine Kerrâr lakabı verilmiştir.²⁰⁶

3.1.29. Ebû 'l-Benât (أَبُو الْبَنَاتِ)

“Ebû 'l-Benât” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi hakkında kaynaklarda bilgi bulunmazken, Ebû Süfyân künyesi ile tanınan bir sahâbî'dir. Babasının adı el-Hâris b. Kays b. Zeyd'dir. Nisbesi el-Ensârî el-Evsi'dir. Uhud Savaşında şehid olmuştur. Zayıf bir kavle göre de Hayber savaşında şehid olmuştur.²⁰⁷ Uhud savaşına katılmak için yola çıkarken; Ya Rabbi savaşa gidip kızlarımın yanına geri döneceğim, diyerek savaşa katılır. Savaş esnasında İslâm ordusu dağılınca o sebat ederek; Ya Rabbi ben kızlarıma geri dönmeyeceğim senin yolunda öleceğim der ve şehid olur. Bunun için kendisine Ebu'l-benât/kızların babası lakabı verilmiştir.²⁰⁸

2.1.30. Ebu'l-Mesâkin (أَبُو الْمَسَاكِينِ) / Tayyâr (الطَّيَّارِ) / Zü'l-Cenâheyn (ذُو الْجَنَاحَيْنِ)

“Ebu'l-Mesâkin” ve “Zü'l-Cenâheyn” lakaplarıyla tanınan bu sahâbînin ismi Ca'fer olup babasının adı Ebû Tâlib (Abdimenaf) b. Abdulmuttalib b. Hâşim b. Kusey'dir. Nisbesi el-Kureşî olup, Peygamber'in amcası oğludur. Annesi Fatma bint Esed b. Hâşim'dir. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Hz. Ali'den on yaş büyüktür. Dâru'l-erkâm'dan önce Müslüman olmuştur. Habeşistan'a hicret edenlerden olup bu gurubun başındaydı. Hicretin sekizinci senesinde Mûte savaşında kırk bir yaşında iken şehid olmuştur.

Birinci Lakabı: fakirlere çok ikramda bulunup onlarla arkadaşlık yaptığı için ona Ebû 'l-Mesâkin/Fakirlerin babası lakabı verilmiştir. Ebü Hüreyre'nin rivâyetine göre, Ca'fer b. Ebî Tâlib halkın arasında dolaşır fakirleri bulur evindeki erzakı onlarla paylaşırdı.²⁰⁹

İkinci Lakabı: Mute savaşına ordunun komutanı olarak Zeyd b. Haris'i gönderen Hz. Peygamber şu emri verdi: “Zeyd b. Haris şehid olunca yerine Ca'fer b. Ebî Tâlib geçsin. O da şehid olursa komutanlığı Abdullah b. Revah'a alsın” demiştir. Savaş başlayınca durum aynı minval üzere vuku bulur. En sonunda sancağı Halid b. Velid alır ve onun eliyle fetih gerçekleşir. Savaşın sonunda şehid olan Ca'fer b. Ebî

²⁰⁶ İbn Asakir, *Tarihu Dımaşk*, 42: 219.

²⁰⁷ İbnü'l-Esir, *Üsdu'l-gâbe*, 6: 143.

²⁰⁸ İbnü'l-Esir, *Üsdu'l-gâbe*, 6: 143; İbn Hacer, *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*, 7: 154.

²⁰⁹ Tirmizî, *el-Câmiu'l-Kebir*, 6: 116. Hadis no: 3766; İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 4: 31.

Tâlib'in vücudunda doksan küsur darbe izi görülür. Savaş esnasında sağ elinde taşımış olduğu sancağı sağ eli kesilince sol eline alır, sol eli de kesilince sancağı bilekleriyle tutmaya devam şehid oluncaya kadar devam eder. Hz. Peygamber onun için "Ca'feri melek gibi cennette iki kanatlı şekilde uçtuğunu gördüm" demiştir.

Üçüncü Lakabı: yukarıda anlatıldığı üzere Hz. Peygamber, yüce Allah'ın, Ca'fer'in kesilen iki koluna karşılık iki kanat ihsan ettiğini ve onlarla cennette uçtuğunu haber vermiştir. Bu sebeple kendisine "Tayyâr" lakabı verilmiştir.²¹⁰

2.1.31. Ekletü'l-Esed (أَكْلَةُ الْأَسَدِ)

"Ekletü'l-Esed" lakabıyla bilinen bu kadın sahâbînin ismi Leyla'dır babasının adı el-Hâtim b. 'Udey b. 'Amr b. Sevâd'dır. Nisbesi el-Hazrecî'dir. Hz. Peygamber ile evlenmeyi istemiş olan biridir. İbn-i Abbâs'tan gelen rivâyete göre, Hz. Peygamber (sav) sırtını güneşlediği esnada arkadan gelen biri Hz. Peygamber'in ayakalarına dokununca, Hz. Peygamber "Aslan'ın yediği kişi ne istiyorsun" dedi kadın, "Ben Leyla bint el-Hâtim'im seninle tezevvüde bulunmak istiyorum" dedi. Hz. Peygamber olur der ve onu eş olarak kabul eder. Leyla bint el-Hâtim kavmine dönünce Hz. Peygamber ile evlendiğini söyler. Kavmi ise kötü bir şey yaptın dediler çünkü Peygamber'in birden fazla hanımı var, sen ise bunu kaldıramayacak gayrete sahipsiz bunun üzerine Leyla bint el-Hâtim tekrar Hz. Peygamber'den onu boşamasını ister. Hz. Peygamber'de onu boşar. Hz. Peygamber ile olan muhaveresinde ona, Peygamber, Aslan'ın yediği kişi diye hitap ettiği için ona Ekletü'l-Esed denmiştir.²¹¹

2.1.32. Esedü fi Berâsinihî (الْأَسَدُ فِي بَرَأْسِهِ) / Fârisü'l-İslâm (فَارِسُ الْإِسْلَامِ)

Yukarda lakapları verilen bu sahâbînin ismi Sa'd olup babasının adı Ebî Vakkas (Mâlik) b. Vüheyb b. Abdimenâf b. Zührâ b. Kilâb b. Mürre'dir. Künyesi, Ebû İshak'tır. Annesi Hemna bint Süfyan b. Ümeyye'dir. Aşere-i mübeşşeredendir. Hz. Ömer onu seçilecek olan halife için Şura meclisinde yer verdi. Hz. Peygamber (sav) ile birlikte Bedir, Uhud ve diğer savaşlara katılmıştır. Ok atma da mahir biriydi, Araplar içinde İslâm için ilk ok atan kişidir. Hicretin elli beşinci senesinde Akîk'te

²¹⁰ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 4: 24-27.

²¹¹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 8: 119.

yetmiş küsur yaşında vefat etmiş, na‘şısı eller üzerinde Medine’ye kadar taşınmış ve cenaze namazını Mervân b. Hakem kılmıştır.²¹²

Hz. Ömer, Kadisiyye savaşı için meşveret etmiş ve bunu ancak el-Esedü fi Berâsinihi Sa‘d b. Ebî Vakkas başarabilir. Kâdisiye Savaşı’nda (15/636) Sâsânîler’i ağır bir yenilgiye uğrattı. Hz. Ömer ona el-Esedü fi Berâsinihi demesinin sebebi, cesur, kahraman ve ölümden korkmayan birisi olmasındandır.²¹³ el-Esedü fi Berâsinihi’nin sözlük manası; Aslan pençesi gibi kıvamında olup, kahramanlık ve cesaretine kinaye olarak söylenmiştir. Ayrıca icra etmiş olduğu savaş taktikleri ve gösterdiği kahramanlıklarla İslâm tarihinin önde gelen kumandanları arasında yer almış ve “Fârisü’l-İslâm” lakabıyla anılmıştır.

2.1.33. Esedullah ve EseduResûlihi (أَسَدُ اللَّهِ وَأَسَدُ رَسُولِهِ) / Seyyidü’ş-Şühedâ (سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ)

Yukarda lakapları verilen bu sahâbînin ismi Hz. Hamza (ö. 3/625) olup künyesi Ebû Ümâre (Ebû Ya‘lâ)’dır. Babasının adı Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf’tır. Nisbesi el-Kureşî el-Hâşimî’dir. Annesi, Hz. Âmine’nin amcasının kızı olan Hâle bint Vüheyb’dır.²¹⁴

Hz. Hamza’nın Hz. Peygamber’in risaletinin 2. (612) veya 6. yılında (616) Müslüman olduğu rivâyet edilmiştir. Rivâyete göre, Ebû Cehil ve adamlarının Resûl-i Ekrem’e hakaret ettiklerine şahit olan Abdullah b. Cüd‘ân’ın câriyesi, av dönüşü Kâbe’yi tavaf etmekte olan Hamza’ya gördüklerini anlatmış, büyük bir öfkeye kapılan Hz. Hamza elindeki yay ile Ebû Cehil’i yaralamış ve “İşte ben de Muhammed’in dinini benimsiyorum, cesareti olan varsa gelsin dövüşelim” diyerek İslâmiyet’i kabul ettiğini ilân etmiştir.

Hz. Hamza, Uhud savaşında Vahşi tarafından şehid edilmiştir. Hz. Peygamber onun için, “Ey Allah ve Resûlünün aslanı Hamza! Allah sana rahmet etsin. İyi bilirim ki sen hısım ve akrabalık haklarını gözetir, daima hayırlı işler yapardın. Eğer yas tutmak gerekseydi sana yas tutardım.” demiştir. Hz. Hamza, cesaret ve kahramanlık örneği olmuş, gazi ve şehidlerin pîri sayılmıştır. Bundan

²¹² İbn Sa‘d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 3: 101-110; Zehebî, *Siyeru ‘alami’n-nübelâ*, 3: 66.

²¹³ Taberî, *Târîhü’r-rusûl ve’l-mülûk*, 3: 482.

²¹⁴ Hüseyin Algül, “Hamza”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 1997) 15: 500-502.

dolayı İslâm tarihinde “Seyyidü’ş-Şühedâ” ve “Esedullah” lakapları ile anılmıştır. Bu lakaplar kendisine Hz. Peygamber (sav) tarafından verilmiştir.²¹⁵

2.1.34. Eş‘ar (الأشعر)

“el-Eş‘ar” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Halid olup babasının adı Huleyf b. Münkiz, b. Rabî‘a’dır. Nisbesi el-Huzaî el-Ka‘bî’dir. Mekke’nin fethinden evvel Müslüman olmuştur. Mekke’nin fethinde arkadaşı Kurz b. Câbir ile Hz. Peygamber’in yürüdüğü yolun dışında bir yol takip etmişler, müşriklerle karşı karşıya geldiklerinde İbn Ebî Ecda‘ tarafından öldürülmüştür. Saçı çok sık olduğundan kendisine el-Eş‘ar lakabı verilmiştir.²¹⁶

2.1.35. Eş‘aru Berken (الأشعرُ بركاً)

“el-Eş‘aru Berken” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi el-Velîd olup babasının adı ‘Ukbe b. Ebî Mu‘ayt b. Ebî ‘Âmr b. Ümeyye’dir. Nisbesi el-Emevî’dir. Künyesi Ebû Vehb’dir. Annesi Ervâ bint Kureyz’dir. Mekke’nin fethi gününde Müslüman olmuş, kahraman, edip ve şairliğiyle tanınmıştır. Osman b. Affan’ın anne bir kardeşidir. Hz. Osman onu Kûfe’ye vali olarak atamıştır. Kûfe’de büyük bir cami inşa ederek yanına kendine mahsus büyükçe bir ev yaptırmış ve adına Dârü’l-Kebire veya Dârü’l-Kassarın denmiştir. Daha sonra Hz. Osman tarafından valilikten azl edilmiş, Hz Ali’nin ve Hz. Muaviye’nin iktidarlarından uzak bir şekilde Rakka’da münzevi bir hayat yaşayarak orada vefat etmiştir.²¹⁷ Kendisine Eş‘aru Berken lakabını ‘Üdey b. Hatim b. Abdullah et-Tâî vermiş ve şöyle demiştir; “Eş‘aru Berken, iki hurma tanesini birbirinden ayıramaz, nasıl olur da Mısır’a vali olur, onunla istihza etmiştir.” Eş‘aru Berken’in manası, göğsünde aşırı kıl bulunan demektir. el-Velid b. Ukbe’nin de göğsünde çokça kıl bulunmaktaydı.²¹⁸

²¹⁵ İbn Sa‘d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 3: 5-8; el-Hâkim, en-Nisâburî Ebû Abdillâh İbnü’l-Beyyî’ Muhammed (405/1014), *el-Müstedrek ale’s-Sahihayn*, thk. Mustafa Abdulkadir, (Beyrut: Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1411/1990), 3: 214

²¹⁶ İbn Sa‘d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 4: 220; İbnü’l-Esir, *Üsdu’l-gâbe*, 1: 567.

²¹⁷ İbn Sa‘d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 6: 101; İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma’rifeti’l-ashab*, 4: 1553.

²¹⁸ el-Müberred, Ebü’l-Abbâs Muhammed b. Yezîd, (286/900), *el-Kâmil*, thk. Muhammed Ebû ‘l-Fadl İbrahim, 3. bs. (Kahire, Dârü’l-Fikri’l-Arabi, 1417/1997), 3: 21; İbn Hacer el-Askalani, *Nüzhetü’l-elbab fi’l-elkab*, thk. Abdülazîz Muhammed b. Salih es-Sedîdî, (Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, 1989/1409), 1: 76.

2.1.36. Eş‘as (الأشعث) / ‘Urfu’n-Nâr (عُرْفُ النَّارِ)

Yukarda lakapları verilen bu sahâbînin ismi Ma‘duyekrib olup babasının adı Kays b. Ma‘duyekrib’dir. Nisbesi el-Kindî’dir. Künyesi, Ebû Muhammed’dir. Hicretin onuncu senesinde yetmiş kişilik bir grup halinde Hz. Peygamber’in huzuruna gelerek Müslüman olmuşlardır. Kinde havalisinden olup kendi kavminin reisi idi, Müslüman olduktan sonra da kavmi içinde sözü dinlenir biriydi. Hz. Peygamber’den sonra mürted olmuş, Ziyâd b. Lebîd tarafından esir alınarak Halife Ebû Bekr’in huzuruna getirilmiş, tekrar Müslüman olmuş ve Hz. Ebû bekr’in kız kardeşiyle evlenmiştir. Sırasıyla Yermuk, (savaşına katılmış burada bir gözü çıkmış), Kadisiyye, Medâin, Celule, Nihavend ve Sıffin’de Hz Ali’nin yanında bulunmuş, Hz. Osman onu Azerbaycan’a vali olarak göndermiş, Hz. Ali’nin vefatından kırk gün sonra h. 42. senesinde Kûfe’de vefat etmiş, Hz. Hasan onun cenaze namazını kıldırılmıştır.²¹⁹ Kendisine “el-Eş‘as” lakabının verilmesinin sebebi, saçının dağınık olduğundandır.²²⁰ Ayrıca “hain” mânasında Urfu’n-nâr şeklindeki lakabı Hz. Ali tarafından kendisine verilmiştir.²²¹

2.1.37. Eşecc (الأشج)

İsmi hakkında birçok ihtilaf olmuştur. Biz bunları şöyle sıralayacağız; el-Münzir b. ‘Âiz el-Asrî el-‘Âbdî, el-Münzir b. Sa‘d, el-Münzir b. el-Hâris, Kays b. en-Nu‘mân, Abdullah b. ‘Âvf, ‘Âiz b. el-Hâris, el-Münzir b. Übeyd, ‘Âiz b. ‘Âmr, Münkiz b. ‘Âiz gibi isimlerle çağrılmıştır. Daha çok Eşecc “lakabı” ile meşhur olmuştur. ‘Âbdu Kays kabilesinin reisinin oğlu olarak kabilesi ile beraber Hz. Peygamber’in huzuruna gelerek Müslüman olmuşlardır. Hz. Peygamber ona sen, hem sabır hem de hilm sahibisin diyerek övmüştür. Emin ve akıllı bir zat olup hayatı boyunca kızmamıştır. Küçüklüğünde merkebin tekmesinden dolayı yüzünde iz kalmış ve bundan dolayı kendisine Eşecc denilmiştir.²²²

2.1.38. Eyser (أيسر)

Künyesi Ebû Leylâ olup nisbesi el-Ensârî el-Kûfi’dir. İsminde çok ihtilaf olunmuş bir sahâbî’dir. Rivâyetlerde isminin, Bilal, Buleyl, Dâvûd b. Bilâl, Evs b.

²¹⁹ İbn Sa‘d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 6: 22; İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma‘rifeti’l-ashab*, 1: 41; İbnü’l-Esir, *Üsdu’l-gâbe*, 1: 118.

²²⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 1: 88.

²²¹ Belâzûrî, *Ensâbü’l-eşrâf*, 2: 379; Taberî, *Tarihü’r-Rusûlve’l-Müluk*, 3: 338.

²²² İbn Sa‘d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 5: 557; İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma‘rifeti’l-ashab*, 4: 1449.

Havl, Yesâr b. Nümeyr, Yesâr b. Bilal b. Uheyhâ b. el-Cellâh, Yesâr b. Hilâl b. Mâlik b. Uhayha, Bilal b. Uhayha, Bilal b. Buleyl, olduğu belirtilirken, İbn Kelbi ise; Davud b. Bilâl b. Uhayhâ b. el-Cellâh b. el-Hâriş b. Cahcebe b. Kulfe b. Avf b. ‘Amr el-Evsî olarak zikredilir.

Genelde künyesi ile tanınanların ismi unutulur hale gelir. Ebû Hüreyre’de olduğu gibi. Ebû Leyla’nın da künyesi ismini unutturmuştur. Ebû Leyla meşhur muhaddis Abdurrahman b. Ebû Leyla’nın babasıdır.²²³ Ebû Leyla meşhur fakih Muhammed b. Abdurrahman’ın dedesidir.²²⁴

Ebû Leyla Bedir dışında Hz. Peygamber ile bütün savaflara katılmıştır. Hz. Ali’nin taraftarı olup Cemel savaflına katılmamış, Sıffin savaflında öldürülmüştür.²²⁵ Lakabının “Eyser” oluşu hakkında kaynaklarda bilgi bulunurken²²⁶, neden Eyser denildiği hakkında kaynaklarımızda herhangi bir bilgiye rastlamadık.

2.1.39. Fârisu Atlâl (فَارِسُ أَطْلَالٍ)

“Fârisu Atlâl” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Bükeyr (Bekir) olup babasının adı Şeddâd b. Âmir b. el-Mülevvah b. Ya‘mer’dir. Nisbesi eş-Şeddâh el-Leysî el-Kinânî’dir. Ayrıca Bükeyr b. Abdullah olarak tabilinde’dir.

Çocukluk yaşlarında Hz. Peygamber’e ve hane-i saadette hizmette bulundu. Büyüyünce, Ey Allah’ın Resûlü’ne hane-i saadete serbestçe girmemin doğru olmayacağını söyleyince Allah Resûlü “Allahım, sözünü doğrula ve kendisini kurtuluşa erdir!” diye dua etti. Bu duanın tezahürü Hz Ömer zamanın’da şu şekilde vuku bulmuştur. Arkadaşlarından biri cihada giderken ailesini ona emanet etmişti. Bükeyr arkadaşının evine uğradığı bir gün orada arkadaşının hanımıyla ilişki kuran ve bu ilişkiyi müstehcen bir şiirle anlatmak’ta olan bir Yahudi’yi öldürdü. Ertesi gün Yahudi’nin katilini araştıran halifeye maktulün yaptıklarını anlatarak onu kendisinin öldürdüğünü söyledi. Hz. Ömer Bükeyr’i haklı buldu ve Hz. Peygamber’in yaptığı duayı da göz önüne alarak onu cezalandırmadı.

Bükeyr Kâdisiye Savaşı’nda hazır bulundu ve üstün kahramanlıklar gösterdi. Savaş sonrası hezimete uğrayan İraniiler Dicle ırmağı üzerindeki köprüleri yıkarak geri çekilmişlerdi. Kumandan Sa’d b. Ebî Vakkâs coşkunu bir şekilde akan Dicle’den askerlerini karşı tarafa nasıl geçireceğini düşünürken Bükeyr, Atlâl diye anılan

²²³ Zehebî, *Siyeru ‘alami’n-nübelâ*, 4: 262.

²²⁴ Zehebî, *Siyeru ‘alami’n-nübelâ*, 3: 66..

²²⁵ Zehebî, *Siyeru ‘alami’n-nübelâ*, 3: 66.

²²⁶ Zehebî, *Siyeru ‘alami’n-nübelâ*, 3: 66, İbn Asakir, *Tarihu Dimaşk*, 36: 80.

meşhur atını ırmağa sürdü ve nehri geçti. İslâm askerleri de kendisini takip ettiler.²²⁷ Bu hadiseden sonra Bükeyr'e Fârisu Atlâl lakabı verilmiştir.

2.1.40. Fârisu Zi'l-Hirak (فَارِسُ ذِي الْخِرَقِ)

“Fârisu Zi'l-Hirak” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Abbâd olup babasının adı el-Hâris b. Üdey b. el-Esved b. el-Esar b. Cehcebe. Nisbesi el-Ensârî el-Evsî'dir. Uhud savaşında bulunmuş ve Yemâme savaşında şehit olmuştur. Uhud ve sonraki savaşlarda ‘Zi'l-Hirak’ isimli atının üzerinde savaştığı için kendisine Fârisu Zi'l-Hirak lakabı verilmiştir.²²⁸

2.1.41. Fârûk (الْفَارُوقِ)

“el-Fârûk” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Ömer (ö. 23/644) olup babasının adı el-Hattâb b. Nufeyl b. Abdulzza, b. Riyâh'tır. Nisbesi el-Kureşî el-Adevî'dir. Künyesi Ebû Hafs'tır. Annesi, Hanteme bint Hâşim'dir. Dâru'l-erkam hadisesinden sonra yirmi yedi yaşında iken Müslüman olmuştur. Onunla Müslümanların sayısı kırka baliğ olmuş ve İslâmiyet aleni bir şekilde tebliğ edilmeye başlanmıştır. Muâhât gününde Hz. Ebû Bekr ile kardeş kılınmıştır. Hz. Peygamber ile bütün savaşlarda bulunmuştur. Müslümanların ikinci halifesi olup kendisine emirül-müminin unvanı verilmiştir. Hilafet süresi on yıl altı aydır. Onun döneminde bir çokfetihler olmuştur. Mecûsi Ebû Lu'lu' tarafından Hicretin yirmi üçüncü senesinde şehid edilmiştir.²²⁹ Hz. Ömer'in en meşhur lakabı “Fârûk”tur. “Hak ile bâtili birbirinden ayıran” anlamındaki bu lakabı kendisine Hz. Peygamber vermiştir.²³⁰

2.1.42. Gasilü'l-Melaike (غَسِيلُ الْمَلَائِكَةِ)

“Gasilü'l-Melaike” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Hanzale (ö. 3/625) olup babasının adı Ebû Âmir (‘Amr) b. Sayfî'dir. Nisbesi el-Ensârî el-Evsî'dir.²³¹ Uhud Gazvesi'nden bir gün önce münafıkların lideri Abdullah b. Übey b. Selûl'ün Müslüman olan kızı Cemîle ile evlendi. İslâm ordusunun Mekkeli

²²⁷ Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 1: 419; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 1: 453.

²²⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 3: 150.

²²⁹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 202; İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 3: 1152; İbnü'l-Esir, *Üsdu'l-gâbe*, 3: 643; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 7: 133; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 4: 484.

²³⁰ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 205; İbn Asakir, *Tarihu Dimaşk*, 44: 50.

²³¹ Kamil Çakın, “Hanzale b. Ebû Âmir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 1997), 16: 51.

müşriklerle savaşmak için Uhud'a gittiğini duyunca gusül abdesti almaya fırsat bulamadan İslâm ordusuna katıldı. Savaşta müşrik ordusunun kumandanı Ebû Süfyân ile karşılaştı ve onu atından yere düşürdü. Ebû Süfyân'ın yardım istemesi üzerine İbn Şeûb diye bilinen Şeddâd b. Esved, Hanzale'yi mızrağı ile şehid etti.²³²

Hanzale'nin naaşını meleklerin yer ile gök arasında yıkadığını Hz. Peygamber'den öğrenen Müslümanlar, ona boy abdesti alamadan şehid düştüğü için "gasîlü'l-melâike" (Meleklerin yıkadığı kimse) lakabını verdiler.²³³

2.1.43. Habîbu'd-Durûb (حَبِيبُ الدَّرُوبِ) / Habîbu'r-Rûm (حَبِيبُ الرُّومِ)

Yukarda lakapları verilen bu sahâbînin ismi Habîb (ö. 42/662) olup künyesi Ebû Abdurrahman Ebû Mesleme'dir. Babasının adı Mesleme b. Mâlik'tir. Nisbesi el-Kureşî el-Fihrî'dir. H. 8 (629-30) yılında müslüman oldu. Hz. Peygamber'le gazvelere iştirak etmek için Medine'ye gitti ve Tebük Gazvesi'nde bulundu.²³⁴ Muâviye saflarında yer aldı. Hz. Ali'ye gönderdiği heyetin sözcülüğünü, Sıffîn'de Suriye ordusunun sol kanat kumandanlığını yaptı. 41 (661) yılında Muâviye tarafından İrmîniye valiliğine tayin edildi ve burada vefat etti. Birçok savaşa katılmış olup Muâviye'nin istişare heyetindeki önemli kişilerden biridir

Anadolu'ya yaptığı birçok akın sebebiyle "Habîbü'r-Rûm veya Habîbu'd-Durûb" lakabını almıştır.²³⁵

2.1.44. Halilü'l-Hulefa (خَلِيلُ الْخُلَفَاءِ)

Halilü'l-Hulefa lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Eymen (ö. 80/699 ?)'dir. Babasının adı Hureym b. Fâtik'tir. Nisbesi el-Esedî'dir. Annesini adı ez-Zanna veya es-Samma bint Sa'lebe el-Esedî'dir, Eymen, Şam asıllı olup, Mekke'nin fethinde İslâmiyet'i kabul ettiği rivâyet edilir. Müslümanlar arasındaki ihtilâflardan uzak kalmayı tercih etmiştir. Emevî halifesi Abdülmelik b. Mervân Eymen'i kendine taraf çekmeye çalıştıysa da o, ben namaz kılan bir kimseyle savaşmam diyerek siyasi meselelerden uzak kalmıştır.²³⁶

²³² İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 1: 380.

²³³ Suheyli, *Ravdu'l-unf fi şerhi's-sîreti'n-nebeviyye*, 5: 320; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 2: 85.

²³⁴ Asri Çubukcu, "Habîb b. Mesleme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 1996), 14: 372-373.

²³⁵ Hakim, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, 3: 390; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 1: 681.

²³⁶ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 6: 38; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, 4: 185; İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 2: 560.

Dili fasih ve ifadesi açık olup, şiiirlerinden az bir kısmı günümüze kadar gelebilmiştir. Gazel tarzında şiiirler söyleyen, Abdülazîz b. Mervân ve Bîşr b. Mervân, Eymen'in şiiirlerini çok beğendikleri için ona "Halîlü'l-hulefâ" lakabını vermişlerdir.²³⁷

2.1.45. Hamham (حَمَّام)

"Hamham" lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Mâlik olup babasının adı el-Hâris b. Sa'lebe b. 'Ukâbe b. Sa'b b. Ali b. er-Reb'î el-Bekrî ez-Zuhelî'dir. Bekr b. Vâil kabilesi ile birlikte bir heyet halinde Hz. Peygamber'e gelmiş ve Müslüman olmuştur. Huneyn savaşına katılmış, Hz. Peygamber ona bir mektup vererek kabilesine götürmesini istemiştir.²³⁸ Kendisine "Hamham" denmesinin sebebi tabakat kitaplarında bahsedilmezken, Tâcu'l-Ârus ve Lisânu'l-Arab'ta bu zatın, konuşunca kibirli bir şekilde konuşmasındandır demişler. Bu ise Câhiliye döneminden kalma bir hal olduğunu söylenmektedir.²³⁹

2.1.46. Hamiyu'd-Debr (حَمِيُّ الدَّيْبَر)

"Hamiyu'd-Debr" lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Âsım (ö. 3/624) olup künyesi Ebû Süleymân'dır. Babasının adı Sâbit b. Ebi'l-Aklah'tir. Nisbesi el-Ensârî el-Evsî'dir. Medineli ilk Müslümanlardandır. Muâhât gününde Hz. Peygambri onu Abdullah b. Cahş ile kardeş yaptı. Ok atmakta mahir olup, Hz. Peygamber'in okçusu diye nam yapmıştır.

Bedir harbinde 'Ukbe b. Muayt'ı, Uhud'ta ise müşrik Sülâfe'nin iki oğlunu öldürdü. Sülâfe, bundan ötürü, Asım b. Sabit'in başını getirene yüz deve vaad etti ve kafatasıyla şarab içmeye ahdedti.

Uhud savaşından sonra Adel ve Kare kabileleri Hz. Peygamber'e gelerek İslâm'ı öğretmek üzere muallimler istemişlerdi. Hz. Peygamber'de hem onların isteğine cevap vermek hem de Kureyş müşriklerinin ne yaptıklarını, yeni bir hücum hazırlığı içinde olup olmadıklarını öğrenmek üzere on kişilik bir heyet hazırladı. Âsım bin Sâbit bu heyetin riyasetini üstlenmişti. Medine'den yola çıkan heyet geceleri yol alıyor gündüzleri hem dinleniyor hem de gizlenmiş oluyordu. Recî'

²³⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 1: 170.

²³⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 5: 15.

²³⁹ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 12: 191; Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed b. Muhammed ez-Zebidî, (1205/1791), *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1414/1994), 32: 126-128.

denilen mevkiye gelince bir subaşında Medine'den getirdikleri hurmaları yediler. Çekirdeklerini de oraya attılar ve dağa doğru çıktılar.

Subaşına gelen bir çoban buraya Medineliler'den bir gelen olduğunu hurma çekirdeklerinden fark ederek hemen durumu Huzeyl kabilesine bildirdi. Huzeyl kabilesinden Lihyanoğulları derhal iki yüz kadar okçu ile o dağın etrafını sardı. Âsım b. Sâbit ve arkadaşlarının etrafını sardılar. Müşrikler onlara: “Kesin söz veriyoruz. Sizleri öldürmek istemiyoruz.” dediler. Bu on kişilik Müslüman gurup kendi aralarında istişare etti ve savaşmaya karar verdiler. Asım fikrini şöyle açıkladı: “Ben bir müşriğin sözüne güvenemem. Hiçbir zaman da onların sözüne inanmadım. Onların himayesine de girmedim. Onlara teslim olmam dedi. Ellerini açtı ve: “Allah’ım Peygamberini durumumuzdan haberdar et”diyerek dua etti. Sadağındaki okları atmaya başladı. Her attığı ok ile bir müşriki yere serdi. Okları bitince mızrağı ile hücum etti ve birçoğunu delik deşik etti. Mızrağı kırıldı. Hemen kılıcını kınından sıyırıp hücumla geçti. Bir taraftan kılıç sallıyor bir taraftan da şu duayı yapıyordu:

“Allah’ım bugüne kadar senin dinini muhafaza ettim. Sen de bugün benim vücudumu müşriklere teslim olmaktan korusun” diye niyazda bulundu.

İki yüz kişiye karşı bu on mücahit öylesine çarpıştı ki, yedisi şehit oldu. Üçü esir olarak Kureyşlilerin eline düştü. Lihyanoğulları niyeti Âsım b. Sâbit’in başını keserek Sülafe’ye satmak istediler. Fakat Asım duası hürmetine Allah Teâla cesedine müşrik eli değdirmedi ve onlara teslim etmedi. Bir arı sürüsü bulut gibi geldi ve Asım’ın cesedini müşriklerden korudu. Müşrikler yaklaşmak istedikçe arılar hücum ederek buna muvaffak olamadılar. Sonunda çaresiz bir şekilde kalıp; “Bırakın akşam olunca arılar dağılır, biz de başını keseriz” diye kendileri dağıldılar. Akşam olunca mucize eseri olarak yağmur yağdı. Her tarafı sel alıp götürdü. Âsım b. Sâbit’in cesedi de ortadan kayboldu. Müşrikler ne kadar aradıysa da bulamadılar. Bunun için o: “Hamiyyü’ d-debr/Arıların koruduğu şehit” lakabıyla meşhur oldu.²⁴⁰

2.1.47. Hansa (الْحَنْسَاءُ)

“el-Hansa” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Tumadır olup babasının adı ‘Âmr b. el-Hâris b. eş-Şerîd’dir. Nisbesi er-Reyyâhiyye es-Sülemiyye’dir. Arapların en şairi ve en şerlisi olan Beni Süleym kabilesindedir. Künyesi Ummu ‘Âmr’dır. Necd havalisindedir. Kabilesi ile beraber Hz. Peygamber’in (sav) huzuruna gelir ve

²⁴⁰ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 3: 353; Mücteba Uğur, “Âsım b. Sâbit”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 1991), 3: 479-480.

Müslüman olurlar. Okuduğu şiirlerine Hz. Peygamber taaccub etmiş ve beğenmiştir. Hansa'nın dört çocuğu vardı, bunlar Kadisiyye savaşına katılmışlar, annelerin onlara nasihatı; savaştan geri durmayın ve ilerleyin demiştir. Savaş sonunda her dört çocuğu şehid olunca, şehitlerin annesi olduğu için el-Hansa, Allah'a hamd etmiştir. Hicretin yirmi dördüncü senesinde vefat etmiştir. "çekik ve kalkık burunlu" olmasından dolayı kendisine Hansa lakabı verilmiştir.²⁴¹

2.1.48. Hâsir (حَاسِرٌ)

"Hâsir" lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Sâbit olup künyesi Ebû Ömer (Ebû Mûsâ)'dır. Babasının adı Kays b. el-Hatîm b. Udey b. 'Amr'dır. Nisbesi el-Ensârî ez-Zaferî'dir. Evs kabilesinin Benî Zafer koluna mensuptur. Uhud savaşına katılmış ve on iki yerinden yara almış, buna istinaden Hz. Peygamber ona hâsir/cesur savaşçı diye iltifat etmiş ve bu onun lakabı olmuştur. Daha sonra da birçok savaşa katılmıştır. Cemel, Sıffîn ve Nehrevan savaşlarında Hz. Ali'nin safında yer almıştır. Hz. Ali onu medayine vali olarak atamış, Muâviye döneminde ise bu görevden azledilmiştir.²⁴²

2.1.49. Hatîm (الْحَطِيمُ)

"el-Hatîm" lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi 'Abbâd olup babasının adı Abdul'uzza b. Muhsin b. Akîde b. Vehb b. el Hâris b. Ceşm b. Lüeyy b. Galib'tir. Cemel savaşında burnuna isabet eden bir darbeden dolayı ona Hatîm denilmiştir. Bundan dolayı çocukları da el-Hâtimiyun diye çağrılmıştır.²⁴³

2.1.50. Havariü'r-Resûl (حَوَارِيُّ الرَّسُولِ)

"Havariü'r-Resûl" lakabıyla tanınan bu sahâbînin adı ez-Zübeyr olup künyesi Ebû Abdillâh'tır. 594 veya 595'te Mekke'de doğmuştur. Babası Hz. Hatice'nin kardeşi Avvâm b. Huveylid olup, annesi Hz. Peygamber'in (sav) halası Safiyye bint Abdülmuttalib'dir. Nesebi Hz. Peygamber'in (sav) dedelerinden Kusay b. Kilâb'da Hz. Peygamber ile birleşir.

²⁴¹ Ebû İshak İbrâhim b. Ali b. Temim el-Kayrevanî (453/1061), *Zehrü'l-âdâb ve semerü'l-elbab*, (Beyrut: Dâru'l-Cil, ts.), 4: 998; İbn Hallikan, Ebû'l-'Abbâs Şemseddin Ahmed b. Muhammed (681/1282), *Vefeyatü'l-a'yan ve enbauebnai'z-zaman*, thk. İhsan 'Abbâs, (Beyrut: Dâru Sadr, ts.), 6: 34.

²⁴² Hatîb el-Bağdadî, Ebû Bekr el-Hatîb Ahmed b. Ali b. Sabit (463/1071), *Târîhu Bağdad ev Medîneti's-selam*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1422/2002), 1: 526. İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 1: 206; İbn Asakir, *Târîhu Dimaşk*, 11: 137.

²⁴³ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 2: 806; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 3: 500.

Zübeyr'in putlara hiç tapmadığı, Câhiliye dönemi inanışlarını yaşamadığı, İslâm'a ilk giren yedinci Müslüman kişi olarak kabul edilir. Ok atmayı, kılıç kullanmayı ve ata binmeyi iyi bilen Zübeyr, Mekke döneminde İslâm adına ilk kılıç çeken kişidir. Mekke döneminde Hz. Peygamber (sav) onu Abdullah b. Mes'ûd ve Talha b. Ubeydullah ile kardeş kılmıştır. Aşere-i Mübeşşeredendir.

Zübeyr, Medine döneminde de Hz. Peygamber'in (sav) yakın çeresinde kalarak, onunla birlikte bütün savaşlarda bulundu.²⁴⁴

Benî Kurayza Yahudilerinin Müslümanlara ihanet ettiği haberi duyulunca Hz. Peygamber (sav), haberin doğruluğunu öğrenmek için birinin oraya gidip durumu araştırmasını istemiş, herkesten önce Zübeyr bu göreve üzerine almış, vazifesini ifa edip geri döndüğünde ise; Hz. Peygamber (sav), "Her peygamberin bir havârisi vardır, benim havârim de Zübeyr'dir" buyurdu. Bu hadiseden sonra kendisi Havariü'r-Resûl/Peygamber dostu labıyla anılır olmuştur.²⁴⁵

2.1.51. Hibbu'n-Nebî (حُبُّ النَّبِيِّ)

"Hibbu'n-Nebî" lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Zeyd'dir (ö. 8/629). Künyesi, Ebû Üsâme'dir. Babası. Hârise b. Şerâhîl (Şurahbîl) b. Ka'b b. Abduluzza b. İmrii'l-Kays'tır. Nisbesi el-Kelbî olup aslen Yemen menşeli Kelb kabilesindedir. Hz. Peygamber'den hiç ayrılmayan Zeyd onun risâletini ilk tasdik edenlerdendir. Hz. Peygamber'e Tâif yolculuğunda Zeyd refakat etmiştir. Tâifliler, Hz. Peygamber'i dinlemeyip şehirden çıkardıkları sırada üzerlerine atılan taşların Peygamber'e isabet etmemesi için Zeyd kendi vücudunu ona siper etti ve yaralandı. Önceleri Zeyd b. Muhammed diye bilinirdi, evlâtlıkların öz babalarının adıyla anılmasını emreden âyet²⁴⁶ indikten sonra babası Hârise'nin adıyla anılır olmuştur.²⁴⁷

Zeyd b. Hârise Bedir, Uhud, Hendek gazvelerine, Hudeybiye seferine ve Hayber'in fethinde hazır bulundu. Bedir zaferinin müjdesini Hz. Peygamber'in devesi Kasvâ'ya binerek Medine'ye o ulaştırdı.

Hz. Peygamber, Mûte Savaşı için sancağı Zeyd'e verdi ve şöyle hitab etti: "Eğer Zeydşehid olursa sancağı Ca'fer (b. Ebû Tâlib) alsın, o da şehid düşerse Abdullah b. Revâha alsın" demişti. Üç sahâbî de bu sraya göre şehid oldu. Resûl-i Ekrem şehâdet haberini Medine'de ashâbına gözyaşları içinde bildirdi ve şöyle dua

²⁴⁴ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 103.

²⁴⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 2: 457.

²⁴⁶ el-Ahzâb 33/5.

²⁴⁷ Müslim, "Fezâilü's-sahâbe".

etti: “Allahım, Zeyd’e mağfîret et! Allahım, Zeyd’e mağfîret et! Allahım, Zeyd’e mağfîret et! Allahım, Ca‘fer’e mağfîret et! Allahım, Abdullah’a mağfîret et!” Sa‘d b. Ubâde, ölülerin arkasından ağlamayı yasaklayan Hz Peygamber’in Zeyd için gözyaşı dökmesini garipsiyenlere Hz. Peygamber şunları söyledi: “Bu, sevgilinin sevgilisine olan özlemidir.” Zeyd’in elli beş yaşında şehid düştüğü kaydedilir. Resûlullah tarafından çok sevildiği için “Hibbû Resûlillâh” lakabıyla tanınırdı.²⁴⁸

2.1.52. Hub İbnü'l-Hub (الْحَبُّ ابْنُ الْحَبِّ) / Ridf (الرِّدْفُ) / Ebû Batn (أَبُو بَطْن)

Yukarda lakapları verilen bu sahâbînin ismi Usâme olup babasının adı Zeyd b. Hârîse b. Ka‘b’dır. Nisbesi el-Kelbî’dir. Annesinin ismi, Ümmü Eymen olup Hz. Peygamber’in (sav) sütannelerinden bir tanesi idi. Künyesi birkaç tane olup şunlardır: Ebû Muhammed, Ebû Zeyd, Ebû Hârîce’dir. On sekiz yaşında iken Hz. Peygamber tarafından komutan olarak görevlendirilmiştir. Sureten siyahi idi. Hz. Osman’ın şehadetinden sonra Curf denilen yerde vefat etmiş ve Medine’de defnedilmiştir. Üsâme b. Zeyd’den 128 hadis rivâyet edilmiştir.²⁴⁹

Lakapları:

- a) “el-Hub” ibnü'l-Hub denilmesini sebebi, Hz. Peygamber, Üsâme’yi küçüklüğünden beri çok sever, bir dizine onu, diğer dizine de Hasan’ı oturtur ve, “Allahım, ben bunları seviyorum, sen de sev!” diye dua ederdi. Bu olay Resûl-i Ekrem’in onu ne kadar sevdiğini göstermektedir. Üsâme, “hibbû Resûlillâh” (Resûlullah’ın sevdiği kişi) veya babasından dolayı hibbû’bni’l-hib (Resûlullah’ın sevdiği kişinin sevgili oğlu) diye şöhret kazanmıştır ve bu kendisine lakap olmuştur.²⁵⁰
- b) “er-Ridf”: denilmesinin sebebi, Hz. Peygamber onu çoğu zaman terkisine aldığı için bu lakap verilmiştir.²⁵¹
- c) “Ebû Batn”: Şişman olduğundan ayrıca ona Ebû Batn lakabı da verilmiştir²⁵²

²⁴⁸Ebû Nuaym, *Marifetu’s-sahâbe*, 3: 464; Suheylî, *Ravdu’l-unfî şerhi’s-sîreti’n-nebeviyye*, 2: 291.

²⁴⁹İbnü’l-Esir, *Üsdu’l-gâbe*, 1: 194.

²⁵⁰Buhârî, *Sahîhu’l-Buhârî*, 5: 23 Hadis no: 3730

²⁵¹Belâzurî, *Ensâbu’l-eşraf*, 1: 469.

²⁵²İbnü’l-Esir, *Üsdu’l-gâbe*, 1: 194.

2.1.53. Hulb (الهلب)

“el-Hulb” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Yezîd olup babasının adı Kunafe b. Udey b. Abdişşems b. ‘Udey b. Ahzem’dir. Nisbesi et-Tâh’dir. Künyesi Ebû Kubeysa’dır. Şair olup Mekke’nin fethinde Müslüman olmuştur. Hicrî yetmiş ve seksen arasında vafat etmiştir.²⁵³ Kendisine Hulb denilmesinin sebebi, saçının dökülmesindendi, Hz. Peygamber eliyle başını mesh ettikten sonra saçları çıkmıştır.²⁵⁴

2.1.54. Husam (الحسام)

“Husam” lakabıyla bilinen bu sahâbinin adı Hassan b. Sâbit olup yukarıda hususi unvanlar kısmında, Şairu Resûlillah başlığı altında bilgileri verilmiştir, Hassan b. Sâbit’e Husam denilmesinin sebebi, şiirleriyle ve kuvvetli diliyle kılıç gibi Hz. Peygamber’i korumasından dolayı kendisine bu lakap verilmiştir.²⁵⁵

2.1.55. Hucru’l-Edber (حُجْرُ الْأَدْبَر) / Hucru’l-Hayr (حُجْرُ الْخَيْر)

“Hucru’l-Edber veya Hucru’l-Hayr” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi: Hucr (ö. 51/671) olup künyesi Ebû Abdirrahmân’dır. Babası Adî b. Muâviye b. Cebele’dir. Nisbesi el-Kindî el-Kûfi’ye dayanır.

Kadisiyye savaşına katılmış olup Merciazrâ’yı feth etmiştir. Cemel ve Sıffîn savaşlarında Hz. Ali’nin yanında yer almıştır. Kadirşinas, büyüklerin sözünü dinleyen, emr-i bil-maruf ve nehyuanil-minkerî yerine getiren bir zattı. Emevî döneminde cuma hutbelerinde Hz. Ali ve taraftarlarına ağır bir dille sövmesine ve Hz. Osman’ı överek onun katlini kınayan konuşmalar yapmasına Hucr şiddetli tepki göstermiş, Muâviye’nin isteği üzerine Suriye’ye gönderildi ve Dımaşk yakınlarında bizzat fethinde bulunduğu Merciazrâ denilen yerde hapsedildi. Hz. Ali’yi lânetlerlse ve ondan uzak olduklarını söyledikleri takdirde serbest bırakılacaklarını, aksi takdirde öldürülmesine karar verildi. Bu teklifi kabul etmemeleri üzerine de Hucr ve arkadaşları öldürülmüştür. Hucr’ün Merciazrâ da kabri bulunmaktadır.²⁵⁶

²⁵³ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 6: 106; Ebû Nuaym, *Marifetu’s-sahâbe*, 5: 2785; İbnü’l-Esir, *Üsdu’l-gâbe*, 5: 286; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 6: 432.

²⁵⁴ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 6: 107.

²⁵⁵ Ebû Nuaym, *Marifetu’s-sahâbe*, 2: 845.

²⁵⁶ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 6: 241; Zehebî, *Siyeru ‘alami’n-nübelâ*, 3: 463; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 2: 34.

Faziletleri dolayısıyla “Hucru’l-hayr” lakabı ile bilinir.²⁵⁷ Ayrıca babası, Câhiliye devrinde bir savaştan kaçarken arkasından kılıçla yaralandığı için Edber lakabıyla anıldığından kendisine Hucrü’l-Edber’ de denilmiştir.²⁵⁸

2.1.56. Hucru’ş-Şer (حُجْرُ الشَّرِّ)

“Hucru’ş-Şer” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Hucr (ö. 50/670 ?) olup babası Yezîd b. Seleme b. Mürre b. Hacer b. Adî’dir. Nisbesi el-Kindî olup Kinde kabilesine dayanır. Hicretin dokuzuncu senesinde Müslüman olmuş, Cemel ve Sıffin’de Hz. Ali’nin yanında yer almış sonraki yıllarda Ümeyyeoğulları’na yakın durmuş ve Muaviye onu İrminye’ye vali olarak atamıştır.²⁵⁹

“Hucru’l-hayr” diye bilinen Hucr b. Adî ile karıştırılmaması için yaptığı kötülüklerle tanındığından kabilesi tarafından kendisine “Hucru’ş-şer” denilmiş ve daha çok bu lakapla bilinmiştir

2.1.57. İbnu Fushum (ابْنُ فُشُومٍ)

“İbnu Fushum” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Yezîd’tir. Babasının ismi el-Hâris b. Kays b. Mâlik b. Ahmer b. Hârise olup, el-Hazrecî nisbesi ile maruftur. Annesinin ismi Fushum’dur. Bu sahâbî muâhât gününde ‘Umeyr b. Abdî ‘Amr ile kardeş olunmuştur. Bedir savaşında Umeyr b. Abdi ‘Amr ile beraber şehid olmuşlardır. Yezîd’i Nevfel b. Muâviye öldürmüştür.

Kendisine İbn Fushum denilmesinin sebebi annesine nispet ileidir. Annesine Fushum denilmesinin sebebi kaynaklarda belirtilmemiştir. Ancak lügavi manasından anlıyoruz ki Fushum genişlik manasındadır.²⁶⁰

2.1.58. İbnu Nedbe (ابْنُ نَدْبَةَ)

“İbnu Nedbe” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Haffâf olup künyesi Ebû Hurâşe’dır. Babasının ismi ‘Umeyr b. el-Hâris b. eş-Şerîd b. Rabbah b. Yakada’dır. Nisbesi es-Sülemî’dir. Annesinin adı Nedbe’dır. Mekke’nin fethinde hazır

²⁵⁷ Zehebî, *Siyeru ‘alami’n-nübelâ*, 3: 462; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 2: 34.

²⁵⁸ İbn Asakir, *Tarihu Dımaşk*, 12: 210.

²⁵⁹ İbn Asakir, *Tarihu Dımaşk*, 13: 234-235; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 2: 34.

²⁶⁰ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 3: 403-404.

bulunmuştur. İbnu Nedbe iyi at binerdi ve şair bir kişiliği vardı. Annesine nispeten İbn Nedbe lakabıyla anılmış, annesi Nedbe ise, siyahî bir cariyeye idi.²⁶¹

2.1.59. İbnu²⁶²Sâkil ‘Asel (ابْنُ سَاقِي الْعَسَل) / Şemmâs (شَمَّاسُ)

“İbnu Sâkil ‘Asel ve Şemmâs” lakaplarıyla bilinen sahâbînin ismi Osman (ö. 3/625) olup, babası. Osmân b. Şerîd b. Süveyd b. Amir’dir. Nisbesi el-Kureşî el-Mahzûmî’dir. Annesi Safiyye bint Rabia’dır. Mekke’de Müslüman olmuştur. İkinci Habeşistan hicretinde bulundu. Hz. Peygamber onu Hanzale b. Ebû Âmir ile muâhât gününde kardeş ilân etmiştir.

Bedir ve Uhud savaşlarında hazır bulundu. Uhud savaşında Hz. Peygamber’in yanından hiç ayrılmadı ve onu müşriklerin saldırılarına karşı vücudunu siper ederek muhafaza etti. Hz. Peygamber onu meth ederek o gün ne yana baksa Şemmâs’ı gördüğünü ve onun kendisini kalkan gibi koruduğunu söylemiştir.

Şemmâs Übey b. Halef ile çarpışırken ağır yaralandı. Medine’ye amcasının kızı ve Hz. Peygamber’in eşi Ümmü Seleme’nin evine götürülerek tedavi edildi, fakat ertesi gün şehit oldu. Uhud’a götürüldü, yıkanmadan ve cenaze namazı kılınmadan üzerindeki elbisesiyle birlikte diğer Uhud şehidlerinin yanına defnedildi.²⁶³

Lakabı Şemmâs’tır. Bu lakabı ona dayısı Utbe b. Rebî a vermiştir. Rivâyete göre, Câhiliye döneminde güneşte yanarak nefsinin terbiye eden Şemmâs adında yakışıklı bir rahip Mekke’ye gelmiş, Utbe b. Rebîa yeğeni Osman’ın ondan daha yakışıklı olduğunu söylemiş ve o günden sonra Osman bu lakapla anılmıştır.²⁶⁴ Ayrıca Câhiliye döneminde ecdadından biri Mekke’de gelenlere bal şerbeti ikram ederdi. Bunun için Osman’a dedesine nispetle “İbn Sâki’l-‘Asel” denilmiştir.²⁶⁵

2.1.60. İbnu Ümmü ‘Abd (ابْنُ أُمِّ عَبْدِ) / Sahibü’s-Sevad (صَاحِبُ السَّوَادِ)

İsmi: Abdullâh b. Mes’ûd b. Gâfil b. Habîb b. Şemh et-Temîmî el-Hüzelî (ö. 32/652-53) olup, künyesi Ebû Abdirrahmân’dır. Habeşistan hicretlerine katılmıştır. Hz. Peygamber’den sonra Kâbe’de açık bir şekilde Kur’ân-ı Kerîm okuyan ilk sahâbîdir Abdullah b. Mes’ûd, aynı zamanda Medine’ye ilk hicret edenler arasında

²⁶¹ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 4: 207; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 2: 282.

²⁶² İbn; Erkek çocuk demektir. Araplarda birçok şahıs babalarının isimleriyle anılmıştır. İbn Abbas (Abdullah) Resûlullah’ın amcası Abbas’ın oğlu gibi.

²⁶³ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 3: 185-186.

²⁶⁴ Suheylî, *Ravdu’l-unf fi şerhi’s-sîreti’n-nebeviyye*, 3: 127.

²⁶⁵ Belâzurî, *Ensâbu’l-eşrâf*, 10: 230.

yer almıştır. Muâhât gününde Zübeyr b. Avvâm ve Muâz b. Cebel ile kardeş ilan edilmiştir. Bütün savaşlarda Hz. Peygamber'in yanında savaşmış Bedir harbinde Ebû Cehil'i öldürmüştür.

Hiz. Peygamber'in evine rahatça girip çıkabiliyordu. Güzel sesliydi ve çok güzel Kur'ân-ı Kerîm okurdu. Sahâbe arasında ahlâk ve yaşayışı bakımından Hiz. Peygamber'e en çok benzeyen bir kimse olarak kabul edilirdi. Medine'de altmış yaşını geçmiş olarak vefat etti. Bakî' Mezarlığı'na defnedildi.²⁶⁶

Hiz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kur'ân-ı Kerîm'i şu dört kişiden öğreniniz: İbn Ümmü Abd (İbn Mes'ûd), Muâz b. Cebel, Übey b. Kâ'b ve Sâlim"²⁶⁷. "Kur'ân-ı Kerîm'i nâzil olduğu günün heyecanı ile okumak isteyen kimse, İbn Ümmü Abd'in kıraatıyla okusun."²⁶⁸ Annesine nisbetle İbn Ümmü Abd diye anıldığı gibi Hiz. Peygamber'de yukarıda hadiste geçtiği şekliyle ona İbn Ümmü Abd demiştir. Ayrıca Sahibü's-Sevad'ta ta denilmiş ve Hiz. Peygamber'in özel hizmetinde bulunduğu için kendisine bu lakap verilmiştir.²⁶⁹

2.1.61. İbnü'd-Düğunne (ابْنُ الدَّغْنَةِ)

"İbnü'd-Düğunne" lakabıyla bilinen bu sahâbinin adı Rabîa olup babasının adı Rafî b. Ahban b. Sa'lebe b. Rabia olup nisbesi es-Sülemî'dir. Benî Temîm heyetiyle Hiz. Peygamber'in huzuruna gelmiş ve Müslüman olmuştur.

Huneyn savaşında hazır bulunmuş, Annesinin ismi Düğunne olup annesine nispetle İbnü'd-Düğunne denilmiştir.²⁷⁰

2.1.62. İbnü'l-'Acma (İbnü'l-A'cem) (ابْنُ الْعَجْمَاءِ (ابْنُ الْأَعْجَمِ))

"İbnü'l-'Acma" lakabıyla anılan bu sahâbinin adı Mesûd'tur. Babasının adı Esved b. Hârise b. Nadla b. Âvf olup nisbesi Kureşî el 'Adevî'dir. Ashabu bey'atu'rıdvan'dandır. Mute savaşında şehit olmuştur. Annesine nispetle İbn 'Acma İbnü'l-A'cem olarak lakaplandırılmıştır.²⁷¹

²⁶⁶ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 111-114.

²⁶⁷ Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 8.

²⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1: 26.

²⁶⁹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 113.

²⁷⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 2: 260.

²⁷¹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 6: 8; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 5: 151.

2.1.63. İbnü'l-Bersâ (ابن البرصاء)

“İbnü'l-Bersâ” lakabıyla bilinen bu sahâbinin adı el-Hâris'tir. Babasının adı Mâlik b. Kays b. 'Avz b. Câbir olup nisbesi el-Kenânî el-Leysî'dir. Annesinin veya babaannesinin adı Rita bint Rabia olup, Bersâ ise lakabıydı, bu sebeple İbnü'l-Bersâ olarak tanınır. Hicâz ehliendir. Bir heyet halinde Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek Müslüman olmuştur. Önceleri Mekke'de sonraları da Medine'da yaşamıştır. Mervân b. Hâkem ile mübaşeretini olmuştur. Muaviye döneminde vefat etmiştir. Annesine veya babaannesine nispetle kendisine İbn Bersâ denilmiştir. Araplarda annesinin ada nispet adet olan bir şeydi.²⁷²

2.1.64. İbnü'l-Gasîl (ابن الغسيل)

“İbnü'l-Gasîl” lakabıyla tanınan bu sahâbinin ismi Abdullah'tır. Babasının adı Hanzala b. Ebî 'Amr er-Râhib olup nisbesi el-Ensârî el-Evsî'dir. Babası Hanzala, Gasîlü'l-melâike olarak anılır. Dedesinin ismi Abd b. 'Amr b. Seyfî'dir. Hz. Peygamber tarafından “Ebû 'Amr el-Fâsik” olarak lakaplandırılmıştır. Annesinin ismi; Cemile bint Abdullah b. Übey b. Selûl'dur. Abdullah b. Hanzala'nın çocuklarında da Benû Gasîli'l-Melâike olarak lakaplandırılmışlardır. Hz. Peygamber vefat ettiği zaman Abdullah yedi yaşındaydı, künyesi Ebû Abdurrahmandır. Hicrî altmış üç senesinin Zilhicce ayında Yevmu'l-Harre'de öldürülmüştür. Kendisine bu lakabın verilmesinin sebebi babasının lakabı olan Gasîlü'l-melâike'ye nispeten verilmiştir.²⁷³

2.1.65. İbnü's-Sa'dî (ابن السَّعْدِي)

“İbnü'l-Sa'dî” lakabıyla bilinen bu sahâbinin ismi Abdullah'tır. Babasının adı, es-Sa'dî ('Amr) b. Vekdân b. Abdi Şems olup el-Âmirî nisbesiyle tanınır. Künyesi Ebû Muhammed'tir. Hicrî elli yedi senesinde vefat etmiştir. Kendisine İbnü'l-Sa'dî denilmesinin sebebi babası 'Âmr Benî Sa'd b. Bekr kabilesinden bir kadının sütünü içtiği için (Müsterda') bu kabileye nispetle Sa'dî lakabıyla anılmıştır. Çocuklarında babasına nispeten İbnü's-Sa'dî olarak bilinirler.²⁷⁴

²⁷² İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 1: 688.

²⁷³ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 5: 48.

²⁷⁴ İbn Asakir, *Tarihu Dimaşk*, 31: 309.

2.1.66. Kâidü'l-Fursân (Fereseyn) (الْفَرَسَيْنِ) قَائِدُ الْفُرْسَانَ

“Kâidü'l-Fursân” lakabıyla bilinen bu sahâbinin ismi Hiraş'tır. Babasının adı es-Simma 'Âmr b. el-Cümûh olup nisbesi el-Ensârî el-Hazrecî'dir. Annesi, Ummu Habîb bint Abdurrahman'dır. Hz. Peygamber'in okçularından olup Bedir ve Uhud gazvelerine katılmış, Uhud'ta on yerinden yara almıştır. Bedir savaşında Ebu'l-'Âs'ı (Haz. Peygamber'in kızı Zeyneb'in Kocası) esir almıştır.

Kendisine Kâidü'l-Fursân (Fereseyn) denilmesinin sebebi Bedir savaşında harp esnasında iki atı beraber kullandığından kendisine Kâidü'l-Fereseyn denilmiştir.²⁷⁵

2.1.67. Kaviyyu'l-Emîn (القَوِيُّ الْأَمِينُ) / Emînu'l-Ümme (أَمِينُ الْأُمَّةِ)

Yukarda lakapları verilen bu sahâbinin ismi Âmir (ö. 18/639) olup künyesi Ebû Übeyde'dir. Babasının adı Abdillâh b. el-Cerrâh el-Fihri olup nisbesi el-Kureşî'dir. Soyu Hz. Peygamber'in onuncu dedesi olan Fihri'de birleşir. Hz. Ebû Bekir vasıtasıyla müslüman olmuştur. İkinci Habeşistan Hicreti'ne katıldı. Muhammed b. Mesleme veya Ebû Talha el-Ensârî ile muâhât olunmuştur. Aşere-i mübeşşereden olan kumandan sahâbî Ebû Übeyde b. el-Cerrâh bütün savaşlara katılmıştır. Hz. Âişe'nin rivâyetine göre Ebû Bekir ve Ömer'den sonra Resûl-i Ekrem'in en çok sevdiği kişi Ebû Übeyde idi.²⁷⁶ Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyen sahâbilerden biri olan Ebû Übeyde, hayatı savaşlarda geçtiği için Hz. Peygamber'den sadece on beş hadis rivâyet etmiştir. Hz. Ömer döneminde h. 18. senesinde çıkan taun hastalığından vefat etmiştir. Vefat ettiği zaman 58 yaşındaydı.

Yemen ehli Hz. Peygamber'e gelerek bize İslâmiyeti öğretecek birini görevlendir. Hz. Peygamber'de Ebû Übeyde'nin elini tutarak “Ümmetimin emîni/Kaviyyu'l-Emîn” budur, onu sizinle gönderiyorum demiş ve bu kendisine lakap olarak kalmıştır.²⁷⁷

2.1.68. Katîlü'l-Bethâ (قَتِيلُ الْبِطْحَاءِ)

“Katîlü'l-Bethâ” lakabıyla bilinen bu sahâbinin adı Hubeş'tir. Babasının adı ise Hâlid b. Halil b. Münkız b. Rebia olup nisbesi el-Huzâî el-Ka'bi'dir. Künyesi

²⁷⁵ İbn Düreyd, *el-İştikak*, 469; İbn Asakir, *Tarihu Dımaşk*, 67: 12.

²⁷⁶ Tirmizî, “Menâkıb”, 14.

²⁷⁷ Buhârî, Hadis no: 3744; İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 314; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 2: 793.

Ebû Sahr veya Ebû Ma‘abed’tir. Mekke’nin fethinden önce Müslüman olmuş, Mekke’nin fethinde Hz. Peygamber ile beraber idi. Ancak Mekke’ye girişte ayrı bir yol takip, etti müşriklerle karşı kaşıya gelince müşrikler tarafından şehide idilmiştir. Kendisine Katilü’l-Bethâ lakabının verilmesinin sebebi şehrin ortasında öldürülmesinden dolayıdır.²⁷⁸

2.1.69. Ketflü’ş-Şi‘b (كَيْفُ الشَّعْبِ)

“Ketflü’ş-Şi‘b” lakabıyla bilinen bu sahâbinin ismi Evs’tir. Babasının adı Sâbit b. el-Münzir b. Haram b. ‘Âmr olup nisbesi el-Ensârî el-Hazrecî’dir. Hz. Peygamber’in şairlerinden Hasan b. Sâbit’in kardeşidir. Annesi Suhta b. Hârise’dir. Akabe biatında ve Bedir savaşında hazır bulundu. Muâhât gününde Osman b. Affân ile kardeş kılınmıştır. Uhud savaşında vefat etmiştir.²⁷⁹ Kendisine bu lakabın verilmesinin sebebi kardeşi Hasan b. Sâbit tarafında bir şiirinde Ketflü’ş-Şi‘b

وَمِنَّا كَيْفُ الشَّعْبِ أَوْسُ بْنُ ثَابِتٍ شَهِيداً وَأَسْنَى الذِّكْرِ مِنْهُ الْمَشَاهِدُ.

şeklinde bahsedilmesindedir. Bunun dışında kaynaklarımızda fazlaca bir malumat bulunmamaktadır.²⁸⁰

2.1.70. Lekimu’d-Deccâc (لَقِيمُ الدَّجَاجِ)

Lekimu’d-Deccâc lakabıyla bilinen bu sahâbinin ismi bilinmemekle beraber İbnu Lekimi’l-‘Âbsî’ künyesiyle tanınır. Hayber gününde Hz. Peygamber’in ganimet mallarını dağıttığı zaman gelmiş ve Hz. Peygamber’i meth eden bir şiir söylemiş, ganimet mallarından en son kalan tavuk verilmiş, bu sebeple o günden beri kendisine “Lekimu’d-Deccâc” lakabı verilmiştir.²⁸¹ Bu sahâbî hakkında kaynaklarda ayrıntılı bilgiye rastlanmamıştır.

2.1.71. Ma‘dinu’z-Zeheb (مَعْدِنُ الذَّهَبِ)

“Ma‘dinu’z-Zeheb” lakabıyla bilinen bu sahâbinin ismi el-Haccâc olup künyesi Ebû Kilâb’tır. Babasının adı ise İlât b. Hâlid b. Süveyra olup nisbesi es-Sülemî’dir.

²⁷⁸ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 4: 220; İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma‘rifeti’l-ashab*, 1: 406; İbnü’l-Esîr, *Üsdu’l-gâbe*, 1: 684.

²⁷⁹ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 3: 382; İbnü’l-Esîr, *Üsdu’l-gâbe*, 1: 314.

²⁸⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 1: 292.

²⁸¹ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 5: 510.

Hız. Peygamber'e Hayber Gazvesi'nde yanına giderek kendisiyle görüşmüş ve Müslüman olmuştur. Böylelikle Hayber'in fethine de katılmıştır.²⁸²

Benî Süleym topraklarında altın madenleri bulunan Haccâc oldukça zengindi. Haccâc'ın Mekke'den getirdiği malların zekâtını verdiği ve böylece Benî Süleym madenlerinin zekâtını ilk defa onun ödediği bilinmektedir. Hız. Peygamber'in vefatından sonra Haccâc Humus'a giderek oraya yerleşmiş ve Hız. Ömer'in hilafetinin ilk zamanlarında vefat etmiştir. Vefat yeri Diyarbekir'e bağlı Bekalikle denilen yerde medfundur.²⁸³ Kendisine bu lakabın verilmesinin sebebi altın madenlerine sahip oluşundandı.

2.1.72. Mai'z (مَاعِز)

"Mai'z" lakabıyla bilinen bu sahâbinin ismi Garib'tir. Babasının ismi Malik nisbesi el-Eslemî'dir. Mai'z b. Malik el-Eslemi, Hız. Peygamber'e, gelip: "beni temizle" diyerek zina ettiğini dört defa ikrar etmiş, Hız. Peygamber de akli melekesini, sarhoş olup olmadığını ve medeni halini sorduktan sonra onu recmettirmiştir. Recmedilirken kaçmaya teşebbüs eden Mai'z için Hız. Peygamber "Keşke bıraksaydınız! Belki tövbe eder de Allah tövbesini kabul ederdi" demiştir. Daha sonra Maiz için Hız. Peygamber "Maiz'in tevbesi makbul bir tevbedir ümmetinden bir taife onun gibi tevbe ederse ben onların kurtuluşuna kefil olurum demiş, ayrıca ben Mai'z'i cennet ırmakları içinde görüyorum" buyurmuştur. Ayrıca ashâb-ı kirâma'da Mai'z için istiğfarda bulunmalarını istemiştir. Kendisine Mai'z lakabının verilmesinin sebebi işlerinde ciddi oluşundandı, öyle ki recm meselesinin de onun bu ciddi tavrından kaynaklandığı söylenebilir.²⁸⁴

2.1.73. Menhûr (الْمَنْحُورُ)

"Menhûr" lakabıyla bilinen bu sahâbinin ismi Külsûm olup babasının adı el-Huseyn b. Halef b. 'Ûbeyd b. Ma'şer b. Zeyd'dir. Nisbesi el-Ğaffarî'dir. Künyesi Ebû Ruhm'dur. Hicretten sonra Müslüman olmuş, Rıdvan biatında bulunmuş, Bedir savaşına katılmamış fakat Uhud harbinde savaşmıştır. Hız. Peygamber, Mekke'nin fethi zamanında ve umreye gittiği zaman onu Medine'de yerine vekil bırakmıştır.

²⁸² Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 2: 728.

²⁸³ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 1: 326; İbn Hacer el-Askalani, *Nüzhetü'l-elbabfi'l-elkab*, 2: 185.

²⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 4: 241; Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 5: 2570; İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 3: 1345.

Uhud harbinde boğazına bir ok isabet etmiş, Hz. Peygamber tükürüğü ile yarasını mesh etmiş ve iyileşmiştir. Kendisine Menhur lakabının verilmesinin sebebi bu hadisedendir.²⁸⁵

2.1.74. Mes‘ab (مَنْعَبُ)

“Mes‘ab” lakabıyla bilinen bu sahabinin adı Hamza’dır. Babasının ismi ‘Amr olup nisbesi es-Sülemî’dir. Hz. Peygamber kendisine Mes‘ab lakabını vermiştir ki; oda bu lakabı çokça severdi. Bir gazvede Hz. Peygamber ile beraber bulunan ve herkesin bineği olduğu halde bineği olmayan bu sahâbiyi Hz. Peygamber sıra ile bineğine bindirmek istemiş o ise gücüm yerindedir binmek istemiyorum deyince Hz. Peygamber kendisine sen Mes‘ab’sın demiştir. Mes‘ab ise iri ve uzun, seri ve çevik manasındaki yılan için kullanılır. Burada Hz. Peygamber onu çevikliği ve iriliğinden dolayı yılanla teşbih etmiştir.²⁸⁶

2.1.75. Meyseretü'l-Fecr (مَيْسِرَةُ الْفَجْرِ)

“Meyseretü'l-Fecr” lakabıyla bilinen bu sahâbinin adı Abdullah’tır. Babasının ismi Ced‘a’dır. Hayatı hakkında kaynaklarımızda yeterince bilgi bulunmamaktadır. Hz. Peygamber’e ne zamandan beri Peygambersin diye sorunca Allah Resûlü: “Âdem ruh ile cesed arasında iken ben peygamberdim.” demiştir. Basra’nın müsta‘reblerindendir. Meyseretü'l-fecr lakabıyla anılmasının sebebi hakkında bilgi bulunamadı.²⁸⁷

2.1.76. Mezbah (مَذْبَحُ)

“Mezbah” lakabıyla tanınan bu sahâbinin ismi ‘Ukbe’dir. Babasının adı Huleys b. Nasr b. Dehmâm b. Bessar olup nisbesi el-Eşcaî’dir. Bedir harbinde hazır bulunmuştur. Kendisine mezbah denilmesinin sebebi; Ben-i Gatafan kabilesi Beni ‘Amir kabilesinden seksen dört kişi esir edilir ve bunlar Eşca‘ adındaki kişiye teslim edilir, ‘Ukbe b. Huleys (Mezbah) nida etmiş ki, kim bana bir esir getirirse fidyesini

²⁸⁵ İbn Sa’d, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 4: 184; İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma‘rifeti'l-ashab*, 3: 1327; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 6: 112.

²⁸⁶ İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma‘rifeti'l-ashab*, 4: 1456; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 5: 568.

²⁸⁷ Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 5: 2576.

veririm demiş ve kendisine getirilen her esirin fidyesini ödeyerek kafalarını kesmiştir. Bundan dolayı da kendisine Mezbah lakabı verilmiştir.²⁸⁸

2.1.77. Mübrik (المُبْرِق)

“el- Mübrik” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Abdullah olup babasının adı el-Hâris b. Kays b. Udey b. Saîd’dir. Nisbesi el-Kureşî es-Sehmî’dir. Annesi Ümmü’l-Haccâc olup, Mürre kabilesindendi. Abdullah şair olup Habeşistan’a hicret edenlerdendi, Müslümanların Habeşistan’a hicreti için teşci etmiş bu hususta şiir yazmıştır. Hicretin on ikinci senesi, Hz. Ebû Bekr’in döneminde Yemâme savaşın da şehid olmuştur.²⁸⁹

Kendisine Mübrik/parlayan denilmesinin sebebi şiirinde kendisi için ‘Mübrik’ mahlasını kullanmasındandır.²⁹⁰

2.1.78. Mücedde‘u fillah (المُجَدَّعُ فِي اللَّهِ)

“el-Mücedde‘u fillah” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Abdullâh (ö. 3/624) olup künyesi Ebû Muhammed’dir. Babasının adı Caş b. Riâb b. Ya‘mer’dir. Nisbesi el-Esedî’dir. Hz. Peygamber’in halasının oğlu ve ilk seriyeye kumandanıdır. Hz. Peygamber kardeşlik günü onun ile Âsım b. Sâbit’ arasında kardeşlik bağı (muâhât) kurdu. Abdullah b. Caş, Bedir ve Uhud savaşlarında bulundu. Uhud savaşında kırk yaşında iken şehid olmuştur.²⁹¹

Kendisine el-Mücedde‘u fillah denmesinin sebebi; Abdullâh b. Caş Uhud savaşı esnasında, “Ya Rab, ‘bugün senin uğrunda öleyim ve cesedimi karnımı deşsinler ve vücudumu parçalasınlar ta ki kıyamet gününde senin huzuruna böyle geleyim ve sen bana neden bu haldesin deyince senin uğrunda oldu diyeyim.” diye dua etmiştir. Hakikaten olay bu şekilde cereyan eder, Allah yolunda şehid olur ve burnu kesilir. Burnu kesilmiş manasında kendisine el-Mücedde‘u denmiştir.²⁹²

2.1.79. Mugîretu‘r-Re‘y (مُغِيرَةُ الرَّأْيِ)

“Mugîretu‘r-Re‘y” lakabıyla bilinen bu sahaâbinin ismi Mugîre (ö. 50/670)’dir. Künyesi, Ebû Îsâ (Ebû Abdillâh) olup babasının adı Şu‘be b. Ebî Âmir

²⁸⁸ Belâzurî, *Ensâbu‘l-eşraf*, 13: 218; İbnü‘l-Esîr, *Üsdu‘l-gâbe*, 4: 49.

²⁸⁹ İbn Sa‘d, *Tabakâtü‘l-kübrâ*, 4: 184;

²⁹⁰ Suheylî, *Ravdu‘l-unf fi şerhi‘s-sîreti‘n-nebeviyye*, 3: 138;

²⁹¹ İsmail L. Çakan, “Abdullah b. Caş”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 1988), 1: 89-90.

²⁹² İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma‘rifeti‘l-ashab*, 3: 878; İbnü‘l-Esîr, *Üsdu‘l-gâbe*, 3: 194.

b. Mes'ûd'dur. Nisbesi es-Sekaff olup annesinin ismi Esmâ bint Efkam'dır. Sakîf kabilesinin Ahlâf kolundandır.

Hudeybiye Antlaşması'ndan (6/628) bir süre önce Medine'ye gelerek İslâmiyet'i kabul etmiştir. Hz. Peygamber'in yakın korumalığını yapmış ve bütün gazvelerde bulunmuş, ayrıca Medine'ye gelen Taif heyetini evinde ağırlamıştır. Ridde savaşlarına katılmış, Yemâme ve Yermük savaşlarında hazır bulunmuştur.

Hz. Ömer zamanında Kâdisiye Savaşına katılmış ve daha sonra Basra valiliğine tayin edilmiş, Hz. Ali'nin şehid edilmesinin ardından Muâviye'nin yanında yer almıştır.

Kaynaklarda Mugîre'nin bir gözünün kör olduğu belirtilir. Mugîre hitâbetiyle ünlü kişiler arasında yer alır ve bundandır ki Mugîretü'r-re'y lakabıyla anılır ve Araplar'ın dört dâhisinden biri olarak kabul edilir. Mugîre b. Şu'be Hz. Peygamber'in kâtiplerindendi.²⁹³

2.1.80. Muhacir (المُهَاجِر)

“el-Muhacir” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Amr olup babasının adı Kunfüz (Halef) b. Umeyr b. Ced'ân'dır. Nisbesi el-Kureşî et-Teymî'dir. Annesi Hind bint Hâris b. Mesrûk'tur.²⁹⁴ Mekke'nin Fethi günü Müslüman olmuştur. İlk defa Hz. Osman'ın Abdullah (Muhâcir) b. Kunfüz et-Teymî'yi sâhibü's-şurta olarak tayin ettiği bildirilmektedir. Hz. Peygamber'in vefatının ikinci günü insanlar Sakîfe'de Hz. Ebû Bekir'e biat ederken Hz. Ömer'in onu, Hz. Ali'yi biat için çağırmasını teklif etmek için Kunfüz'ü göndermiştir.

el-Muhacir b. Kunfüz, hicret ederken yakalanmış, tutuklanarak hicretten vazgeçirilmek istenmişti. O bir fırsatını bulup kaçmış ve Medine'de Hz. Peygamber'e ulaşmıştı. Hz. Peygamber kendisini dinledikten sonra “bu gerçek muhacirdir” diye onu taltif etmişti. O günden sonra da İbn Kunfuz'un adı “el-Muhacir” kalmış, asıl ismi unutulmuştur.²⁹⁵

2.1.81. Mukrin (مُقْرِن)

“Mukrin” lakabıyla bilinen bu sahâbînin adı Übeyd'dir. Babası Evs b. Mâlik b. Zeyd b. Âmir olup nisbei el-Ensârî'dir. Künyesi Ebû Nu'man'dır. Annesinin adı

²⁹³ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 4: 413; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 4: 473.

²⁹⁴ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 6: 9.

²⁹⁵ Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 5: 2576.

Lemis bint Kays'dır. Bedir savaşında, 'Ukayl b. Ebî Tâlib, 'Abbâs ve Nevfel'i iiple bağlayıp Hz. Peygambır'ın huzuruna getirince Hz. Peygamber ona "Sana kerim bir melek yardım etmiş"diyerek Mukrin demiş ve bu ona lakap olarak kalmıştır.²⁹⁶

2.1.82. Mukterib (المُقْتَرِبُ)

"el-Mukterib" lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi el-Esved olup babasının adı 'Âvs b. Esmâ b. Vehb b. Teyyâh b. 'Âvz'dir. Nisbesi et-Temimî'dir. Hz. Ömer onu Basra'ya komutan olarak göndermiştir. Nihâvend, Sus, Cendisâbur savaşlarına katılmıştır. Sıffîn'de Hz. Ali'nin saflarında savaşmış ve şehid olmuştur. Hz. Peygamber'in yanına gelmiş ve Ya Resûlallah buraya gelmemin sebebi senin sohbetine yakın olayım diye geldim. Hz. Peygamber'de sen 'Mukteribsin' demiş ve "el-Mukterib" kendisine lakap olarak kalmıştır.²⁹⁷

2.1.83. Mücadile (المُجَادِلَةُ)

"el-Mücadile" lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Havle bint Sa'lebe b. Esrem olup nisbesi el-Ensâriyye'dir. Hazrec kabilesiden olup Medine'de Müslüman olmuştur. Güzel konuşmasıyla da tanınan Havle bint Sa'lebe'ye sahâbîler saygı gösterirlerdi. Hz. Ömer Havle için; Allah'ın yedi kat göklerin ötesinden sesini duyduğu kişi olarak vafetmiştir.

Kocası ile arasında meydana gelen zihar anlaşmazlığını Hz. Peygamber'e götürmüş bunun üzerine Mücâdile sûresinin ilk dört âyeti nâzil olmuş, bu olay onun Mücâdile lakabı ile anılmasına sebep olmuştur.²⁹⁸

2.1.84. Mücezzer (المُجَزَّزُ)

"el-Mücezzer" lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Abdullah (ö. 3/625)'tır. Babasının adı Ziyâd b. 'Amr'dır. Nisbesi el-Belevî'dir. Mücezzer b. Ziyâd Bedir savaşına katılmıştır. Bu savaşta Hz. Peygamber, müşrikler safında yer aldığı halde Mekke'de Müslümanlara faydası dokunan Ebü'l-Bahterî, Âs b. Hişâm'ın öldürülmemesini emrettiği halde Mücezzer onu öldürdü. Savaşın ardından Hz. Peygamber bu davranışı yüzünden Mücezzer'i sorguya çekince, Ebü'l-Bahterî'nin

²⁹⁶ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 453; İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma 'rifeti'l-ashab*, 3: 1015.

²⁹⁷ İbnü'l-Esrîr, *Üsdu'l-gâbe*, 1: 228-231; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 1: 227.

²⁹⁸ İbn Mâce, "Muqaddime", 13.

teslim olmadığını ve savaşmaya kalkıştığını bildirmesi üzerine affedildi. Uhud savaşında olan Hâris b. Süveyd tarafından öldürülmüştür.

Asıl adının Abdullah olduğu, kaba yapısı ve şişmanlığından dolayı “Mücezzer” lakabıyla anılmıştır.²⁹⁹

2.1.85. Mükeddid (المُكَدِّدُ)

“el-Mükeddid” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Şurayh olup babasının adı Mürre b. Seleme b. Hucr b. ‘Udey b. Rabia b. Muâviye el-Ekremeyn’dir. Nisbesi el-Kindî’dir. Hz. Peygamber’in huzuruna gelip Müslüman olmuş olan bu zat Cömert biri olarak bilinirdi. el-Eş‘as b. Kays onu Azerbaycan’a vali olarak göndermiştir. Şiirinde kendinden bahsederken ‘Elimde ne varsa dağıtırım, darlıkta da varlıkta da ben dağıtırım demiştir.’ Bu cömertliği ve halkın ihtiyacını yerine getirmesinden dolayı ona ‘Mükedded’ lakabı verilmiştir.³⁰⁰

2.1.86. Mükehhal (المُكْهَلُ)

“el-Mükehhal” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi ‘Amr (ö. 57/677)’dir. Künyesi Ebû Reb‘î veya Ebû Nuaym’dır. Babasının adı el-Ehtem b. Sümey b. Sinan olup nisbesi es-Sa‘dî el-Minkarî et-Temimî’dir. Kabilesinin büyüklerinden olup, fasih konuşan biriydi. Hicretin dokuzuncu senesinde Benî Temim kabilesi ile birlikte Hz. Peygamber’in huzuruna gelip Müslüman olmuşlar, heyet halinde bir müddet Medine’de kalıp İslâmiyet’i öğrendikten sonra dönmüşlerdir. Şair bir kişiliği olup, Beni Temim topraklarında yaşamıştır.

Kabilesi içinde itibarı yüksek bir sahâbî olan ‘Amr b. Ehtem son derece yakışıklı olduğu için kendisine “mukahhal” (sürmeli) de denirdi.³⁰¹

2.1.87. Nabiğa (النابِغَة)

“en-Nabiğa” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Kays (ö. 65/685 ?) olup künyesi Ebû Leylâ’dır. Babasının adı Abdullâh b. ‘Udes b. Rebîa’dır. Nisbesi el-Ca‘dî el-Âmirî’dir. İsmi hakkında rivâyetler vardır. Bunlar: Abdullah, Hibbân veya

²⁹⁹ İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma‘rifeti’l-ashab*, 4: 1459.

³⁰⁰ İbnü’l-Esîr, *Üsdu’l-gâbe*, 2: 367; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 3: 273.

³⁰¹ İbn Sa‘d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 3: 453; İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma‘rifeti’l-ashab*, 3: 1015; İbnü’l-Esîr, *Üsdu’l-gâbe*, 3: 528..

Hassân olarak zikredilmekte'dir. Âmir b. Sa'sa'a kabilesinin Benî Ca'de koluna mensuptur.³⁰²

Câhiliye döneminde şair idi. Uzun müddet şiir yazmamıştır. Ancak Müslüman olduktan sonra yeniden şiire başlamasıyla dikkatleri üzerine çektiğinden kendisine "Nâbiga" (birden parlayan) lakabı verildi.³⁰³

2.1.88. Nehhâm (النَّحَام)

"en-Nehhâm" lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Nuaym (ö. 13/634) olup künyesi Ebû Abdullah'tır. Babasının adı Abdullâh b. Esîd'dir. Nisbesi en-Nehhâm el-Adevî el-Kureşî'dir. Annesi Fâhite bint Harb el-Adeviyye'dir. Nuaym b. Abdullah Mekke'nin sayılı zenginlerinden olup fakir, dul ve yetimlere yardım ederdi.³⁰⁴

Hueydeybiye Antlaşması sırasında kırk kişilik ailesiyle birlikte Medine'ye hicret etmiştir. Hz. Peygamber onu kucaklayıp öptüğü ve "Kavminin sana karşı davranışı benim kavmimin bana karşı davranışından daha iyi oldu. Zira kavmim beni yurdundan çıkardı ve beni öldürmek istedi; senin kavmin ise seni korudu ve sana eziyete engel oldu" dediği rivâyet edilmiştir.³⁰⁵

Nuaym'ın nefes darlığına mübtela olduğu için göğsünün hırıldadığı ve Hz. Peygamber'in, "Nuaym'ın göğsünün hırıltısını cennette işittim" demiş ve onu cennetle müjdelemiş bu sebeple "Nehhâm" (göğsü çok hırıldayıp öksüren) lakabıyla anıldığı belirtilir.³⁰⁶

2.1.89. Nesîcu Vahdih (نَسِيجٌ وَحْدِهِ)

"Nesîcu Vahdih" lakabıyla tanınan bu sahâbinin adı 'Umeyr olup babasının ismi Saîd b. Übeyd b. en-Nu'uman'dır. Nisbsi el-Ensârî'dir. Zahid bir kişiliğe sahip olup, Hz. Ömer'in döneminde Humus valiliği yapmış, tekrar atanmasını istememiştir. Daha sonraki dönemlerde görev almamıştır. Hz. Ömer, "Keşke 'Umeyr gibi idarecilerim olsaydı da onu Müslümanların idaresine verseydim" demiştir. Kendisine Nesîcu Vahdih denilmesinin sebebi Hz. Ömer'in bu zatın zühd ve taatına olan taaccübüdür ki onun gibi zatların az olmasındandır.³⁰⁷

³⁰² Zehebî, *Siyeru 'alami'n-nübelâ*, 3: 66.

³⁰³ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 5: 276.

³⁰⁴ Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, 10: 447.

³⁰⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 4: 570.

³⁰⁶ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 4: 103.

³⁰⁷ Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 4: 2086; Zehebî, *Siyeru 'alami'n-nübelâ*, 2: 105.

2.1.90. Nubeyşetü'l-Hayr (نُبَيْشَةُ الْخَيْرِ)

“Nubeyşetü'l-Hayr” lakabıyla bilinen bu sahâbinin simi Nubeyşe'dir. Babasının ismi Abdillâh b. 'Amr olup nisbesi el-Hezli'dir. Künyesi Ebû Turef'tır. Basra'da yaşamış, Hz. Peygamber'den hadis rivâyet etmiştir. Kendisine Nubeyşetü'l-Hayr denmesinin sebebi bir defasında Hz. Peygamber'in huzuruna gelir ve birçok esirin olduğunu görür ve şöyle der; Ya Resûlallah ya bu esirleri fidye karşılığı serbest bırak veya karşılıksız azat et deyince, hayırlı bir iş söyledin ya Nubeyşetü'l-Hayr demiştir. Bundan böyle de lakabı Nubeyşetü'l-Hayr olarak kalmıştır.³⁰⁸

2.1.91. Râ'îr-Rikâb (رَاعِي الرِّكَابِ)

“Râ'îr-Rikâb” lakabıyla tanınan bu sahabinin adı İkrime (ö. 13/634) olup, künyesi Ebû Osmân'dır. Babası Ebû Cehl 'Amr b. Hişâm b. el-Muğire b. Abdillâh'tır. Nisbesi el-Kureşî el-Mahzûmî'dir. Annesi ummu Mücâlid'dir. Babası gibi Müslümanlığın en katı karşıtlarındandı. Bedir savaşına katıldı, bu savaşta babasını öldürenlerden biri olan Mu'âz b. 'Amr b. Cemûh'un elini kesti. Uhud savaşında hanımı Ümmü Hakîm ile beraber bulundu.

Mekke'nin fethi günü Müslümanlara karşı eylemde bulundu, sonra Yemen'e kaçtı, Mekke'ye dönerek Müslüman oldu. Onun dönüşüne sevinen Hz. Peygamber, “Süvari muhacir, hoş geldin!” diyerek kendisini kucakladı.³⁰⁹ Medine'de İslâm'a hizmet etti. Hz. Ebû Bekr döneminde dinden dönenlere karşı yapılan savaşlarda bir askerî birliğin başında Müseylime üzerine, ardından Uman, Mehre ve Debâ mürtedleriyle savaşmaya gönderildi. Daha sonra Şam bölgesinin fethinde bulundu.

İkrime, Suriye ve Filistin'in fethi sırasında Bizanslılar'la yapılan Ecnâdeyn Savaşı'nda (13/634) veya aynı yıl Mercisuffer Muharebesi'nde şehid oldu. İkrime'nin iyi bir binici ve kumandan olduğu için kendisine Râ'îr-Rikâb denilmiştir.³¹⁰

2.1.92. Râmî (الرَّامِي)

“er-Râmî” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi 'Amir olup babasının adı Mâlik b. Tureyf b. Halef b. Muharib b. Hasfa b. Kays Aylan'dır. Ok atma işinde

³⁰⁸ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 7: 36; Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 5: 2702; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 5: 294.

³⁰⁹ Tirmizî, “İsti'zân”, 34.

³¹⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 4: 67.

maharet sahibiydi, bu mahareti şiirlere bile konu olmuş ve onun “er-Râmî” lakabıyla anılmasına sebep olmuştur. Ebû Dâvud kendisinden bir hadis rivâyet etmiştir.³¹¹ Kaynaklarda kendisi hakkında başkada malumat bulunmamaktadır.

2.1.93. Reyhaneta en-Nebî (رِيحَانَتَا النَّبِيِّ) / Seyida Şebabi Ehli'l-Cenne (سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ)

Bu iki lakap Hz. Ali'nin çocukları olan Hz. Hasan ve Hüseyin için Hz. Peygamber'in kullandığı lakaplardır.

Birincisi: Hasen b. Alî b. Ebî Tâlib b. Abdulmuttâlib b. Hâşim el-Kureşî el-Hâşimî (ö. 49/669) olup, künyesi Ebû Muhammed'tır. 3. yılın Şâban ayında (Ocak-Şubat 625) veya Ramazan ayının 15'inde (1 Mart) Medine'de dünyaya gelmiş, babası ona Harb adını koymayı düşünmüşse de Hz. Peygamber, Câhiliye döneminde bilinmeyen Hasen adını ve Ebû Muhammed künyesini vermiş ve kulağına bizzat ezan okumuştur. Hz. Ebû Bekir ona, “Ey nebî ye benzeyen, Ali'ye benzemeyen” diye sevdiği ve Hz. Ali'nin de buna tebessüm ettiği belirtilir.

Hz. Ali'nin şehid edilmesinin ardından (19 veya 21 Ramazan 40 / 26 veya 28 Ocak 661) 'Ubeydullah b. 'Abbâs b. Abdülmuttalib Kûfeliler'i halife olarak ona biata davet etti Hasan'e biat konusunda sorulan bir soruya, “Bunu ne emreder ne de nehyederim” şeklinde cevap vermiştir³¹² altı ay ve ay üç gün gibi bir zaman Kûfe'de halifelik yapmıştır.

“Müctebâ, takî, zekî ve sıbt” lakaplarıyla tanınan Hz. Hasan halim selim, cömert, sakin, vakarlı, siyaset ve fitneden kaçınan bir yaratılışa sahipti.³¹³

İkincisi: Hüseyin b. Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî eş-Şehîd (ö. 61/680) olup, künyesi Ebû Abdillâh'tır. 5 Şâban 4 yılında (10 Ocak 626) Medine'de doğdu. Doğduğu zaman Hz. Peygamber, ağabeyi Hasan'a yaptığı gibi o güne kadar Araplar'ca pek bilinmeyen adını kulağına bizzat ezan okuyarak koydu.

Hz. Ali her iki çocuğunu Hz. Osman'ın evini kuşatan isyancılara karşı halife Hz. Osman'ı korumak üzere görevlendirdi.

Hz. Hüseyin'in Yezîd'e biat etmeyip Mekke'ye gittiğini haber alan Kûfeliler kendisine biat edeceklerini bildirerek Kufe'ye davet ettiler ve kaynaklarda uzun

³¹¹ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 2: 789; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 3: 491.

³¹² Taberî, *Tarihü'r-Rusûlve'l-Müluk*, 1, 3461; Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 2: 654; İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 1: 383; Zehebî, *Siyeru 'alami'n-nübelâ*, 4: 326.

³¹³ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 2: 24.

uzdıya bahsi geçen birçok hadiseler vukua geldi. Neticede Hz. Hüseyin Kerbelâ'da şehid edilmiş ve "Şehîd" lakabıyla anılmıştır.³¹⁴

Hz. Peygamber torunları olan Hasan ve Hüseyin'ı çok sevdiği ve onlar için, 'Bunlar benim dünyadaki reyhanımdır' demiş bu sebeble kendilerine Reyhaneta en-Nebî /dünyanın iki çiçeği lakabı verilmiştir.³¹⁵ Ayrıca Hz. Peygamber onlar için, 'Hasan ve Hüseyin'in, âhirette de cennet gençlerinin efendisi' olduklarına dair hadisiyle de onları taltif etmiş ve bu söz 'Seyida Şebabi Ehli'l-Cenne' onlar için lakap olmuştur.³¹⁶

2.1.94. Ridf (الرِّدْفُ)

Bu lakap iki sahâbeye verilmiştir:

Birincisi: Usâme b. Zeyd (Bunun bahsi, el-Hubibnü'l-Hub kısmında geçmiştir.)

İkincisi: Fazl b. Abbâs b. Abdilmuttalib el-Hâşimî el-Kureşî (ö. 13/634 ?)'dir. Künyesi Ebû Abdillâh (Ebû Muhammed) olup babası Hz. 'Abbâs, annesi Hz. Peygamber'in hanımı Meymûne'nin kız kardeşi Lübâbe bint Hâris'tir. Huneyn savaşında ordu bozguna uğradığı zaman Hz. Peygamber'in etrafından ayrılmayıp onu koruyarlardan biridir.

Vedâ haccında Müzdelife'den Mina'ya kadar Hz. Pygamber'in devesinin terkisinde gittiği için kendisine "Ridfü Resûlillâh" denilmiş ve o günden sonra bu lakapla tanınmıştır.

Hz. Ali ile birlikte Hz. Peygamber'in na'ş-ı şerîf'i yıkanırken su döktüğü bilinmektedir. Hz. Ömer'in halifeliği döneminde 18'de (639) taun salgınında Ürdün civarında ölmüş ve Filistin'de Remle şehrindeki eski bir kabristana gömülmüştür.³¹⁷

2.1.95. Rumeysa (Gumeysa) (الرُّمَيْصَاءُ) (الغُمَيْصَاءُ)

"er-Rumeysa" lakabıyla bilinen bu kadın sahâbînin ismi Gumeysâ bint Milhân (Mâlik) b. Hâlid'dir. Nisbesi el-Ensâriyye el-Hazreciyye olup künyesi Ümmü Süleym'dir. Meşhur sahâbî Enes b. Mâlik'in annesidir. Adı hakkında ihtilaf vardır. Adının Rûmeysâ, Rûmeysel, Rûmeyle, Sehle ve Üneyfe olduğu da rivâyet edilmiştir.

³¹⁴ Zehebî, *Siyeru 'alami'n-nübelâ*, 2: 283.

³¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 17: 31, Hadis no: 10999.

³¹⁶ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 4: 40.

³¹⁷ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 8: 312.

Neseben Hazrec kabilesinin Neccaroğlularındandır. Bi'r-i ma'ûne olayında şehid düşen Harâm ve Süleym onun kardeşleridir. Ümmü Süleym cesur bir kadındı. Uhud Gazvesi'nde yaralıları tedavi etmiş, su dağıtmış, Hayber Gazvesi'ne de iştirak etmiştir. İbn Hâcer'in rivâyetine göre Hz. Osman'ın hilafeti zamanında vefat etmiştir.

Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret ettiği zaman Ümmü Süleym oğlu Enes'i alıp onun yanına götürmüş ve Enes'i kendisinin hizmetine vermek istediğini söylemiştir. Enes o günden itibaren Hz. Peygamber'in vefatına kadar on yıl süreyle Hz. Peygamber'e hizmet etmiştir.³¹⁸

Kendisine er-Rumeysa veya Ğumeysa denilmesinin sebebi gözlerinin küçük oluşundandı.³¹⁹

2.1.96. Sa'du'l-Hayr (سَعْدُ الْخَيْرِ)

“Sa'du'l-Hayr” lakabıyla iki sahâbe bilinmektedir;

Birincisi: Sa'd b. Kays el-'Anzî veya el-'Ansî veya el-Kureşî olup, Hz. Peygamber'in huzuruna gelince Hz. Peygamber ona adını sormuş, o da adının Sa'du'l-Hayl olduğunu söyleyince Hz. Peygamber, sen Sa'du'l-Hayr'sın demiş ve adını değiştirmiş, bu adı aynı zamanda onun lakabı olmuştur.³²⁰ Kendisine Sa 'du'l-Hayr diyenler olduğu gibi, Sa'du'l-Hayl diyenler de olmuştur.

İkincisi: Sa'd b. Hayseme b. el-Hâris b. Mâlik b. Ka'b el-Ensârî el-Evsî (ö. 2/624)'dir. Künyesi Ebû Hayseme veya Ebû Abdullah'tır. Annesinin adı Hind bint Evs'dir. Muâhât gününde Ebî Seleme b. Abdil-Esed ile kardeş kılınmıştır. Bedir savaşında şehid olmuştur.³²¹ Sa'du'l-Hayr denmesinin sebebi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

2.1.97. Sa'du'l-Karaz (سَعْدُ الْقَرَاظِ)

“Sa'du'l-Karaz” lakabıyla tanınan bu sahâbinin adı Sa'd'dır. Babasının ismi 'Aiz veya Abdurrahman'dır. 'Ammar b.Yasir'in mevlası olan olup, Hz. Peygamber'in müezzinlerindedir. Hz. Peygamber Onu Kuba mescidine müezzin olarak görevlendirmiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra, Bilâl Habeşî

³¹⁸ Ebû Davud Süleyman b. Davud b.el-Carud et-Tayalisi, (204/819), *Müsnedu Ebî Davud et-Tayalisi*, thk. Muhammed b. Abdulmuhsin, (Mısır: Dâru Hacr, 1419/1999), 3: 534, Hadis no: 2168.

³²⁰ Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 3: 1280; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 3: 60.

³²¹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 366; İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 2: 588.

Medine'den çıkınca, Hz. Ebû Bekir Sa'd b. 'Aiz'i Mescid-i Nebeviyye'ye müezzin olarak görevlendirmiş bu görevi vefatına kadar devam ettirmiş aynı görevi çocukları da veraseten devam ettirmişlerdir.³²²

Sa'd b. 'Aiz, Hz. Peygamber'in huzuruna gelmiş ve fakirliğini izhar etmiş, Hz. Peygamber ona ticaret yapmasını tavsiye etmiş o da karaz denilen selem ağacı ticaretini yaparak para kazanmış, sonuçta Hz. Peygamber'e para kazandığını bildirince ona bu işe devam etmesini Hz. Peygamber tavsiye etmiştir. Bu sebeple de el-Karaz lakabıyla meşhur olmuştur.³²³

2.1.98. Sabiku'l-Habeşe (سَابِقُ الْحَبَشَةِ)

“Sabiku'l-Habeşe” lakabıyla tanınan bu sahâbinin adı Bilâl b. Rebâh'tır. Kendisi hakkında geniş malumat hususi unvanlar kısmında “Müezzinu Resûlillah” başlığı altında verilmiştir.

Kendisinin Sâbiku'l-Habeşe denilmesini sebebi, Hz. Peygamber'in şu hadisine dayanır. “Ben Arapların, Suheyb Rumların, Selman Parsların, Bilal de Habeşlilerin ilk olarak Cennete girenleriyiz.” Bu sebeple kendisine Sâbiku'l-Habeşe denilmiştir.³²⁴

2.1.99. Sabiku'r-Rum (سَابِقُ الرُّومِ) / Suheyb er-Rûmî (صُهَيْبُ الرُّومِي)

“Sabiku'r-Rum” ve Suheyb er-Rûmî lakaplarıyla tanınan bu sahâbinin ismi Suheyb (ö. 38/659)'tir. Künyesi Ebû Yahyâ'dır. Babasının adı Sinân b. Mâlik olup nisbesi er-Rûmî Asıl adı Umeyre iken sonradan Rumlar tarafından Suheyb diye değiştirilmiştir. Hz. Peygamber de ona Yahyâ isminde bir oğlu bulunmadığı halde Ebû Yahyâ künyesini vermiştir. Daha çok Suheyb er-Rûmî (Suheyb-i Rûmî) olarak tanınır. Gizli davet sürecinde İslâm'dan haberdar olunca Dârülerkam'a giderek İslâmiyet'i kabul etmiştir.³²⁵

İnançları uğrunda eziyete uğrayan, bundan dolayı hicret eden, sonra savaşta sabredenleri Allah'ın bağışlayacağını müjdeleyen âyetin³²⁶ Suheyb-i Rûmî, Bilâl-i

³²² Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 3: 1264; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 2: 440; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 3: 54.

³²³ el-Begavî, Ebü'l-Kâsım Abdullâh b. Muhammed b. Abdilazîz b. el-Merzûbânî (317/929), *Mu'cemu's-Sahâbe*, thk. Muhammedu'l-Emîn b. Muhammed el-Ceknî, (Kuveyt: Dâru'l-Beyan, 1421/2000), 3: 39.

³²⁴ Hakim, *el-Müstedrekale's-Sahihayn*, 3: 321.

³²⁵ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 169; İbn Asakir, *Tarihu Dimaşk*, 24: 209; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 3: 38.

³²⁶ Nahl, 16/110.

Habeşî ve Ammâr b. Yâsir hakkında indiği rivâyetler de mevcuttur. Hz. Osman zammında meydana gelen ve Hz. Ali döneminde zuhur eden fitne olaylarında tarafsız kalmıştır.

Hz. Peygamber'in şu hadisine göre: "Ben Arapların, Suheyb Rumların, Selman Parsların, Bilal de Habeşlilerin ilk olarak Cennete girenleriyiz."³²⁷ Bu sebeple kendisine Sâbiku'r-Rum denilmiştir.

Ayrıca Onun Suheyb er-Rûmî lakabıyla tanınmasının sebebi çok küçük yaşta Bizanslılar'ın bölgeye yaptıkları bir saldırıda esir edilmesi ve Bizans topraklarında büyümesindedir.³²⁸

2.1.100. Sahibü Rahli'n-Nebî (صَاحِبُ رَحْلِ النَّبِيِّ)

"Sahibü Rahli'n-Nebî" lakabıyla tanınan bu sahâbinin adı Külsûm (ö. 2/624) olup künyesi Ebû Kays'tır. Babasının ismi el-Hidm b. İmrüilkays b. el-Hâris olup nisbesi el-'Amrî el-Ensârî el-Evsî'dir. Hicretten önce İslâmiyet'i kabul etmiştir. Hz. Peygamber hicret yolculuğunda Kuba'ye geldiğinde Külsüm b. Hidm evinde kalmıştır. Misafir ağırlamaya müsait olan bu evde pekçok sahâbî kalmıştır. Cömertliği ve salihliği ile tanınan Külsüm b. Hidm, muâhât gününde Hamza b. Abdulmuttalib ile kardeş ilan edildi. Hicretten sonra Medine'de, vefat eden Ensâr'dan ilk sahâbîdir.³²⁹

Bu lakabı kaynaklarda ilk bahseden kişi, Abdülber en-Nemerî'dir. Kendisine Sahibü Rahli'n-Nebî denmesinin sebebi, manasından da anlaşılacağı üzere, sefer esnalarında Hz. Peygamber'e yolculuğunda hizmet etmesindedir.³³⁰

2.1.101. Sâhibu Sırrî Resûlillah (صَاحِبُ سِرِّ رَسُولِ اللَّهِ)

Sâhibü Sırrî Resûlillah adıyla bilinen bu sahâbinin adı Huzeyfe (ö. 36/656) olup künyesi Ebû Abdillâh'tır. Babasını adı Huseyl (Hisl) b. Câbir olup nisbesi el-Absî'dir. Annesi Abdüleşheloğulları'nın Evs kolundan Rebâb bint Kâ'b'dır. Babasıyla birlikte Bedir savaşından önce Müslüman oldu. Bedir hariç bütün savaşlara katılmıştır. Hendek Gazvesi'nde Resûl-i Ekrem Huzeyfe'yi müşrik ordusu hakkında bilgi toplamakla görevlendirdi. Hz. Peygamber'in duasını alarak müşriklerin arasına sızan Huzeyfe şiddetli bir fırtınanın onları perişan ettiğini ve bu

³²⁷ Hakim, *el-Müstedrekale's-Sahihayn*, 3: 321.

³²⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 3: 38.

³²⁹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 467.

³³⁰ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 3: 1328.

sebeple Medine'yi terkettiklerini Resûlullah'a haber verdi. Muâhât gününde Ammâr b. Yâsir ile kardeş olundu. Huzeyfe, Hz. Ömer döneminde Medâin'e vali olarak tayin edilmiştir.

Hz. Osman'ın şehadetinden sonra Hz. Ali'ye biat etmiştir. Oğullarından Safvân ile Saîd Sıffîn Savaşı'nda Hz. Ali'nin yanında yer almış ve şehid olmuşlardır. Hz. Peygamber hiçbir sahâbîye vermediği bilgileri onunla paylaşmıştır. Bundan dolayı ashop içerisindeki münafıkların adını ve ileride meydana çıkacak fitne hareketlerini ondan başka kimsenin bilmediği rivâyet edilmiştir. Kendisine Sâhibu Sırrî Resûlillah denmesinin sebebi, yukarıda izah edildiği gibi Hz. Peygamber'in sırdaşydı.³³¹

2.1.102. Sâhibü'l-Cebîze (صَاحِبُ الْجَبِيْزَةِ)

Sâhibü'l-Cebîze lakabıyla bilinen bu sahâbinin asil ismi ve nispeti hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmadı. Ebû Şehm onun künyesidir. Bu zat beyat etmek üzere Medine'ye gelir, yanında geçmekte olan bir kadının yanlarından tutar, daha sonra Hz. Peygamber'in yanına gelir beyat etmek üzere iken, Hz. Peygamber ona "Sahibü'l-Cübeyze" diyerek, yaptığı fiili hatırlatır. Bunun üzerine Ebû Şehm bir daha böyle bir fiilde bulunmayacağını söyleyince Hz. Peygamber ona elini uzatır ve beyat alır.³³²

2.1.103. Sahibü'l-Cüyûş (صَاحِبُ الْجِيُوشِ)

"Sahibü'l-Cüyûş" lakabıyla anılan bu sahâbinin adı Abdullah'tır. Babasının adı Mes'ade b. Mâlik b. Huzâfe b. Bedr olup nisbesi el-Fezârî'dir. Savaş esiri olarak Hz. Peygamber onu kızı Fatıma'ya vermiş, Hz. Fatıma ise onu özgürlüğüne kavuşturmuştur. Sıffîn savaşında Muâviye tarafında yer almış, Abdullah b. Zübeyr'in şedit aleyhtarıydı. Dimaşk'ta yaşamış. Yezid b. Muâviye onu Medineliler ile Emevî kuvvetleri arasında HarretüVâkım'da cereyan eden savaş (63/683)'ta komutan tayin etmiştir. Muâviye döneminde Rum'ların üzerine gönderilen ordunun başında komutan olarak atandığı için kendisine Sahibü'l-Cüyûş lakabı verilmiştir.³³³

³³¹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 6: 15.

³³² İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 6: 211; İbn Hacer, *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*, 7: 177.

³³³ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fî ma'rifeti'l-ashab*, 3: 987; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 3: 381; İbn Hacer, *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*, 4: 197.

2.1.104. Sâhibü's-Sâ' (Sâhibü's-Sâeyn) (صَاحِبُ الصَّاعِ) (صَاحِبُ الصَّاعَيْنِ)

“Sâhibü's-Sâ'” lakabıyla tanınan bu sahâbinin ismi hakkında kaynaklarda çok ihtilaf vardır. Bunlar; Habbâb, Habbâb, Cebcâb, Hashas, Cescâs bu isimlerin müstensihler tarafından yanlış yazılma ihtimali de olabilir.

Ayrıca, Rifâe b. Sehl. Rifâe b. Sa'd, Abdurrahman b. Semhân ve Abdullah b. Hayseme, Ulya b. Zeyd gibi isimleri bulunmaktadır. Kendisine Sâhibü's-Sâ' denilmesini sebebi;

Hz. Peygamber Müslümanlar için sadaka toplarken, Abdurrahman b. 'Avf malımın (Dört bin) yarısını ehlime yarısını da sadaka olarak veriyorum deyince Hz. Peygamber ona dua etmiştir. Ensar'dan biri gelir ve Ya Resûlallah bugün çalıştım ve iki sa' hurma kazandım birini ehlime diğerini de sadaka olarak veriyorum demiş. Bu manzarayı gören münafıklar şöyle demiş: Abdurrahman b. 'Avf'ın yaptığı riyakârlık, diğerine ise Allah ve Resûlu senin bir sa'yına mı muhtaçtır³³⁴ diyere alay etmişlerdir. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak “*Sadakalar hususunda gönüllü bağıştta bulunan mü'minlerle, güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya; işte Allah asıl onları maskaraya çevirmiştir. Onlar için elem dolu bir azap vardır.*”³³⁵ Ayetini nazil buyurmuştur. Kendisine Sâhibü's-Sâ' denilmesinin sebebi yukarda açıklandığı üzere iki sa' hurma kazandım birini ehlime diğerini de sadaka olarak veriyorum demiş, bundan böyle Sâhibü's-Sâ' lakabıyla anılır olmuştur.

2.1.105. Samma (الصَّمَاءُ)

“es-Samma” lakabıyla bilinen bu kadın sahâbiyenin adı Behiyye/Behime bint Büsr olup nisbesi el-Maziniyye'dir. Ashab'tan Abdullah b. Büsr'ün kız kardeşidir. Hz. Peygamber'den bir hadis rivâyet etmiştir.³³⁶ Lakabı isminin lügavi manası olan samma/sağır kelimesinden olabileceği düşünülmektedir. Hayatı hakkında kaynaklarda çok az malumat elde edilebildi.

2.1.106. Seccâd (السَّجَّاد) / Fer'u Kureyş (Ferhu Kureyş) (فَرَعُ قُرَيْشٍ) (فَرَحُ قُرَيْشٍ) / Nâsiku Kureyş (نَاسِكُ قُرَيْشٍ)

Yukarda lakapları verilen bu sahâbinin ismi Muhammed olup künyesi Ebû'l-Kâsım veya Ebû Süleyman'dır. Babasının adı Talha b. 'Ubeydullah b. Osman'dır.

³³⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 6: 215.

³³⁵ et-Tevbe, 9/79.

³³⁶ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 4: 1797.

Nisbesi el-Kureşi et-Teymî'dir. Annesi Hamne bint Cahş olup, Zeyneb bint Cahş'ın kardeşidir. Babası ile birlikte Cemel savaşına katılmış ve savaşta ölmüştür. Savaşın sonra ölümler arasında gezen Hz. Ali ve arkadaşlarını uyaran Hz. Hasan, Muhammed b. Talha'yı göstererek bu Ferh'u Kureyş'tir deyince Hz. Ali Ferhu Kureyş kimdir diye sorunca? Hz. Hasan Muhammed b. Talha'dır demiştir. Hâkim Müstedrek'inde fer' yerine ferh kelimesini kullanmış ise de, ferh kuşların yavrusuna dendiği gibi bitkiler için de tomurcuk, dal ve ağaç filizi için kullanılmıştır.³³⁷ Kendisine övgü içeren bu lakap niçin verildiği bilinmemektedir. Ayrıca kendisine es-Seccâd denilmesinin sebebi, çok namazı kılıp uzatmasındandır.³³⁸ Bunun yanında kendisine Nâsiku Kureyş'te denilmiş, bunun da sebebi yukarıda izah edildiği gibi zahid ve abid oluşundandır. Nâsiku Kureyş ile alakalı bilgiyi sadece Ebû Nuaym kitabında zikretmiştir.³³⁹

2.1.107. Sefîne (سَفِينَةٌ)

“Sefîne” lakabıyla tanınan bu sahâbinin ismi Mihrân, Umeyr, Sâlih, Tahmân, Negrân, Rûmân, Zekvân, Mervân, Keysân, Süleyman, Rebâh, Müflih, Eymen, Ahmer, Ahmed gibi isimler rivâyetlerde mevcuttur. Künyesi Ebû Abdirrahmân (Ebü'l-Bahterî) (ö. 80/699?)'dir. Onun hakkında “Gemi” anlamındaki Sefîne Hz. Peygamber tarafından verilmiş bir lakap olduğundan kendisi hep bu lakapla anılmak istemiş ve bu sebeple asıl adı unutulmuştur.

Bir seferde yorulan bazı sahâbîler Hz. Peygamber'in emri üzerine birtakım eşyalarını ona yüklemiş, çok miktarda eşyayı taşıyabildiğinden Hz. Peygamber kendisine “sefîne” diye takılmış, o günden sonra bu lakapla anılmıştır. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Batn-ı Nahle'de yaşadığı ve (ö. 80/699) yılı civarında vefat ettiği kaydedilmektedir.³⁴⁰

³³⁷ Hakim, *el-Müstedrekale's-Sahihayn*, 3: 422. Hadis no: 5608; İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 3: 1373.

³³⁸ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 5: 39-40; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 5: 93; Zehebî, *Tarihu'l-İslâm ve vefiyatu el-meşâhir ve'l-a'lâm*, 2: 299.

³³⁹ Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 1: 166.

³⁴⁰ el-Begavî, *Mu'cemu's-Sahâbe*, 3: 252; Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 3: 1393; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 2: 503.

2.1.108. Selmân ibnü'l-İslâm (سَلْمَانُ ابْنُ الْإِسْلَامِ) / Selmânü'l-Hayr (سَلْمَانُ

الْخَيْرِ)

Yukarıda başlıkta sunulan lakaplarıyla tanınan bu sahâbinin ismi Selmân el-Fârisî (ö. 36/656 ?) olup künyesi Ebû Abdillâh'tır. Asıl adı Mâhbe (Mâyeh) b. Bûzehmeşân (Bûzekhân, Bûzihşân, Hûşbûdân) b. Mürselân b. Yehbûzân iken Müslüman olduktan sonra kendini Selman ibnü'l-İslâm olarak tanıtmıştır. Rivâyetlerde Selmân el-Hayr, Selmân-ı Pâk veya Selmân el-Hakîm diye de geçmektedir. Birçok olayları yaşadktan sonra Hz. Peygamber'in huzuruna gelir ve Müslüman olur. Hendek Gazvesi'ne katılır. Hendek Gazvesi'ne ve ondan sonraki bütün savaşlarda bulunmuştur. Bu gazve sırasında hendek kazılması teklifi onun tarafından söylenmiştir.

Muâhât gününde Hz. Peygamber, Selmân ile Ebü'd-Derdâ'yı kardeş ilân etmiştir. Hz. Ömer'in halifeliği zamanında İsfahan'a döndü. Kâdisiye Savaşı'na, Medâin, Celûlâ ve Belencer fetihlerine katıldı. Daha sonra Hz. Ömer onu Medâin'e vali tayin etti.

Selmân Rumca ve İbrânice öğrenmiş, Farslar'ın, Romalılar'ın, yahudi ve Hıristiyanların kutsal kitaplarını okuduğu rivâyet edilmektedir. Bunun için kendisine "sâhibü'l-kitâbeyn" (Kur'ân-ı Kerîm'i ve Kitâb-ı Mukaddes'i iyi bilen) veya "önceki ve sonrakilerin ilmini öğrenmiş bitmez tükenmez bir umman" ifadeleri kullanılmıştır.³⁴¹

Kendisine nesebini soranlara Selmânibnü'l-İslâm olarak cevap verir, İslâm'dan başka nesebinin olmadığını söylerdi, bu söyleyiş zamanla kendisinin lakabı haline gelmiştir.³⁴² Ayrıca kendisinin ikinci bir lakabı olan "Selmânü'l-Hayr" hakkında kaynaklarda bilgi verilmezken, bunun hayır ve hasenatı çokça yapmasından kaynaklandığı söylenebilir.

2.1.109. Seyfullahi'l-Meslûl (سَيْفُ اللَّهِ الْمَسْلُولُ)

"Seyfullahi'l-Meslûl" lakabıyla tanınan bu sahâbinin ismi Hâlid (ö. 21/642) olup künyesi Ebû Süleymân'dır. Babası el-Velîd b. el-Mugîre b. Abdullah b. Ömer'dir. Nisbesi el-Kureşî el-Mahzûmî'dir. Babası Velîd b. Mugîre Kureyş kabilesinin ileri gelenlerindedir. Annesi Lübâbe es-Suğrâ Esmâ bint Hâris'tir.

³⁴¹ Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 3: 1327; İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 2: 634; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 2: 510.

³⁴² İbn Asakir, *Tarihu Dimaşk*, 21: 424.

Hendek Gazvesi'nde de (ö. 5/627) Kureyş ordusunun süvari birliğinin başında bulunmuştur. Hâlid b. Velîd Müslüman olduktan sonra üç yıl kadar Hz. Peygamber'in emrinde ve sohbetinde bulunmuştur. Hz. Peygamber'in kâtipleri arasında yer aldığı bilinmektedir. Müslüman olarak katıldığı ilk savaş Mûte Savaşı'dır. Bu savaştan sonra Hz. Peygamber ona Seyfullah (Allah'ın kılıcı) lakabını vermiştir. İrtidad hareketlerine karşı Hz. Ebû Bekir'in yanında yer aldı ve birçok fütuhatta başkumandanlık yapmıştır.³⁴³

Kendisine Seyfullahi'l-Meslûl lakabı bizzat Hz. Peygamber tarafından Mûte savaşındaki başarısından dolayı verilmiştir.³⁴⁴

2.1.110. Seyyidu Ehli'l-veber (سَيِّدُ أَهْلِ الْوَبْرِ)

“Seyyidu Ehli'l-veber” lakabıyla bilinen bu sahâbinin ismi Kays (ö. 47/667) olup künyesi Ebû Alî (Ebû Talha, Ebû Kabîsa)'dır. Babasının adı Âsım b. Sinân b. Hâlid'dir. Nisbesi et-Temîmî es-Sa'dî el-Minkarî'dir. Annesi, Ummu Asfer bint Halife'dir. Zekât vermeyi red eden Temîm oğullarına ‘Uyeyne b. Hısn el-Fezârî’yi Hz. Peygamber bir müfrezeyle gönderdi. ‘Uyeyne onlardan elli kişiyi esir alarak Medine’ye getirdi. Bu olay üzerine Kays b. Âsım’ın da içinde bulunduğu bir heyet Hz. Peygamber’in huzuruna geldiler. Hz. Peygamber bunları hoş karşılayarak ikramde bulundu ve Kays b. Âsım için “Bu bedevîlerin efendisidir” dedi ve esirleri serbest bıraktı Kays ise beraberindekiler ile beraber Müslüman oldu.

Kays b. Âsım iyi bir hatip ve şair idi. Cahiliye döneminde diri diri toprağa gömdüğü çocukları için Hz. Peygamber, hebirisi için bir köle azad etmesini veya deve kurban etmesini emretmiştir. Kendisine SeyyiduEhli'l-veber denilmesinin sebebi yukarda bahsi geçtiği üzere bu lakabı Hz. Peygamber kendisine vermiştir.³⁴⁵

2.1.111. Siddîk (الصَّدِيق) / Atik (عتيق) / Zü'l-Hilâl (ذُو الْخِلَال) / Evvâh (أَوَاه)

Yukarda lakapları verilen bu sahâbinin ismi Abdullâh (ö. 13/634)'dir. Künyesi Ebû Bekir olup babasının adı Ebî Kuhâfe Osmân b. Âmir'dir. Nisbesi el-Kureşî et-Teymî'dir. Fil vakiasından üç yıl sonra 573 senesinde Mekke'de dünyaya gelmiştir. Nesebi, Resûlullah Efendimiz'in altıncı batındaki dedesi Mürre bin Kâ'b

³⁴³ el-Begavî, *Mu'cemu's-Sahâbe*, 2: 223; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 2: 140.

³⁴⁴ Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 5: 27, Hadis no: 3757.

³⁴⁵ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 3: 1295; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 4: 411.

ile birleşir. Annesi Ümmü'l-Hayr Selmâ bint Sahr'dır. Babası Ebû Kuhâfe, Mekke fethinden (8/630) hemen sonra oğlu Ebû Bekir'in aracılığıyla Müslüman oldu. İslâm'dan önce 38 sene yaşamış bu müddette hiç içki kullanmamış, Hz. Peygamber, ben Allah'ın Resûlüyüm davetine icabet etmiş ve hemen iman etmiştir. Muâhât gününde Hz. Ömer ile kardeş olunmuştur. Hz. Peygamber ile birlikte bütün savaşlara katılmış olup bir dönem Necd valiliğini de yapmıştır.

- a) “Sıddık”: Gayb ile alakalı konularda özellikle de mi'rac olayında Hz. Peygamber'in sözlerini hiç tereddüt etmeden kabul ettiği için bu unvanla anılmış ve kitaplara hep Sıddık şeklinde geçmiştir.³⁴⁶
- b) “Atik”: Güzel soylu, eski ve azat edilmiş manalarına gelir. Annesi tarafından bu lakabın kendisine verildiği mervidir. Ayrıca Hz. Peygamber “Sen Allah'ın cehennem'den azad ettiği kimsesin”³⁴⁷ bu iltifata mazhar olduktan sonra Atik lakabıyla anılmıştır.³⁴⁸
- c) “Zülhilâl”: Ayrıca servetini Allah yolunda harcamış ve eski elbiseler ile iktifa etmiş, bundan dolayı da kendisine Zülhilâl denmiştir.³⁴⁹
- d) “Evvâh”: Çok şefkat ve merhamet sahibi bir kişiliğe sahip olmasından ötürü kendisine Evvâh lakabı verilmiştir.³⁵⁰
- e) “el-Karinan”: Hz. Ebû Bekr ile Talha b. 'Ubeydullah, Kureyş içerisinde kuvveti ve sertliği ile bilinen ve kendisine Kureyş'in aslanı denilen Nevfel b. Huveylid tarafından ibadet ve taat etmemeleri için, ip ile bağlanmışlardı. İp ile bağlanmalarından ötürü bu her iki sahâbeye el-Karinan demiştir.³⁵¹
- f) “Emîruş-Şâkirîn”: Hz. Ebû Bekir döneminde Ridde savaşlarında, mürted olanlar tekrar Hz. Ebû Bekir'in vasıtasıyla dine dönmüşler, mürted olup dine dönenler tekrar dine döndükleri için Allah'a şükretmişler, “Allah şükredenleri ödüllendirecektir”³⁵² sırrına masadak oldukları ve buna da Hz. Ebû Bekir vesile olduğu için Emîruş-Şâkirîn lakabı verilmiştir.³⁵³

³⁴⁶ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 127; İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma 'rifeti'l-ashab*, 3: 966.

³⁴⁷ Tirmizî, *Menâkıb*, 16.

³⁴⁸ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma 'rifeti'l-ashab*, 3: 963; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 3: 205.

³⁴⁹ el Aynî, Bedreddin, Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed b. Musa b. Ahmed b. Hüseyin el-Geytâbi el-Hanefî (855/1451), *'Umdetü'l-kârî fi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, (Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabi, ts.), 17: 172.

³⁵⁰ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 127.

³⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 382.

³⁵² Âl-i İmrân, 3/144.

³⁵³ Suheylî, *Ravdu'l-unf fi şerhi's-sîreti'n-nebeviyye*, 6: 66.

2.1.112. Sırm (الصَّرم)

“es-Sırm” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Saîd olup babasının adı Yerbu‘ b. ‘Ankese b. ‘Âmir b. Mahzûm’dur. Nisbesi el-Kureşî’dir. Künyesi Ebû Yerbu‘, Ebû Hûd, Ebû Mürre, Ebû Abdîrrahman, şeklinde birkaç rivâyet vardır. Cahilliyye döneminde adı Sırm olan bu kişi İslâm ile müşerref olunca Hz. Peygamber ona Saîd ismini vermiştir.³⁵⁴ Bir defasında Hz. Peygamber onunla mülâtefede bulunmuş;

“Ya Saîd, Ben mi büyüğüm yoksa sen mi?” diye sormuş. Saîd: “Ya Resûlallah, Sen benden büyüksün, ancak ben senden daha yaşıyım” demiştir.

Mekke fethi öncesi Müslüman olmuş, Mekke fethinde ve Huneyn’de hazır bulunmuştur. Hz. Ömer döneminde gözleri görmez olunca Cuma namazlarına gelememiş, bunun üzerine Hz. Ömer Cuma namazına neden gelmiyorsun deyince; o da bir yol gösterici lazım tek başıma gelemiyorum demiş, bunun üzerine Hz. Ömer, birini görevlendirerek onun Cuma namazlarına gelmesini sağlamıştır. Hicretin elli dördüncü senesinde yüz yirmi veya yüz yirmi dört senesinde Mekke’de veya Medine’de vefat etmiştir.³⁵⁵ Lakabının Sırm olmasının sebebini bulamadık ancak lügavi manası olan, bir şey üzerine azimli olma manasından olabilir.

2.1.113. Sidâdu’l-Bethâ (سِدَادُ الْبِطْحَاءِ)

“Sidâdu’l-Bethâ” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Safvân (ö. 41/661 ?) olup, künyesi Ebû Vehb (Ebû Ümeyye)’dir. Babasının adı Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Hüzafe b. Cumah olup nisbesi el-Kureşî el-Cumahî el-Mekkî’dir. Güzel konuşmasıyla tanınan ve meşhur Arap hakemleri arasında yer almıştır. Babası Ümeyye b. Halef ile amcası Übey, Mekke döneminde Resûlullah’a en çok eziyet edenler arasındaydı.

Ümeyye b. Halef’in Bedir Gazvesi’nde öldürülmesi üzerine amcasının oğlu Umeyr b. Vehb, Safvân’a gelerek borçlarını ödemesi ve ailesinin bakımını üstlenmesi karşılığında Medine’ye gidip Muhammed’i öldürebileceğini söyledi. Safvân babasının intikamını almak için bu teklifi kabul etti. Ancak Umeyr b. Vehb, Medine’de Hz. Peygamber’in karşısına çıktığında Hz. Peygamber ona Safvân’la yaptığı konuşmayı ve suikast planlarını bildiğini söylemesi üzerine onun vahiy aldığına inanarak Müslüman olmuştur.

³⁵⁴ el-Begavî, *Mu‘cemu’s-Sahâbe*, 3: 70.

³⁵⁵ İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma‘rifeti’l-ashab*, 2: 627; İbn Asakir, *Tarihu Dimaşk*, 21: 325.

Safvân, Hz. Peygamber ile birlikte Tâif kuşatmasına katıldı ve sefer dönüşü Hz. Peygamber Ci'râne'ye geldiğinde yanında o da vardı; orada Resûlullah'ın cömertliği karşısında Müslüman oldu. İslâm'a yeni giren diğer liderler gibi müellefe-i kulûbdan sayıldı ve kendisine 100 deve verildi. Safvân gerek cahiliye gerekse de Müslüman olduktan sonra çok ikram da bulunması ve cömertliğinden dolayı kendisine Sidâdu'l-Bethâ lakabı verilmiştir.³⁵⁶

2.1.114. Sürrak (سُرَّاق)

“Sürrak” lakabıyla tanınan bu sahâbinin ismi el Habbâb olup babasının adı Esed el-Cühenî'dir. Nisbesi el-Ensârî'dir. Mısır fethinde bulunmuş ve Mısır'ın İskenderiyye bölgesinde yaşamış, Hz. Osman'ın hilafeti döneminde vefat etmiştir.³⁵⁷

Kendisine Sürrak lakabını Hz. Peygamber vermiştir. el-Habbâb bedevi birisinden deve satın alır ve kendisine, evin önünde bekleterek parayı getireceğini söyler. Fakat o ise başka kapıdan çıkarak uzaklaşır, bir müddet bekledikten sonra bedevi gitmiştir düşüncesiyle geri döner ve bedeviyi olduğu yerde bulur. Bedevi el-Habbâb'ı alır ve Hz. Peygamber'in huzuruna götürür, olayı anlatır. el-Habbâb olayın doğru olduğunu söyler, Hz. Peygamber niçin bunu yaptın deyince, o ise Benim ihtiyacım vardı cevabını vermiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber sen Sürraksın demiş, bedeviye de Sürrakı alıp satmasını söyler, dışarı çıkarıp satmaya götürünce herkes Sürrak'ı alıp azat etmek ister, Sürrak ise benim sizden daha çok Allah'ın rızasına ihtiyacım var ben Sürrak'ı azad ettim der.³⁵⁸

2.1.115. Şâribu'z-Zeheb (شَارِبُ الزَّهَبِ)

“Şâribu'z-Zeheb” lakabıyla bilinen bu sahâbinin ismi Abdurrahman olup babasının adı Osman b. 'Ubeydullah b. Osman b. 'Amr'dır. Nisbesi el-Kureşî et-Teymî'dir. Annesi 'Umeyra (Hind bint Ced'an)'dır. Müslimetü'l-Feth'tendir. Hudeybiye veya Mekke'nin fethi günü Müslüman olmuştur. Yermuk savaşına katılmıştır. İbn Zübeyr ile birlikte Mekke'de Hicrî 73'te vefat etmiştir.³⁵⁹ Çokça infak etmesi ve cömert oluşundan ötürü kendisine Şâribu'z-Zeheb denilmiştir.³⁶⁰

³⁵⁶ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 2: 721; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 3: 24.

³⁵⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 2: 415.

³⁵⁸ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 7: 349.

³⁵⁹ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 2: 840.

³⁶⁰ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 6: 81.

2.1.116. Şehîde (الشَّهِيدَةُ)

“eş-Şehîde” lakabıyla bilinen bu kadın sahâbinin ismi bilinmemekle beraber künyesi olan Ümmü Varaka (ö. 23/644’ten önce) olarak tanınmaktadır. Babasının ismi Abdullâh b. el-Hâris olup nisbesi el-Ensâriyye’dir. Hazrec kabilesinden Neccâroğulları’na bağlı Benî Mâlik kolundandır. Hz. Peygamber’in Medine’ye hicretinden sonra İslâm’a girdi, Kur’ân-ı Kerîm’i ezberleyerek muhacir kadınlara imamlık yapmıştır. Hz. Peygamber Bedir Gazvesi için Medine’den ayrılırken Ümmü Varaka ondan savaşa katılmayı, hastalara bakıp yaralıları tedavi etmeyi, Allah nasip ederse şehid olmayı istemiş, Hz. Peygamber’de ona evinde kalmasını söyleyerek Allah’ın kendisine şehitlik nasip edeceğini bildirmiştir. Hz. Peygamber’den iki hadis rivâyet etmiştir. Hz. Ömer’in hilâfeti döneminde (634-644) Medine’de köleleri tarafından şehîd edilmiştir. Yukarıda geçtiği gibi Hz Peygamber kendisine şehide demiş ve o günden sonra bu lakap ile anılmıştır.³⁶¹

2.1.117. Şerîd (الشَّرِيدُ)

“eş-Şerîd” lakabıyla tanınan bu sahâbinin ismi kaynaklarda zikredilmemiştir. Künyesi Ebû ‘Amr (ö. 60-64/680-683)’dır. Babasının adı Süveyd olup nisbesi es-Sekafî dir. Hadramutlu olup Kashamoğulları kabilesindedir. Kabilesinden bir kişiyi öldürünce Hadramut’tan kaçtı ve Tâif’te bulunan dayılarının yanına sığınarak, Sakîf kabilesinin himayesine girerek Tâif’e yerleşti, Hudeybiye’de Hz. Peygamber’e biat etti, Vedâ haccına katıldı ve Arafat’tan Müzdelife’ye kadar Resûlullah’ın yakınında yürüdü. Yüz yirmi sene yaşayan Şerîd, Yezîd b. Muâviye döneminde (680-683) vefat etmiştir.

Müslüman olmadan önce Mugîre b. Şu‘be’nin de aralarında bulunduğu on üç kişiyle Mısır’a gitmiş ve Mısır Valisi Mukavkıs ile görüşmüştür. Şerîd ve arkadaşlarına yakın ilgi gösteren vali, Mugîre’ye yüz vermemiş, buna alınan Mugîre dönüş yolunda Şerîd’i ve arkadaşlarını öldürmeyi planlamış, kurduğu tuzaktan yalnız Şerîd kurtulabilmiş, bundan dolayı kendisine “Şerîd” (kaçak) lakabı verilmiştir.³⁶²

2.1.118. Şeymâ (الشَّيْمَاءُ)

“eş-Şeymâ” lakabıyla bilinen bu kadın sahâbinin adı, Huzâfe, Huzafa, Huzâka, Hızâka, veya Cüdâme, Hudâme, Hızâme, Cüzâme, Hidâme, şeklinde

³⁶¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 45: 253; İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 8: 234.

³⁶² İbnü’l-Esîr, *Üsdu’l-gâbe*, 2: 629; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 3: 275.

zikredilmektedir. Babasının adı el-Hâris b. Abdiluzzâ olup nisbesi es-Sa‘diyye’dir. Hz. Muhammed’in sütanesi Halîmetü’s-Sa‘diyye’nin kızıdır. Ancak Şeymâ (Şemmâ) lakabıyla meşhur olmuş ve adı unutulmuştur.

Hevâzin ve Sakîf kabileleriyle yapılan Huneyn Gazvesi’nde Hevâzin kabilesinden alınan esirler içinde bulunan Şeymâ, kendisini yakalayan askerlere Hz. Peygamber’in sütkardeşi olduğunu söyleyerek ona götürülmesini istemiştir. Hz. Peygamber doğru söylediğine dair bir delil isteyince ona çocukluk günlerinde omuzunu ısırıldığını hatırlatarak hâlâ fark edilen ısırık izini gösterdi. Bunun üzerine kendisini tanıyan Hz. Peygamber çok duygulandı ve gözyaşlarını tutamadı. Ardından ridâsını yere sererek onu oturttu ve dilerse kendi yanında kalabileceğini, dilerse kabilesine dönebileceğini söyledi. İslâm’ı kabul eden Şeymâ kabilesine dönmek istediğini söyleyince Hz. Peygamber ona birçok hayvanla birkaç köle vererek memleketine dönmesini sağladı.³⁶³

2.1.119. Şukrân (شُقْرَان)

“Şukrân” lakabıyla tanınan bu sahâbinin ismi Salih’tir. Babasının adı ‘Udey, nisbesi ise Habeşî’dir. Hz. Peygamber’in âzatlısı olup, Bedir savaşında bulunmuş fakat fiilen savaşa katılmayarak esirlerin başında beklemiştir. Bedir savaşından sonra azât olundu ve Ashab-ı Suffe ile beraber oldu. Hz. Peygamber’in naaşı yıkanırken su döktü, kabre konulurken dört kişiyle birlikte o da kabre indi, Resûlullah’ın elbise şeklinde giydiği kadife bir kumaş parçasını onun naaşının altına serdi. Kendisine bu lakabın niçin verildiği hususunda kaynaklarda bilgiye rastlanmadı.³⁶⁴

2.1.120. Tahir (الطَّاهِر) / Tayyîb (الطَّيِّب)

Yukarda lakapları verilen bu sahâbinin ismi Abdullah’tır. Babasının adı Muhammed (sav) Abdullah b. Abdulmuttâlîb’tir. Nisbesi el-Kureşî el-Hâşimi’dir. Annesi Hadice bint Huveylid (ra) dir. Annesinin üçüncü evladı olup Küçük yaşta vefat etmiştir. Bisetten sonra dünyaya gelmiş bu sebeple kendisine Tayyîb ve Tâhir denmiştir.³⁶⁵

³⁶³ İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma‘rifeti’l-ashab*, 4: 1870; İbnü’l-Esîr, *Üsdu’l-gâbe*, 7: 166.

³⁶⁴ İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma‘rifeti’l-ashab*, 3: 275.

³⁶⁵ İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma‘rifeti’l-ashab*, 4: 1819; Suheyli, *Ravdu’l-unf fi şerhi’s-sîreti’-nebeviyye*, 2: 156; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 5: 329.

2.1.121. Talhatu'l-Feyyâd (طَلْحَةُ الْفَيَّاضُ) / Talhatu'l-Cûd (طَلْحَةُ الْجُودِ) / Talhatu'l-Hayr (طَلْحَةُ الْخَيْرِ) / el-Karînan (الْقَرِينَانِ)

Yukarıda lakapları zikredilen bu sahâbinin ismi Talha (ö. 36/656) olup, Künyesi Ebû Muhammed'tir. Babasının adı Ubeydillâh b. Osmân b. 'Amr b. Ka'b olup nisbesi et-Teymî el-Kureşî'dir. Annesi Sa'be bint Abdullah sahâbeden Alâ b. Hadramî'nin kız kardeşidir. Busrâ'da karşılaştığı bir rahipten Hz. Muhammed'in peygamberliğini öğrenince hemen Mekke'ye döndü ve Hz. Ebû Bekir vasıtasıyla İslâmiyet'i kabul edip ilk Müslümanlar arasında yer aldı. Aşere-i mübeşşere'dendir.

Hz. Ömer'in üçüncü halifeyi seçmeleri için belirlediği altı kişilik heyette yer almasına rağmen o günlerde Medine'de bulunmadığından seçimde yer almadı.

İyi bir hatip, zenginliği ve cömertliğiyle tanınan Talha'nın, Hz. Peygamber tarafından "hayr, feyyâz, cûd" lakaplarıyla anıldığı rivâyet edilmiştir.³⁶⁶

Müslüman olduğu günlerde Hz. Ebû Bekir ile aynı ipe bağlanarak işkence gördüğünden her ikisi "Karîneyn" (yakın dost) diye anılır.³⁶⁷

2.1.122. Talhatu'l-Hayr (طَلْحَةُ الْخَيْرِ)

Bu lakapla iki sahâbe mevcuttur.

Birincisi: Talha b. 'Ubeydullah b. Osman yukarıda bahsi geçti.

İkincisi: Talha b. 'Ubeydullah b. Müsafi' b. 'Ayyâd b. Sahr et-Teymi'dir. Hayır ve hasenat yapmakla meşhur olduğu için ona "Talhatu'l-Hayr" lakap verilmiştir.³⁶⁸

2.1.123. Teyyaru'l-Furat (تَيَّارُ الْفُرَاتِ)

Bu lakapla iki sahâbe bilinmektedir.

Birincisi: 'Ubeydullah (ö 58/678) b. 'Abbâs b. Abdulmuttâlib b. Hâşim el-Kureşî el-Hâşimî olup künyesi Ebû Muhammed'tir. Annesi Ümmü'l-Fazl Lübâbe bint Hâris'tir. Hz. Ali'nin hilâfeti devrinde Yemen valiliğine tayin edilmiştir ve Medine'de vefat etmiştir.³⁶⁹

³⁶⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 2: 468; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 3: 430.

³⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 161.

³⁶⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 2: 472.

³⁶⁹ Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 4: 1873; İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 3: 1009.

Elinde bulunan malları insanlarla paylaşmayı sevdiği, çokça ziyafet verdiği, kurban keserek insanlara ikramda bulunduğu, cömert olduğundan ötürü kendisine “Teyyârü'l-Furât” (Fırat akıntısı) lakabı verildi.³⁷⁰

İkincisi: el-Ka'ka' b. Zurâre b. 'Ades b. Zeyd b. Abdullah et-Temîmîed-Dârimî'dir. el-Ka'ka' ve el-Akra' b. Habîs ve diğer bir kısım Temîm kabilesi heyeti ile birlikte Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek Müslüman olmuşlardır.³⁷¹ Hz. Ebû Bekr el-Akra'nın gelen heyetin başına verilmesini isterken Hz. Ömer'de el-Ka'ka'ın heyetin başına geçmesini ister, aralarında münakaşa olur ve bu münakaşadan dolayı sesleri yükselir ve şu âyet nazil olur: “*Ey iman edenler! Seslerinizi peygamberin sesinden fazla çıkarmayın, birbirinize bağırdığınız gibi ona bağırmanın; sonra farkında olmadan amelleriniz boşa gider.*”³⁷²

el-Ka'ka' b. Zurâre'ye “Teyyârü'l-Furât” (Fırat akıntısı) lakabının verilmesinin sebebi, Ferazdak ve Müseyyib adlı şairler şiirlerinde onun cömertliğinden bahsetmişlerdir.³⁷³

2.1.124. Übeydu's-Sehham (عُبَيْدُ السَّهْمِ)

“Übeydu's-Sehham” lakabıyla bilinen bu sahâbinin ismi Übeyd'dir. Babası Süleym b. Dubay' b. 'Amir olup nisbesi el-Ensârî el-Evsî'dir. Künyesi Ebû Sâbit'tir. Uhud savaşında bulunmuş ve Übeydu's-Sehham lakabıyla tanınmıştır. Hayber fethinde on sekiz adet ok satın aldığı için, diğer bir rivâyette ise Hayber fethinde ganimet olarak elde edilen oklar dağıtılmak istenmiş, sahâbe arasında en küçüğü olan Übeydu's-Sehham'a da verilmiş bundan dolayı kendisine bu lakap verilmiştir.³⁷⁴

2.1.125. 'Ukktü'l-'Asal (عُكَّةُ الْعَسَلِ)

“'Ukktü'l-'Asal” lakabıyla tanınan bu sahâbinin ismi Saîd olup babasının ismi el-Âs b. Saîd b. Uhayha b. el-Âs b. Ümeyye'dir. Nisbesi el-Kureşî olup, künyesi Ebû Osman/Ebû Abdurrahmandır. Annesi Ummu Kulsum bint 'Amr'dır. Hz. Peygamber vefat ettiği zaman Saîd b. el-Âs dokuz yaşındaydı. Babası el-Âs b. Saîd müşrik olarak Bedir'de öldürülmüştür. Hz. Ömer bir defasında Saîd b. el-Âs'a hitaben bana niye öyle bakıyorsun; senin babanı ben öldürmedim. Babanı öldüren

³⁷⁰ İbn Asakir, *Tarihu Dımaşk*, 37: 472-484.

³⁷¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 4: 390;

³⁷² Hucûrat, 49/2.

³⁷³ Ziriklî, *el-A'lâm: kamusu teracim li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisa*, 5: 202.

³⁷⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 3: 535.

Ali'dir. Ben öldürseydim bile senden özür dilemeyecektim. Saîd b. el-Âs ise eğer sen öldürmüş olsaydın Babam batıl üzereydi sen ise hak üzeresin demiş ve Hz. Ömer buna sevinmiştir.³⁷⁵

Hz. Osman'ın hilafeti döneminde dört kûsur sene Kûfe valiliği yapmıştır. Taberistan fethi onun eliyle gerçekleşmiştir. Daha sonra Muâviye döneminde Medine valiliği yapmıştır. Cemel ve Sıffîn savaşlarında tarafsız kalmıştır.³⁷⁶ Hicrî 59 senesinde vefat eden bu sahâbî'nin cömertliği, hayır ve hasenata aşırı düşkünlüğünden dolayı kendisine 'Ukketü'l-'Asal lakabı verilmiştir.³⁷⁷

2.1.126. Usayrım (الأصيرم)

“el-Usayrım” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi 'Amr (ö. 3/625)'dir. Babasının adı Sâbit b. Vakş'tır. Nisbesi el-Ensârî el-Eşhelî'dir. Annesi ismi Lûbbe olup, meşhur sahâbî Huzeyfe b. Yemân'ın kız kardeşidir.

Uhud savaşının başlamasından hemen sonra Müslüman olmuş ve savaşa katılarak, hiç namaz kılmadan şehit olmuştur. Hz. Peygamber onun hakkında, 'Amr'ın cennetlik olduğunu ve “Az çalıştı, fakat çok kazandı” demiştir.³⁷⁸ Lakabı hakkında bilgi bulunmazken, Usayrım kelimesinin manası olan bir şey üzerine azimli olmasından olduğu söylenebilir.

2.1.127. 'Uyeyne (عُيَيْنَةُ)

“Uyeyne” lakabıyla bilinen bu sahâbînin ismi Huzeyfe(ö. 30/650 ?) olup babasının ismi Hısn'dır. Nisbesi el-Fezârî'dir. Künyesi Ebû Mâlik'tir. Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuştur.

'Uyeyne, Hz. Peygamber'in vefatından sonra irtidad edip yalancı peygamber Tuleyha b. Huveylid el-Esedî'ye katıldı. Onun safında savaşırken Hâlid b. Velid tarafından esir alınıp Medine'ye götürüldü. Medine yollarında çocuklar kendisine, “Ey Allah düşmanı! İmandan sonra küfre mi düştün?” deyince o, daha önce de Allah'a inanmadığını söyledi; ancak tekrar İslâm'ı kabul etmesi üzerine Hz. Ebû Bekir tarafından salıverildi.³⁷⁹ Her zaman çelişkili söz ve fiillerinden dolayı

³⁷⁵ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 5: 22.

³⁷⁶ İbn Asakir, *Tarihu Dimaşk*, 21: 107.

³⁷⁷ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 2: 623; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 2: 481.

³⁷⁸ Buhârî, “Cihâd”, 13; Suheyli, *Ravdu'l-unfî şerhi's-sîreti'n-nebeviyye*, 3: 138.

³⁷⁹ Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 4: 2247; İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 3: 1249; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 4: 318.

kendisine temkinle yaklaşılmış, ‘Uyeyne’nin İslâm’ı samimiyetle kabul edip etmediği hususunda her zaman şüphe duyulmuştur.

Asıl adı Huzeyfe olup geçirdiği bir yüz felci yüzünden gözleri küçüldüğü için “‘Uyeyne” (küçük gözlü) lakabıyla tanınmıştır.³⁸⁰

2.1.128. Ümmü’l-Mesâkin (أُمُّ الْمَسَاكِينِ)

“Ümmü’l-Mesâkin” lakabıyla tanınan bu kadın sahâbiyenin ismi Zeyneb (ö. 4/625)’tir. Babasının ismi Huzeyme b. el-Hâris b. Abdillâh b. ‘Amr olup nisbesi el-Hilâliyye ’dir. Annesi Hind (Havle) bint Avf’tır. Hind’in dokuz kızının hepsi Müslüman olduğu için, Hz. Peygamber onlar için “Mümin kız kardeşler” demiştir. Hz. Peygamber’in evlilikleri içinde en kısa süreli olanı Zeyneb’le olan evliliğidir.³⁸¹

Cömertlik ve sehaveti, muhtaçlara düşkünlüğü ve yardım severliği ile bilindiğinden “Ümmü’l-mesâkîn” (muhtaçların annesi, hâmisî) lakabıyla anılmıştır.³⁸²

2.1.129. Vehbu’l-Hayr (وَهْبُ الْخَيْرِ) / Vehbullah (وَهْبُ اللَّهِ) / Hibetullah (هِبَةُ اللَّهِ)

Yukardaki lakapları zikredilen bu sahâbinin ismi Vehb (ö. 74/693) olup künyesi Ebû Cühayfe’dir. Babasının adı Abdillâh b. Müslim es-Süvâî Âmir b. Sa’saa’ kabilesinin Süvâe koluna mensuptur.³⁸³

Vehb b. Abdillâh Hicretin 9 (630) senesinde Benî Âmir b. Sa’saa heyetiyle Medine’ye geldiği ve on yaşında iken İslâm’a girdiği tahmin edilmektedir. Hz. Peygamber’i küçük yaşta gören sahâbîler arasında yer alır. Hz. Peygamber’in huzurunda iken aşırı yemek yiyince gegerir ve Hz. Pygamber ona çok yememesini tavsiye eder, o da bu tavsiyeye bir ömür riâyet etmiştir.

Hz. Ali’nin yanında yer aldı; Sıffîn’de Emevîler’e (37/657), Nehrevan’da Hâricîler’e (38/658) karşı savaştı, onun diğer savaşlarına da katıldı. Hz. Ali’nin yakın korumasıydı. Bundan ötürü Hz. Ali kendisini çok sever, ona güvenir, “Vehb el-Hayr ve Vehbullah” diye hitap ederdi ve bu kendisi için bir lakap olmuştur. Abdülmelik b. Mervân devri (685-705) fakihleri arasında sayılmaktadır.³⁸⁴

³⁸⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 4: 639.

³⁸¹ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 8: 91-92; Suheyli, *Ravdu’l-unf fi şerhi’s-sîreti’n-nebeviyye*, 7: 566.

³⁸² Suheyli, *Ravdu’l-unf fi şerhi’s-sîreti’n-nebeviyye*, 7: 566.

³⁸³ İbn Abdülber, *el-İsti’âb fi ma’rifeti’l-ashab*, 4: 1561.

³⁸⁴ Ebû Nuaym, *Marifetu’s-sahâbe*, 5: 2722.

Mervân'ın Irak valiliği sırasında 74 (693) yılında Kûfe'de öldüğü bilinmektedir. Vehb Kûfe'de en son vefat eden sahâbîdir.³⁸⁵

2.1.130. Ya'sûbu Kureyş (يَعْسُوبُ قُرَيْشٍ)

“Ya'sûbu Kureyş” lakabıyla bilinen bu sahâbinin ismi Abdurrahman'dır. Babasının ismi 'Attab b. Üseyd b. Ebî 'l-Îs olup nisbesi el-Emevî'dir. Annesi Cuveyriyye bint Ebî Cehl'dir. Hz. Peygamber'i küçük yaşta gören sahâbîler arasında yer alır.

Cemel savaşında Hz. 'Âişenin yanında yer aldı ve namaz kıldırarak görevlendirildi. Cemel savaşında Eşter ve Cündüb b. Züheyr tarafından öldürülmüştür. Onu bu halde gören Hz. Ali çok üzülmüş ve hayıflanarak bu Ya'sûbu Kureyş'tir. Savaş esnasında kesilen kolunu bir kartal kapıp Yemâme tarafına götürülmüş ve parmağındaki yüzüğünde Abdurrahman b. 'Attab yazılı olduğu görülünce o gün öldüğü anlaşılmıştır.³⁸⁶

Abdurrahman b. 'Attab kavminin içerisinde kahraman ve sözü dinlenen birisiydi, bunun için de Hz. Ali onu erkek kral arıya benzeterek ona Ya 'sûbu Kureyş demiş ve bu onun için bir lakap olarak kalmıştır.³⁸⁷

2.1.131. Yemân (الِيْمَان)

“el-Yemân” lakabıyla bilinen bu sahâbinin ismi Huseyl (ö. 3/625) olup babasının adı Câbir b. Rabia b. Âmr b. Cervâ b. el-Hâris'tir. Nisbesi el-'Absî'dir. Huzeyfe b. Yemân'ın babası'dır.

Huzeyfe babasıyla birlikte Bedir Gazvesi'nden önce Müslüman olmuştur. Bedir savaşına katılmak için baba oğul yolda müşriklere yakalandılar. Ancak Peygamber'e katılmayacaklarına dair söz vermeleri üzerine serbest bırakılırlar. Resûlullah'a durumu anlatmaları üzerine de Hz. Peygamber kendilerine sözlerinde durarak savaşa katılmamalarını söylemiştir.

Uhud Gazvesi'nde bulunan Müslümanlar düşman tarafından tanınmamak için yüzlerini örtmüşlerdi, Huseyl müşrik zannedilerek Abdullah b. Mesud'un kardeşi olan Utbe tarafından öldürüldü. Huzeyfe, bir hayli yaşlı olan babasının ölümüne çok üzülmekle beraber bunun kasdi olmadığını düşünerek teselli oldu. Hz. Peygamber

³⁸⁵ Zehebî, *Tarihu'l-İslâm ve vefiyatu el-meşâhir ve'l-a'lâmm*, 5: 549.

³⁸⁶ Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, 2: 261.

³⁸⁷ en-Nevevi, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref b. Mürî (676/1277), *Tehzibü'l-esma ve'l-lugat*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 1: 297.

ona babasının diyetini ödemek istediğinde o ise, kabul etmeyip fakir Müslümanlara bağışladı.³⁸⁸ Kendisine el-Yemân denmesinin iki sebebi vardır:

Birincisi: Huseyli, Curve b. Mazın'ının çocuklarındandı, Curve b. Mazın kan davasından ötürü ailesinden uzaklaşarak Medine'ye gelmiş ve Yemânî olan Benu Abdüleşhel ile beraber yaşamış, ehline dönünce de kendisine Yemânî demişlerdir.³⁸⁹

İkincisi: Bu rivâyete göre ise de Huseyli kan davasından ötürü kendisi Yemânî olan Benu Abdüleşhel ile beraber yaşamış, ehline dönünce de kendisine Yemânî demişlerdir.³⁹⁰ Bu ikinci görüşün daha kuvvetli olduğu söylenmektedir.

2.1.132. Yezîdu'l-Hayr (يَزِيدُ الْخَيْرِ)

“Yezîdu'l-Hayr” lakabıyla tanınan bu sahâbinin ismi Yezîd (ö. 18/639) olup babasının ismi Ebû Süfyân b. Harb'dır. Nisbesi Ümeyye el-Kureşî el-Ümevî olup, künyesi Ebû Hâlid'dir. Babası Ebû Süfyân, annesi Ümmü'l-Hakem Zeyneb bint Nevfel el-Kinânî'dir. Aynı zamanda Hz. Peygamber'in hanımlarından Ummu Habîbe bint Ebû Süfyân ve Muâviye b. Ebû Süfyân'ın kardeşidir. Kitabet ve kıraat bilen, zekâsı ve cesaretiyle ün kazanan Yezîd, Mekke'nin fethi günü Müslüman olmuş ve Hüneyn savaşına katılmıştır.³⁹¹

Ebû Süfyân evlâdının en hayırlılarından sayılmış ve bunun için ona “Yezîdü'l-hayr” denilmiş ve bu kendisine lakap olarak kalmıştır. Önce Filistin sonra da Dimaşk valiliği yapmış ve Taun hastalığından vefat etmiştir.³⁹²

2.1.133. Yûsufu Hazîhi'l-Umme (يُوسُفُ هَذِهِ الْأُمَّةِ)

“Yûsufu Hazîhi'l-Umme” lakabıyla tanınan bu sahâbinin ismi Cerîr (ö. 51/671)'dir. Babasının ismi Abdillâh b. eş-Şelîl b. Câbir olup nisbesi el-Becelî olup, künyesi Ebû 'Amr veya Ebû Abdillâh'tır.³⁹³

Hiz. Ali Cemel Vak'ası'ndan sonra 36 (656) yılında Cerîr'i, kendisine biata davet etmesi için Muâviye'ye gönderdi. Muâviye ve 'Amr b. Âs ile yaptığı görüşmelerden sonra Hz. Ali'nin yanına döndü; halifeye “lâ ilâhe illallah” diyenlerle savaşmayacağını bildirerek iki tarafa da katılmamıştır. Cerîr b. Abdullah el-Becelî uzun boylu, son derece yakışıklı bir kişiydi. Hiz. Ömer onun bu ümmetin Yûsuf'u

³⁸⁸ Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 2: 888; Suheylî, *Ravdu'l-unfî şerhi's-sîreti'n-nebeviyye*, 6: 10;

³⁸⁹ Suheylî, *Ravdu'l-unfî şerhi's-sîreti'n-nebeviyye*, 3: 138.

³⁹⁰ Zehebî, *Tarihu'l-İslâm ve vefiyatu el-meşâhir ve'l-a'lâm*, 2: 277.

³⁹¹ el-Begavî, *Mu'cemu's-Sahâbe*, 5:369; Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 5: 2774.

³⁹² İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 4: 1574.

³⁹³ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 1: 261.

olduğunu söylerdi. Bu kendisine lakap olarak kalmıştır. Cerîr 51 (671) yılında Karkîsiye’de vefat etti; 54’te (674) öldüğü de söylenmektedir.³⁹⁴

2.1.134. Zadu’r-Râkib (زَادُ الرَّكِيبِ)

“Zadu’r-Râkib” lakabıyla tanınan bu sahâbinin ismi İyâz (ö. 20/641) olup künyesi Ebû Sa’d (Saîd)’dir. Babası Ganm b. Züheyr b. Ebî Şeddâd b. Rabia b. Hilâl olup nisbesi el-Fihri’dir. Müslüman olmadan önce adı Abdüganm idi. Hudeybiye Antlaşması’ndan (6/627) önce Müslüman olmuş ve bu antlaşmada bulunmuş, ikinci Habeşistan hicretinde hazır bulunmuştur. Bedir, Uhud ve Hendek başta olmak üzere Hz. Peygamber’in bütün gazvelerine katılmıştır. Birçok belde onun eliyle fethedilmiştir.³⁹⁵

Kerem ve sahavet sahibi bir zat olduğundan kendisine Zadu’r-Râkib denilmiş, kendi yanındaki yiyeceği dağıtırdı, dağıtacak bir şeyi kalmadığı zaman yanındaki bineği olan devesini keser ve dağıtırdı.³⁹⁶

2.1.135. Zamile (زَامِلَةٌ)

“Zamile” lakabıyla bilinen bu sahâbinin ismi Büreyde (ö. 63/682-83 ?)’dir. Babasının ismi el-Husayb b. Abdillâh el-Eslemî olup künyesi Ebû Abdillâh’tır. Ebû Sehl, Ebû Sâsân veya Ebü’l-Husayb olduğu da rivâyet edilmektedir. Hz. Peygamber’in hicreti esnasında tanışıp Müslüman oldu. Bedir ve Uhud savaşları dışında on altı savaş katıldı.³⁹⁷

Hiz. Peygamber tarafından Eslem ve Gıfâr kabilelerine zekât âmili olarak gönderildi. Hiz. Peygamber’in kâtipliğini yaptı. Hiz. Ömer devrinde kumandanlık yaptı. Hiz. Osman zamanında ise Horasan’ın fethine katıldı. Hiz. Peygamber’in bir sefer sırasında konakladıkları yerde kalan bazı eşyayı onun sırtına koyduğunu ve kendisine “yük devesi” (ez-zâmile) diye iltifat etmiş ve bu kendisine lakap olarak kalmıştır.³⁹⁸

³⁹⁴ Ebû Nuaym, *Marifetu’s-sahâbe*, 2: 591.

³⁹⁵ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 7: 279; İbn Asakir, *Tarihu Dimaşk*, 47: 264.

³⁹⁶ Ebû Nuaym, *Marifetu’s-sahâbe*, 4: 2162.

³⁹⁷ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 4: 182; İbnü’l-Esîr, *Üsdu’l-gâbe*, 1: 367.

³⁹⁸ Zehebî, *Tarihu’l-İslâm ve vefiyatu el-meşâhir ve’l-a’lâm*, 1: 774.

2.1.136. Zâtu'n-Nitâkeyn (ذَاتُ النَّطَائِينِ)

“Zâtu'n-Nitâkeyn” lakabıyla bilinen bu kadın shâbiyenin ismi Esmâ (ö. 73/692)'dir. Babasının adı Ebî Bekr es-Sıddîk b. Ebî Kuhâfe olup nisbesi el-Kureşîyye et-Teymiyye'dir. Hz. Âişe ile baba bir kardeştir.

Hicret için hazırlık yapan Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekr, yol azığı hazırlamak için Esmâ ve Âişe deriden bir torbaya azık koyup bir kırbaya da su doldurdular; ancak kapların ağızlarını bağlamak için ip bulamayınca Esmâ babasının teklifi üzerine belindeki kuşağı (nitâk) çıkarıp ikiye böldü; bir parçasıyla azık torbasının, diğer parçasıyla da su tulumunun ağzını bağladı. Bundan son derece memnun olan Hz. Peygamber'in, “Allah bu kuşağının karşılığında cennette sana iki kuşak versin” diye iltifat etmesi üzerine “Zâtu'n-Nitâkeyn” (iki kuşaklı) lakabını almıştır.³⁹⁹

2.1.137. Zeydu'l-Hayr (زَيْدُ الْخَيْرِ) / Zeydu'l-Hayl (زَيْدُ الْخَيْلِ)

Yukarıda lakapları zikredilen bu sahâbinin ismi: Zeyd (ö. 9/630) olup, künyesi Ebû Mükni'f'tir. Babasının adı Mühelhil b. Münhib'tir. Nisbesi et-Tâî en-Nebhânî'dir. Annesi Kûşe (Kûse) bint Esrem el-Kelbiyye'dir.⁴⁰⁰

Zeyd'in çok sayıda atları vardı. Atlarını çocuklarından daha çok sevdiği için “Zeydü'l-hayl” diye tanınırdı, Müslüman olduktan sonra bu isim Hz. Peygamber tarafından “Zeydü'l-hayr” şeklinde değiştirildi ve bu kendisine lakap olarak kalmıştır.⁴⁰¹

2.1.138. ez-Zibrikân (الزَّبْرِقَانِ) / Kameru Necd (قَمَرُ نَجْدِ)

Yukarıda lakapları verilen bu sahâbinin ismi Husayn (ö. 45/665 ?) olup künyesi Ebû Ayyâş'tır. Babasının adı Bedr b. İmriilkays'tır. Nisbesi et-Temîmî'dir. Şair bir zat olup, ismi Kamer b. Bedr olarak ta bilinmekte'dir. Hicretin dokuzuncu senesinde Müslüman olmuş'tur.

Hz. Peygamber tarafın'dan kabilesinin Ribâb, Avf ve Ebnâ kollarının zekâtını toplamakla görevlendirildi. Bu görevi Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönmelerinde de devam etmiştir.

³⁹⁹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 8: 196-201; Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 6: 3253.

⁴⁰⁰ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 2: 559.

⁴⁰¹ İbn Hacer, *Fethü'l-bari bi-şerhi Sahihi'l-Buhari*, 8: 68.

Yüzünün güzelliğinden dolayı “Zibrikân” (dolunay) lakabıyla tanınmış’tır. Ayrıca, sakalı seyrek çıktığı yahut safranla boyanmış (müzebreka) sarık sardığı için kendisine Zibrikân lakabının verildiği de zikredilmekte’dir. Mekke’ye girerken yüzünü göstermemek için iyice örtüdüğünden kendisine “Kameru Necd” lakabı verilmiş’tir.⁴⁰²

2.1.139. Zü⁴⁰³’l-‘Akisateyn (ذُو الْعَيْصَيْنِ)

Zü’l-‘Akisateyn olarak bilinen sahâbenin ismi: Dımâm, babasının adı Sa’lebe olup nesebi es-Sa’dî’dir. Hz. Peygamber’in (sav) sütannesi Halîme’nin kabilesi olan Sa’d b. Bekir ile Hicretin 9. yılında (630-31) bir heyetle huzur-i Risâlete gelen Dımâm devesini Mescid-i Nebevî’nin önüne çökertip bağladıktan sonra içeri girer ve bir takım sorular sorar, Hz. Peygamber onun her sorusuna, “Evet doğrudur” diye cevap verince Dımâm, “Ben Allah tarafından getirdiklerinin tamamına iman ettim ve bunların hepsini eksiksiz yapacağım demiş ve gitmiştir. Hz. Peygamber onun arkasından bakarak, “Bu adam eğer sözünde durursa kurtuluşa erdi” buyurmuştur. Dımâm b. Sa’lebe kavmine dönmüş ve Müslüman olmalarına sebep olmuştur.⁴⁰⁴

Kendisine Zü’l-‘Akisateyn denilmesinin sebebi yukarda konu olan muhavereden sonra, Ya Resûlallahben Allah tarafından getirdiklerinin tamamına iman ettim ve bunların hepsini eksiksiz yapacağım diyerek gidince Hz. Peygamber ona Zü’l-‘Akisateyn dediklerini yaparsa cennete girer demiştir ve bu onun kendisine lakap kalmıştır.⁴⁰⁵ Hz. Peygamber’in sözünden bu zatın saçlarının iki örük şeklinde olduğu anlaşılıyor.

2.1.140. Zü’l-‘Ayn (ذُو الْعَيْنِ) / Zü’n-Nûr (ذُو النُّورِ)

“Zü’l-‘Ayn/Zü’n-Nûr” lakabıyla bilinen sahâbînin ismi Katâde (ö. 23/643), künyesi Ebû ‘Amr’dır. Ayrıca Ebû Ömer, Ebû Osman ve Ebû Abdullah olduğu da rivâyet edilmiştir.

Babası Nu’mân, Dedesi Zeyd olup nisbesi; Hazrec’in Benî Zafer kabilesinden dolayı ez-Zaferî’dir. Evs kabilesine mensup olup, Ebû Saîd el-Hudrî’nin anne bir kardeşidir.

⁴⁰² Ebû Nuaym, *Marifetu’s-sahâbe*, 3: 1237; Belâzurî, *Ensâbu’l-eşrâf*, 4: 185; İbn Abdülber, *el-İsti’âb fi ma’rifeti’l-ashab*, 2: 560.

⁴⁰³ Zü; sözlükte “sahip, mâlik olmak” anlamlarına gelir, Arapça nahiv (gramer) kurallarına göre esmâ-i hamsedendir. Bu ek ile bahsi geçen otuz adet sahâbe lakabı vardır.

⁴⁰⁴ İbnü’l-Esîr, *Üsdu’l-gâbe*, 3: 57.

⁴⁰⁵ Suheylî, *Ravdu’l-unfi şerhi’s-sîreti’n-nebeviyye*, 7: 465.

İkinci Akabe Biati'nda bulunduğu, Bedir, Uhud ve Hendek gazveleri başta olmak üzere Hz. Peygamber'in katıldığı bütün savaşlarda bulunmuştur.⁴⁰⁶

“Uhud savaşında. Katâde'nin gözüne müşriklerin attığı bir ok isabet etti. Gözü dışarı fırladı. O, gözünü avucunun içine aldı ve Hz. Peygamber'e doğru geldi. Onu bu halde gören Hz. Peygamber elindeki gözü aldı ve çıktığı yere, göz çukuruna mübarek elleriyle yerleştirdi. Bu olaydan sonra kendisine lakap olarak Zü'l-'Ayn denildi.⁴⁰⁷

Ayrıca Katâde'nin karanlık ve fırtınalı bir gecede evi uzak olmasına rağmen yatsı namazına gelmesi üzerine Hz. Peygamber ona bir hurma dalı verdiği, bu dalın onun yolunu aydınlattığı bildirilmektedir. Bu hadiseden sonra kendisine Zü'n-Nûr lakabı verilmiştir.⁴⁰⁸

2.1.141. Zü'l-Bicâdeyn (ذُو الْبِجَادَيْنِ)

“Zü'l-Bicâdeyn” lakabıyla bilinen sahâbenin ismi Abdullâh'tır (ö. 9/630). Babası Abdi Nühm b. Afîf'tir. Nisbesi el-Müzenî'dir İslâm'a girmeden önceki ismi Abdüluzzâ olup Hz. Peygamber bu ismi Abdullah olarak değiştirmiştir.⁴⁰⁹

Küçük yaşta iken babası hiçbir şey bırakmadan ölünce varlıklı bir kişi olan amcasının yanında büyüdü; birçok dünyalık mala sahip oldu. Meskûn bölgeden uzakta yaşayan Abdullah, Hz. Peygamber Medine'ye hicret etmesi üzerine İslâm'a büyük ilgi duydu, fakat amcası buna karşı çıktı ve eğer Müslüman olursan elindeki bütün mal varlığını hatta üstündeki elbiseyi de alırım dedi ve nihâyet mülüman olur ve sırtında iki çuldan oluşan elbisesiyle Medine-i Münevvere'ye gelir, Huzur-i Risalet'e çıkar ve ona kim olduğu sorulunca, “Ben abdim” diye cevap verir. Hz. Peygamber de “Hayır, sen Abdullah Zülbicâdeyn'sin” dedi.⁴¹⁰ Bu olaydan sonra sahâbe arasında bu lakapla tanındı. Zülbicâdeyn Kur'ân-ı Kerîm okurken, Allah'ı zikredip dua ederken sesini yükseltirdi. Ashaptan biri onun bu halinden söz ederek riyakârlık yaptığını ima edince Resûl-i Ekrem onun riyakâr değil içi yanık, gözü yaşlı bir kimse olduğunu söyledi.⁴¹¹ Tebük Gazvesi esnasında humma hastalığından vefat etti. Bizzat Hz. Peygamber tarafından defnedildi. Definden sonra Hz. Peygamber; “Allahım! Ben ondan razıyım, sen de razı ol!” diye dua etti ve onu Allah'ı ve

⁴⁰⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 4: 89.

⁴⁰⁷ Suheyli, *Ravdu'l-unfî şerhi's-sîreti'n-nebeviyye*, 6: 7-8.

⁴⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 18: 169 Hadis no: 11624.

⁴⁰⁹ Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 3: 1636.

⁴¹⁰ Suheyli, *Ravdu'l-unfî şerhi's-sîreti'n-nebeviyye*, 7: 401

⁴¹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4: 337.

Resûlünü seven, içi yanık, gözü yaşlı ve çok Kur'ân-ı Kerîm okuyan bir kimse olarak vâsfetti.⁴¹²

2.1.142. Zü'l-Cevşen (ذُو الْجَوْشَن)

“Zü'l-Cevşen” lakabıyla bilinen bu sahâbenin ismi: Evs'tir. Babası. el-'Aver veya Şurahbil b. Âver b. 'Amr b. Muaviye olup nesbesi ed-Dababî'dir. Ayrıca Osman b. Nevfel olarak ta bilinir. Daha çok Şurahbil ismiyle tanınır. Künyesi Ebû Şimir'dir. Zü'l-Cevşen, Şair ve at binmesiyle meşhurdur. Hz. Hüseyin'i öldüren Şimir'in babasıdır. İran meliki Kısra'nın yanına vardığında kendisine zırh hediye edildiği için Zü'l-Cevşen lakabıyla anılmıştır. İkinci bir rivâyete göre göğsünün genişliğinden ötürü kendisine Zü'l-Cevşen denilmiştir.⁴¹³

2.1.143. Zü'l-Enyâb (ذُو الْأَنْيَاب) / Zü's-Seniyeteyn (ذُو السَّنِيَّتَيْن)

İsmi: Süheyl b. 'Amr b. Abdi Şems b. Abdi Vud b. Nasr b. Mâlik el-Âmirî el-Kureşî (ö. 18/639) olup, künyesi Ebû Yezîd'tir. Kureyş'in bir kolu olan 'Amir b. Lüey kabilesine mensuptur.

Bedir Gazvesi'ne müşrikler safında ve onların hatibi olarak katılmıştır. Süheyl Müslümanlardan Mâlik b. Duşşüm tarafından esir edilmiştir. Hicretin 6. (628) yılında Müslümanlarla Mekkeli müşrikler arasında Hudeybiye Antlaşması'nda Mekkeliler'i Süheyl b. 'Amr temsil etmiştir. Süheyl, Mekke'nin fethi sırasında Müslüman oldu. Yermük Savaşı'nda Kurdûs denilen büyük bir atlı birliğin kumandanlığını yapmıştır. Süheyl b. 'Amr 18 (639) yılında 'Amvâs'ta çıkan veba salgınında öldü.⁴¹⁴

Kendisine Zü'l-Enyâb denilmesinin sebebi; alt dudağı yarık olduğundan dolayıdır.⁴¹⁵ Ayrıca kendisine Zü's-Seniyeteyn denilmesi; Hz. Peygamber'in aleyhinde konuşmasından ötürüdür ki, Bedir savaş savaşı Mâlik b. Duşşüm tarafından esir edilince Hz. Ömer, Ya Resûlallah izin ver bunun ön dişlerini çekeyim ta ki senin aleyhinde konuşmasın dedi. Hz. Peygamber buna müsaade etmemiş ve bu olaydan sonra Zü's-Seniyeteyn lakabıyla anılır olmuştur.⁴¹⁶

⁴¹² el- Begavî, *Mu'cemu's-Sahâbe*, 2: 322.

⁴¹³ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 2: 467; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 2: 342.

⁴¹⁴ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 6: 9-10; Suheylî, *Ravdu'l-unf fi şerhi's-sîreti'n-nebeviyye*, 5: 124. İbn Hacer el-Askalani, *Nüzhetü'l-elbab fi'l-elkab*, 1: 283;

⁴¹⁵ İbn Asakir, *Tarihu Dimaşk*, 73: 46.

⁴¹⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 3: 178.

2.1.144. Zü'l-Esâbi (ذُو الْأَصَابِعِ)

“Zü'l-Esâbi” lakabıyla tanınan bu sahâbinin ismi Sevbân'dır. Babasının ismi Yemred olup Yemen ehliendir. Bilâd-ı Şam'a gelip Beyti'l-Makdis'te yaşamıştır. İbn Düreyd Veşşâh adlı kitabında adının Muâviye olduğunu belirtirken, Huzzaî, Temimî veya Cühenî olduğunu söyler. Kaynaklarda lakabı hakkında bilgi verilmezken, Kendisine Zü'l-Esâbi' denilmesinin sebebi hattının güzel olması ve kitabetle meşgul olmasından olabilir.⁴¹⁷

2.1.145. Zü'l-Gurre (ذُو الْغُرَّةِ)

Zü'l-Gurre olarak tanınan bu Sahâbînin ismi Yeş olup, Cühenî, Tâî, veya el-Hilâlî kabilesinden olduğuna dair kaynaklarda bilgiler mevcuttur. Kendisine Zü'l-Gurre denilmesinin sebebi yüzünün beyaz oluşundanı.⁴¹⁸

2.1.146. Zü'l-Gussa (ذُو الْغُصَّةِ)

Bu lakap iki sahâbî için kullanılmıştır:

Birincisi: el-Husayn b. Yezîd b. Şeddâd el-Hârisî'dir. İyi at binen bir şahıs olup yüz sene boyunca Benî Hâris kabilesine reislik yapmıştır.

İkincisi: Kays b. Husayn b. Yezîd b. Şeddâd el-Hârisî'dir ki yukarıda bahsi geçen sahâbînin oğludur. Baba ve oğul “Zü'l-Gussa” şeklinde lakaplandırılmalarının sebebi tarih kitaplarında farklı rivâyetlerle izah edilir. İbn İshak, Kays için bu lakap kullanılmış derken diğer kaynaklar ise babası için bu lakabın verildiği söylenmiştir. Zü'l-Gussa ise, yutkunma sorunu yaşayanlar için kullanılan bir tabirdir. Bahse konu olan bu sahâbî de bu evsaktan biri olup konuşunca yutkunma sorunu yaşıyordu ve sözleri anlaşılıyordu.⁴¹⁹

2.1.147. Zü'l-Kavs (ذُو الْقَوْسِ)

“Zü'l-Kavs” lakbıyla bilinen bu sahâbinin ismi Hâcib (ö. 3/625 ?) olup künyesi Ebû İkrîşe'dir. Babasının adı Zürâre b. 'Udüs b. Zeyd olup nisbesi et-Temîmî'dir. Temim kabilesinden olup birçok defa heyetlerde kabilesini temsil etmiştir Temîmî'ler, Hâcib b. Zürâre'nin de bulunduğu yetmiş seksen kişilik bir heyet ile Medine'ye gelirler, heyet mensupları şehre gelince Mescid-i Nebvî'ye

⁴¹⁷ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 7: 296; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 2: 340.

⁴¹⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 2: 219.

⁴¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 1: 339; İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 2: 470.

girerek bağırp çağırmaaya başladılar. Onların bu hareketi Kur'ân-ı Kerîm'de, "Sana odaların arka tarafından bağırınların çoğu akli ermez kimselerdir" (el-Hucurât 49/4) meâlindeki âyetle kınanmıştır. Heyettekiler daha sonra şair ve hatipleriyle geldiklerini söyleyerek müsabaka yapmak istediler; sonunda da mağlûbiyeti kabul ederek Müslüman oldular.⁴²⁰

Hâcib b. Zürâre, Temîmoğulları'nın mâruz kaldığı büyük bir kıtlık sebebiyle Kistrâ'ya giderek bedelini daha sonra ödemek üzere 100 deve yükü yiyecek istemiş, Kistrâ da yayını rehin alarak ihtiyacını karşılamıştır. Daha sonra Hâcib'in ölümü üzerine oğlu 'Utârid babasının borcunu ödeyip yayını almak üzere Kistrâ'nın yanına gittiği zaman, Kistrâ ona hem yayı hem değerli hediyeler ve bir elbise vermiştir. 'Utârid b. Hâcib elbiseyi Resûlullah'a hediye etmek istemişse de Resûlullah kabul etmemiştir. Hâcib b. Zürâre'nin Kistrâ'nın kervanını 'Ukâz panayırına götürürken yayını rehin bıraktığı, görevini başarı ile tamamlaması üzerine Kistrâ kendisine taç giydirip ve onu mükâfatlandırmıştır. Bu hadisesinden sonra kendisi Zü'l-Kavs lakabıyla anılmıştır.⁴²¹

2.1.148. Zü'l-Kutneteyn (ذُو الْقُطْنَيْنِ) / Zü'n-Nûr (ذُو النُّورِ)

Yukarda zikri geçen lakapların sahibi olan bu zatın ismi et-Tufeyl'dir. Babasının adı Amred-Devsî olup nisbesi el-Ezdî'dir. Şair, fazıl, şerif âkil bir zat olup, Devs kabilesi onun eliyle Müslüman olmuştur. Hz. Ebû Bekr'in hilafeti zamanında Medine'ye gelmiş, Yemame savaşına katılıp oğluyla beraber orada şehit düşmüştür.

et-Tufeyl Peygamberimize gelip "Kendisinin kavmi arasında sözü tutulduğunu dönüp onlara davet yapacağını bilvesile bu davette Allah'ın kendisine yardımcı olması için dua edivermesini istedi. Hz. Peygamber' de: "Allah'ım ona bir mucize ver!" diye dua etti. Allah da onun başına bir nur indirdi. Bu yüzden ona "Zü'n-Nûr" denirdi.⁴²²

Ayrıca kendisine Zü'l-Kutneteyn denilmesinin sebebi, et-Tufeyl Mekke'de bulunduğu sırada müşrikler onu uyararak Hz. Peygamber'i kötileyip, 'onun konuşması sihir gibidir seni de etkiler' demeleri üzerine o da Hz. Peygamber'in sesini duymamak için pamukla kulaklarını tıkamıştır. Daha sonra Ka'be'ye gider ve

⁴²⁰ Suheylî, *Ravdu'l-unf fi şerhi's-sîreti'n-nebeviyye*, 7: 447.

⁴²¹ İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 1: 656.

⁴²² İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 4: 235.

Hız. Peygamber'i Kur'ân-ı Kerîm okurken görünce, kendi kendine şöyle söylenir, "Ben şair ve akıllı biriyim, iyi sözü kötü sözden ayırabiliyorum, eğer onun dedikleri doğruysa kabul eder, değilse redederim" dedikten sonra Hz. Peygamber'i evine kadar takip eder, eve girince Hz. Peygamber'e hitaben; Ya Muhammed, şimdiye kadar müşriklerin seni kötölemesinden dolayı kulağıma pamuk koyup seni dinlemedim. Bugün Allah'ın iradesi ile sesini işittim, şimdi bana söyle; senin davan nedir? Diye sordu, Hz. Peygamber onun üzerine biraz Kur'ân-ı Kerîm okudu, bunun üzerine et-Tufeyl; şimdiye kadar bu sözlerden güzel ve adaletli bir söz işitmedim der ve Müslüman olur. Yukarıda izah edildiği üzere kulağına pamuk tıkadığı için kendisine "Zü'l-Kutneteyn" lakabı verilmiştir.⁴²³

2.1.149. Zü'l-Lisâneyn (ذو اللسانين)

"Zü'l-Lisâneyn" lakabıyla bilinen bu sahâbini ismi Mevele'dir. Babasının ismi Kesîf b. Haml b. Hâlid b. 'Amr olup nisbesi el-Kellâbî'dir. Yirmi yaşında iken Hz. Peygamber'e gelir Müslüman olur ve yüz sene Müslüman olarak yaşar. Ebü Hüreyre ile on iki sene arkadaşlık yapmıştır. Belağat ve fesahatta ileri derecede olduğundan kendisine Zü'l-Lisâneyn lakabı verilmiştir.⁴²⁴

2.1.150. Zü'l-Miş'ar (ذو المشعار)

"Zü'l-Miş'ar" lakabıyla bilinen bu sahâbinin ismi Mâlik'tir. Babası Nemt b. Kays b. Mâlik b. Sa'd b. Mâlik b. Leey b. Selmân olup, nisbesi el-Hemedânî'dir. Künyesi Ebü sevr'dır. Şair bir zat idi. Hemedân heyetiyle beraber Hz. Peygamber'le mülaki olmuşlar ve bu zaman dilimi de Hz. Peygamber'in Tebûk savaşının dönüşüne rastlamaktaydı. Heyet Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber Mâlik b. Nemt'i onların başına reis olarak atamış ve Sekifliler'le savaşmasını söylemiştir.⁴²⁵

Zü'l-Miş'ar denilmesinin sebebi aslen Yemen'in Hemedân bölgesine bağlı Miş'ar beldesinden olmasına nispeten bu lakap verilmiş olabilir.

⁴²³ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 4: 180; İbn Asakir, *Tarihu Dimaşk*, 25: 11.

⁴²⁴ Ebü Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 5: 2645; İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 4: 1487; İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 4: 507.

⁴²⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 5: 46.

2.1.151. Zü'l-Mișhere (Zü'ş-Şühre) (ذُو الْمِشْهَرَةِ / ذُو السُّهْرَةِ) / Zü's-Seyfeyn (ذُو السَّيْفَيْنِ)

Yukarda lakapları zikredilen bu sahâbinin ismi Simâk (ö. 12/633) olup künyesi Ebû Dücâne'dir. Babasının adı Hareşe b. Levzân b. Abdi Vud b. Zeyd olup nisbesi el-Ensârî el-Hazrecî'dir. Annesinin adı Hazme bint Harmele'dir. Medineli olup Hazrec kabilesindedir. Hz. Peygamber onunla Utbe b. Gazvân arasında kardeş/muâhât yapmıştır.

Hz. Peygamber ile beraber Bedir, Uhud savaşlarına katılmış olup müşriklerin savaşçılarını öldürmüştür. Uhud Gazvesi'nin en zor anlarında Hz. Peygamber'in yanında bulundu. Zor durumda kalan sahâbîlerin yanında oldu. Müslümanların büyük sıkıntılara düştüğü bu savaşta paniğe kapılmayıp Hz. Peygamber'in etrafında toplanan otuz sahâbîden ve ölüm biatı yapan sekiz kişiden biri de Ebû Dücâne idi.⁴²⁶

Uhûd savaşında Hz. Peygamber elindeki kılıcı göstererek onu kendisinden kimin almak istediğini sordu. Bunun üzerine herkes elini uzatarak kılıcı almak istedi. Fakat "Bunun hakkını kim verir?" deyince herkes geriye çekildi. Ebû Dücâne ise onun hakkı nedir YaResûlallah? Diye sordu. Hz. Peygamber; "Kırılıncaya kadar düşmana çalmak" cevabını alınca, "Onun hakkını ben veririm ya Resûlellah!" diyerek kılıcı aldı ve düşman saflarına daldı. Bu olaydan sonra kendisine "İki kılıçlı" anlamında "Zü's-Seyfeyn" lakabı verildi.⁴²⁷

Ebû Dücâne çok güçlü ve cesur bir insandı. Bununla gururlanırdı ve kendisine mahsus bir eda ile yürürdü. Hz. Peygamber'in onun bu tavrını beğenmediği anlaşılakta, fakat düşman saflarına girişini gördükten sonra, "Allah bu yürüyüşü yalnız bu durumlarda sever" dediği bilinmektedir. Ayrıca savaş esnasında zırh giydiği için kendisine "Zü'l-Mișhere" (Zü'ş-Şühre) lakabı verilmiştir.⁴²⁸

2.1.152. Zü'l-Üzüneyn (ذُو الْأُذُنَيْنِ)

"Zü'l-Üzüneyn" lakabıyla bilinen Enes b. Mâlik'e Hz. Peygamber (sav) "iki kulaklı" (Zü'l-üzüneyn) diye takıldığı için bu kendisine ayrıca lakap olmuştur.⁴²⁹ Yukarda hususi unvanlar kısmında Hadimu Resûlillah başlığı altında bu sahâbe

⁴²⁶ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 2: 419.

⁴²⁷ Zirikî, *el-A'lâm: kamusu teracim [li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisa]*, 3: 139.

⁴²⁸ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 2: 477.

⁴²⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 2: 18.

hakkında gerekli bilgiler verildiğinden, tekrar yapmamak için bu sahâbenin sadece lakabını zikr ediyoruz.

2.1.153. Zü'l-Yedeyn (ذُو الْيَدَيْنِ)

“Zü'l-Yedeyn” lakabıyla tanınan bu sahâbinin adı el-Hırbak olup, künyesi Ebû 'l-'Uryan'dır. Aslı Hicaz tarafındandır. Basra Hz. Muâviye'nin hilafetine kadar Zîhaşab' denilen yerde yaşamış ve orada vefat etmiştir.

Kendisi en çok bu hadise ile hatırlanır ki: “Bir gün Hz. Peygamber ikinci namazını kıldırılmış ve ikinci rekâta selâm vermişti. Ashâb-ı kirâmdan Zülyedeyn ayağa kalktı ve ‘Ya Resûlallah! Namaz mı kısaldı, yoksa sen unutarak iki rekât mı kıldırdın? Diye sordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber: Bunların hiçbiri olmadı’ buyurdu.” Ellerin uzun oluşu, işlerinde çabuk davrandığı, çok cömert olmasından veya ellerinin kısa oluşundan dolayı kendisine Zü'l-Yedeyn lakabı verilmiştir.⁴³⁰

2.1.154. Zü'n-Nûn (ذُو النَّوْنِ)

“Zü'n-Nûn” lakabıyla tanınan bu sahabinin adı Tuleyha (ö. 21/642 ?) olup Künyesi Ebû 'Âmir'dir. Babasının ismi Huveylid b. Nevfel b. Nedla b. el-Eşter'dir. Nisbesi el-Esedî olup Mudar kabilesinin Ben-i Esed koluna mensuptur. Kâhin, şair ve savaşçı yönüyle meşhurdur.

Peygamberlik iddiasında bulunmuş, aşağılama kasdıyla kendisine Tuleyha (Talhacık) denilmiştir. Hicretin üçüncü yılının (625) son aylarında ‘Uyeyne b. Hısn adındaki kişi ile Esed ve Fezâre kabilelerinden büyük bir birlik hazırlayarak Hz. Peygamber'e karşı harb etmeye çağırdı. Buna mukabil Hz. Peygamber'de Ebû Selem'e el-Mahzûmî kumandasında bir kuvveti onlarla savaşmaya gönderdi. Ebû Selem'e onlarla savaşmadan birliklerini dağıtarak çokça ganimetle Medine'ye döndü.

Tuleyha b. Huveylid Hicretin 9. (630) yılında Esed kabilesinden bir heyetle Resûlullah'ın yanına gelerek İslâmiyet'i kabul ettiğini söyledi. Hz. Peygamber hayatta iken Necd bölgesinde peygamberlik iddiasında bulundu, Tuleyha, kendine inanalara namazdaki rükû ve secdeyi terkedip Allah'ı ayakta ve oturarak zikretmelerini emrediyordu. Ayrıca Zü'n-Nûn adında birinin veya Cebrâil'in kendisine vahiy getirdiğini iddia ediyor kendince bazı secili sözler söylüyordu.⁴³¹

⁴³⁰ Ebû Nuaym, *Marifetu's-sahâbe*, 2: 1029; İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 2: 475.

⁴³¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 3: 94; Zehebî, *Tarihu'l-İslâm ve vefiyatu el-meşâhir ve'l-a'lâm*, 2: 126.

Tuleyha Hz. Ömer'in halifeliği sırasında Medine'ye geldi ve ona biat etti. Kâdisiye ve Nihâvend savaşlarında büyük yararlık gösterdi. Tuleyha'nın Nihâvend savaşında (21/642) şehid düşmüş ve İsfahan'ın bir köyünde gömülü olduğu belirtilmektedir. Kendisine Zü'n-Nûn adında birinin veya Cebrâil'in kendisine vahiy getirdiğini iddia etmesinden dolayı. Zü'n-Nûn lakabıyla anılmaktadır.⁴³²

2.1.155. Zü'n-Nûr (ذُو النُّورِ)

“Zü'n-Nûr” lakabı yedi sahâbe için kullanılmış olup bunlardan;

Birincisi: Üseyd b. Hudayr b. Simâk el-Eşheli'dir. Hususi unvanlar (el-Kâmil) başlığı altında bu sahâbi hakkında gerekli bilgileri sunulmuştur. Bu sahâbiye Zü'n-Nûr lakabı verilmesinin sebebi; karanlık bir gecede elinde nur gibi ışık parlamış ve bundan dolayı kendisine Zü'n-Nûr denilmiştir.⁴³³

İkincisi: Katâde b. Nu'mân b. Zeyd ez-Zaferî'dir. Bu kişiye ait bilgileri Zü'l-'Ayn başlığı altında, Zü'n-Nûr lakabı hakkında bilgiler verilmiştir.

Üçüncüsü: et-Tufeyl b. Amred-Devsî el-Ezdî olup, bu şahıs hakkında ki bilgiler Zü'l-Kutneteyn başlığı altında Zü'n-Nûr lakabı hakkında bilgiler verilmiştir.

Dördüncüsü: 'Abbâd b. Bişr b. Vakş el-Ensârî (ö. 13/634) olup, künyesi Ebü'r-Rebî '(Ebû Bişr)'dir. Evs kabilesinin Eşheloğulları kolundan olan 'Abbâd Medine'de doğdu ve orada yaşadı. Mus'ab b. Umeyr vasıtasıyla Müslüman olmuştur. Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebî'a arasında kardeşlik bağı oluşturulmuştur. 'Abbâd b. Bişr, başta Bedir ve Uhud savaşları olmak üzere Hz. Peygamber'in iştirak ettiği bütün savaşlara katıldı. 'Abbâd son olarak Yemâme Savaşı'na katıldı. Arkadaşlarına, “Kılıçlarınızın kınını kırıp atın!” diye bağırarak düşman saflarına daldı ve yüzünden aldığı kılıç darbeleriyle kırk beş yaşlarında iken şehid oldu.

Üseyd ile Abbâd, karanlık bir gecede evlerine gitmek üzere Hz. Peygamber'in yanından ayrılınca, yolda önce birinin asâsından çıkan ışık önlerini aydınlatmış, birbirlerinden ayrıldıktan sonra da diğerinin asâsı aynı şekilde kendi yolunu aydınlatmıştır. Bundan dolayı kendisine Zü'n-Nûr lakabı verilmiştir.

Beşincisi: Süraka b. 'Amr olup, İslâmi fetihlerde emirlik vazifesinde bulunmuştur. Ermina ile yapılan barış heyetinde emir olarak bulunmuş, Abdurrahman b. Rabia el-Bahilî'yi Ermina'ya yönetici olarak atamış, Hz. Ömer'de bunu onaylamıştır. Zü'n-Nûr lakabı bazı kaynaklarda Süraka b. 'Amr için yazılı iken

⁴³² İbn Asakir, *Tarihu Dimaşk*, 25: 154.

⁴³³ Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 5: 36, Hadis no: 3805.

bazı kaynaklarda ise Abdurrahman b. Rabia el-Bahilî için söylenmiştir.⁴³⁴ Suheylî kitabında bu lakap Süraka b. ‘Amr’a ait olup, Abdurrahman b. Rabia el-Bahilî’ye ait olmadığını zira Bahilî Hz. Osman zamanında, Süraka ise Hz. Ömer’in döneminde vefat ettiğini iddia etmiştir. Hülâsa Süraka’nın vefatından sonra kabrinden nur çıktığı için kendisine Zü’n-Nur lakabı verilmiştir.⁴³⁵

Altıncısı: Abdurrahmân b. Rebî‘a b. Yezîd el-Bâhilî (ö. 32/652)’dir. Bâhilî, İslâmiyet’i geç kabul etmesi ve Hz. Peygamber’in savaşlarına katılmamasından dolayı sahâbîler arasında fazla tanınmamıştır.

Hz. Ömer Bâhilî’yi Sa’d b. Ebû Vakkâs kumandasında İran’a gönderdiği (14/635) orduya kadı tayin etmiş, ayrıca savaş sonunda elde edilecek ganimetlerin muhafazası ve taksimiyle de görevlendirmişti. Hz. Osman’ın halifeliğinin sekizinci yılında Hazarlar’la yaptığı bir savaş sırasında şehid düşmüştür. Kılıcının ismi “Zü’n-nûr” olduğu için bu lakabla anılmıştır.⁴³⁶

Yedincisi: Hamza b. ‘Amr b. ‘Uveymir el-Eslemî olup, künyesi Ebû Muhammed veya Ebû Salih’tir. Çok oruç tutmakla meşhur olup, Hz. Peygamber’e seferde oruç tutayım mı? diye sorunca Hz. Peygamber bunu kendisinin isteğine bırakmıştır. Şam’ın fethinde bulunmuş ve Hicretin 61. senesinde vefat etmiştir. Tebûk savaşında münafıklar tarafından Hz. Peygamber’in devesi çalınmış ve Hz. Peygamber’e ait eşyaları yere düşmüştür. Hamza ise yere düşen eşyaları yerden almış ve bu esnada beş parmağının arasında nur çıktığını görmüştür. Bu sebeple kendisine Zü’n-Nûr lakabı verilmiştir.⁴³⁷

2.1.156. Zü’n-Nûreyn (ذُو النُّورَيْنِ)

“Zü’n-Nûreyn” lakabıyla tanınan bu sahâbinin ismi Hz. Osmân (ö. 35/656) olup künyesi Ebû Abdillâh (Ebû ‘Amr)’dır. Babasının adı Affân b. Ebi’l-Âs b. Ümeyye olup nisbesi el-Kureşî el-Ümevî’dir. İlk Müslümanlardan ve Hulefâ-yi Râşidîn’in üçüncüsüdür (644-656). Fil vakîâsından altı sene sora Taif’te doğmuştur. Annesi Ervâ bint Küreyz, Resûlullah’ın halası Ümmü Hakîm Beyzâ bint Abdülmuttalib’in kızıdır. Tebûk savaşında en büyük yardımı yapmış ve Hz.

⁴³⁴ İbnü’l-Esîr, *Üsdu’l-gâbe*, 2: 178; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 3: 34.

⁴³⁵ Suheylî, *Ravdu’l-unf fi şerhi’s-sîreti’n-nebeviyye*, 3: 144.

⁴³⁶ İbn Abdülber, *el-İsti‘âb fi ma’rifeti’l-ashab*, 2: 832.

⁴³⁷ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 4: 235, 315; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 8: 232.

Peygamber'in, "Bugünden sonra yapacakları Osman'a zarar vermez" dediği rivâyet edilir. Hz. Peygamber'in vahiy kâtipliğini yapmıştır.

Hz. Osman'ın döneminde fetihlerden dolayı Müslümanlar zengin oldu. On iki yıl halifelik yaptı, bunun ilk altı senesi müspet, ikinci altı senesi ise karışıklık dönemi olarak belirtilir. Hz. Osman'ın önemli devlet görevlerine akrabalarını tayin etmesi Müslümanlar tarafından tenkit edilmiştir. Hz. Osman'ın bir takım icraatlarını eleştiren Ebû Zer, Rebeze'ye gönderilmiştir.⁴³⁸ Asiler tarafından evi muhasara edilen Hz. Osman Kur'ân-ı Kerîm okumakta iken seksen iki yaşında öldürdü. (18 Zilhicce 35 / 17 Haziran 656).

Hz. Osman'ın en meşhur özelliği cömertliği ve hayâ duygusuna sahip olmasıydı. Hz. Peygamber onun hakkında, "Kendisinden meleklerin hayâ ettiği bir kimseden ben hayâ etmeyeyim mi?"⁴³⁹, "Her peygamberin cennette bir refiki vardır. Benim cennetteki refikim de Osman'dır"⁴⁴⁰ demiştir.

Hz. Ebû Bekir zamanında mushaf halinde toplanan Kur'ân-ı Kerîm'i beş veya yedi nüsha olarak çoğaltıp Mekke, Basra, Kûfe, Şam, Yemen ve Bahreyn'e birer nüsha gönderdi, "İmam mushaf" denilen nüshayı da Medine'de bıraktı. Resûl-i Ekrem'den 146 hadis rivâyet etmiştir. Hz. Osman, Resûlullah'ın iki kızıyla evlenmiş olduğu için "Zü'n-Nûreyn" (iki nur sahibi) lakabıyla meşhur olmuştur.⁴⁴¹

2.1.157. Zü'n-Nümruk (ذُو النُّمْرُقِ)

"Zü'n-Nümruk" lakabıyla tanınan bu sahâbinin adı en-Nu'mân'dır. Babasının ismi Yezîd b. Şurahbil b. İmrii'l-Kays b. 'Amr'dır. Nisbesi el-Hârisî'dir. Yukarıda bahsi geçen 'Urfu'n-Nâr lakabıyla meşhur el-Eş'as'ın dayısıdır.⁴⁴² Zü'n-Nümruk, yastık veya halı manasına gelmektedir. Bu zata verilen Zü'n-Nümruk lakabı teracim kitaplarında geçmesine rağmen kendisine niçin bu lakap verildiği yazılmamıştır.

2.1.158. Zü'r-Re'y (ذُو الرَّأْيِ)

"Zü'r-Re'y" lakabıyla tanınan bu sahâbinin el-Hubâb (ö. 20/641?) olup künyesi Ebû Ömer (Ebû 'Amr)'dır. Babasının adı el-Münzir b. el-Cemûh b. Zeyd b. Haram olup nisbesi el-Ensârî el-Hazrecî'dir. Annesinin ismi eş-Şemmûs bint Hak'tır.

⁴³⁸ Buhârî, "Zekât", 4; İbn Sa'd *Tabakâtü'l-kübrâ*, 4, 227.

⁴³⁹ Müslim, "Fezâilü's-Sahâbe", 26.

⁴⁴⁰ Tirmizî, "Menâkıb", 19; İbnMâce, "Muḳaddime", 11.

⁴⁴¹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 53; el-Begavî, *Mu'cemu's-Sahâbe*, 4: 326.

⁴⁴² İbnü'l-Esîr, *Üsdu'l-gâbe*, 5: 324.

Hazrec kabilesinin Benî Selime koluna mensup olduğu için Selemî nisbesiyle de anılır. Yukarıda bahsi geçen ve Hz. Peygamber'in vahiy kâtiplerinden Münzir b. 'Amr es-Sâidî'nin dayısıdır.

Bedir Gazvesi'nde otuz üç yaşında iken Hazrec'in sancaktarlığını yapmıştır. Bedir savaşında Hz. Peygamber'e düşmanı susuz bırakmak için onlara en yakın su kuyusunun yanına yerleşilerek diğer kuyuların kapatılmasını söylemiş ve fikri kabul görmüştür.

Ayrıca Hz. Peygamber'in Benî Kurayza ve Benî Nadîr gazvelerinde de Müslümanların nerede mevzilenmesi gerektiği hususunda ashâbıyla istişare ettiği, isabetli görüşleri sebebiyle "Zü'r-Re'y" diye anılan Hubâb b. Münzir'in bu iki yahudi kabilesinin arasına yerleşmenin onların haberleşmesini engelleyeceği yolundaki teklifini benimsediği, Cebrâil'in de bu görüşü onayladığı belirtilmektedir.⁴⁴³

Hubâb b. Münzir, Bedir, Uhud, Hendek Gazvesi'nde ve Hz. Peygamber'in katıldığı bütün savaşlarda bulunmuştur. Hubâb b. Münzir, Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde muhtemelen 20 (641) yılı civarında vefat etmiştir.⁴⁴⁴

2.1.159. Zü's-Seyfeyn (ذُو السَّيْفَيْنِ)

"Zü's-Seyfeyn" lakabıyla iki sahâbî tanınmaktadır.

Birincisi: İsmi: Mâlik b. et-Teyyihân el-Ensârî el-Evsî (ö. 20/641) olup, künyesi Ebü'l-Heysem'dir. Annesi Cüşemoğulları'ndan Leylâ bint Atîk'tir.

Câhiliye döneminde putlar tapmayan ender şahsiyetlerden biridir. 620 senesinde Müslüman olmuş, Medine'ye hicretten sonra Hz. Peygamber, Mâlik ile Osman b. Maz'ûn'u kardeş ilân etmiştir. Hz. Peygamber ile birlikte bütün savaşlara katılmıştır.

Hz. Peygamber'i metheden şiirler söylemiştir. Rivâyetler muhtelif olmakla beraber Hz. Ömer'in hilafeti döneminde 20 (641) yılında Medine'de vefat ettiği belirtilmektedir.

Savaşlarda iki kılıçla harpettiği için kendisine iki kılıç sahibi manasında Zü's-Seyfeyn lakabı verilmiştir.⁴⁴⁵

⁴⁴³ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 427.

⁴⁴⁴ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 3: 428.

⁴⁴⁵ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 2: 477.

İkincisi: Simâk b. Hareşe b. Levzân b. Abdi Vud b. Zeyd el-Ensârî el-Hazrecî olup bunun hakkında malumat “Zü’l-Mişhere” başlığı altında verilmiştir.

2.1.160. Zü’ş-Şehâdeteyn (ذُو الشَّهَادَتَيْنِ)

“Zü’ş-Şehâdeteyn” lakabıyla bilinen bu sahâbini ismi Huzeyme (ö. 37/657) olup künyesi Ebû Umâre’dır. Babasının adı Sâbit b. el-Fâkih b. Sa’lebe b. Sâide olup nisbesi el-Ensârî el-Evsî el-Hatmî’dır. Evs kabilesinin Hatmoğulları koluna mensuptur. Annesi, Resûlullah’a biat eden kadın sahâbîlerden Kebşe (Kübeyşe) bint Evs’tir.⁴⁴⁶

Hz. Peygamber ile birlikte Uhud ve diğer savaşların tümünde bulunmuş, Mekke’nin fethinde kabilesinin sancağını taşımıştır.⁴⁴⁷

Hz. Peygamber’in borcunu ödeyip ödemediği hususunda bir alacaklısıyla aralarında çıkan münaza’ada ‘borcun ödendiğini görmediği halde’ Huzeyme, “Biz seni vahiy gibi daha önemli bir konuda tasdik ediyoruz” diyerek Hz. Peygamber’e şahitlik etmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona “Şehâdeti iki şahit yerine geçen kimse” anlamında “Zü’ş-Şehâdeteyn” lakabını vermiştir. O günden sonra bu lakapla tanınmıştır. Huzeyme hakkında Hz. Peygamber ayrıca, “Herhangi bir kimsenin lehine veya aleyhine Huzeyme’nin şahitlik etmesi yeterlidir” demiş, Evs kabilesi onun bu özelliğini Hazrec kabilesine karşı iftihar vesilesi yapmıştır.

Cemel ve Sıffîn savaşlarında Hz. Ali saflarında yer aldı, savaşın ilk anında pasif davrandı. Ancak Sıffîn’de Ammâr b. Yâsir’in şehid edilmesi üzerine “onun âsi bir topluluk tarafından öldürülecek” hadisini hatırlayarak savaşmaya başladı ve kendisi de bu savaşta şehid olmuştur.⁴⁴⁸

2.1.161. Zü’ş-Şimaleyn (ذُو الشِّمَالَيْنِ)

“Zü’ş-Şimaleyn” lakabıyla bilinen bu sahâbinin ismi ‘Umeyr’dır. Babasının adı Abdiamr b. Nadla b. ‘Amr olup nisbesi el-Huzâ’î’dır. Künyesi Ebû Muhammed’dır Annesinin ismi Ni‘me bint el-Haris’tir. Muâhâtı Yezid b. el-Haris arasında olmuş ve bu iki sahâbî Bedir’de şehit olmuşlardır. ‘Umeyr b. Abdiamr şehid olduğu zaman yaşı otuz küsur idi.⁴⁴⁹ Kendisine Zü’ş-Şimaleyn denilmesinin sebebi

⁴⁴⁶ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 4: 279.

⁴⁴⁷ İbnü’l-Esîr, *Üsdu’l-gâbe*, 2: 170.

⁴⁴⁸ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 4: 279-280.

⁴⁴⁹ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 3: 124-125.

işlerini sol eli ile yapmasındandı⁴⁵⁰, başka bir rivâyete göre iki eliyle işlerini gördüğü için bu şekilde lakaplanmıştır.⁴⁵¹

---

⁴⁵⁰ Suheylî, *Ravdu'l-unfî şerhi's-sîreti'n-nebeviyye*, 5: 4.

⁴⁵¹ İbn Abdülber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*, 2: 469.

SONUÇ

Siyer-i Nebi'ye kaynak teşkil eden Kur'an ve hadislere bakıldığında, Hz. Peygamber (sav) özel nebevî eğitim anlayışının pratiği niteliğinde olan, genç-yaşlı, kadın, erkek, hür-köle, medeni-bedevi, zengin-fakir pek çok farklı sosyal, ekonomik ve kültürel katmanları teşkil eden sahâbîleri, yirmi üç yıl süren risâlet döneminde ilim ve irfan ile eğitmiş ve topluma yararlı bir hale getirmiştir. Hz. Peygamber ilk muallim olarak, sahâbe-i kirâmı dünya ve ahiret için lazım olacak her türlü donanımla mücehhez kılmış, Mekke'de Dâru'l-Erkâm, Medine'de ise Mescid-i Nebevî başta olmak üzere her müsait ortambu eğitim ve öğretimin mekânları olmuş, buralarda alınan Kur'ân-ı Kerîm, ve İslâmî tebliğ, fıkıh ve içtimai dersler ile her bir sahâbî medeni toplumlara rehberlik edecek konuma gelmiştir.

Hz. Peygamber, özellikle kendisinden sonra ümmetine rehber olacak kişilerin yetişmesine ayrı bir ehemmiyet vermiştir. İslâm'ın öğretilmesi ve toplumlara tebliğ edilmesi rolünü üstlenen, Kur'an ve hadislere karşı derin ilgi ve istekleri olan sahâbîlerin, Hz. Peygamber tarafından önce akideleri düzeltilmiş sonra da onlara güzel lakaplar verilmiştir. Bu meyanda bazı sahâbîlerin münasip olmayan, yanlış manaları çağrıştıran isimlerini değiştirmiş, bazılarının da özünde bulunan güzelliklerinden dolayı onları güzel lakaplar ile çağırmış bu lakaplar kişilerin fiziksel özelliğine veya meşgul olduğu işe göre değişebilmektedir. Medhedici ve toplum içinde onurlu kılan lakapların sahâbeleri sevindirdiği ve şevke sevk ettiği, memnuniyetle karşılandığı görülmektedir.

Allah tarafından Kur'ân-ı Kerîm'de ifade edildiği gibi bazı kişilere övgü ve yergi manasında lakaplar verilmiştir. Bu Kur'ânî metod, Hz. Peygamber (sav) tarafından da takip edilmiş, bazı sahâbîlerin kötü anlam taşıyan isimlerini değiştirmiş, bazılarına da niteleyici ve övgü içeren lakaplar vermiştir. Bunlardan el-Âs/isyankâr ismini Muti ismiyle, 'Asiye ismini Cemîle ile Gurab/Karga ismini Müslim ismi ile değiştirmiştir. Diğer toplumlarda görüldüğü üzere Arap toplumunda da var olan erkek ve kadınlar için müşterek kullandıkları isimler vardır. Ümeyye, Büreyde, Huzeyme, Tuleyha, Ubade ve Lebib isimlerinde olduğu gibi.

Çalışmamızın içinde anlatmaya çalıştığımız üzere Hz. Peygamber isim künye, lakap ve unvan konusunda katı davranmamış, anormal diyebileceğimiz yanlış ve kötü manaları içeren isimleri o anki duruma göre bizzat değiştirmiş, bazılarına da ilişmemiştir. Bazı sahâbîlerin câhiliye döneminden kalan hayvan, eşya veya hiçbir

mana ifade etmeyen isimleri, İslâm olduktan sonra da devam etmiş ve bu yadırgama konusu da olmamış, şahısların ismi, lakabı ve dış görünüşünden ziyade kişilikleri sahip oldukları meziyetleri ile değer kazanmışlardır.

Sahâbîlerin çoğu ismiyle bilinir. Bazı sahâbîler isminden çok künyesiyle veya lakabıyla tanınırlar. Ebü Hüreyre diye bildiğimiz sahâbînin asıl adı Abdurrahman'dır. Dört büyük halifenin ilki olan Ebû Bekr es-Sıddık ismi Abdullah olduğu gibi, asıl ismi Abdullah olan Ebû Mûsa el-Eş'arî'de bu kabilden sahâbîlerdendir. Sahâbî isimlerinde en çok kullanılan isim Abdullah olup yaklaşık sahâbî isimlerinin yüzde yirmisini oluşturmaktadır. Bunun da sebebi, Hz. Peygamber değiştirmiş olduğu sahâbîlerinin çoğuna Abdullah ismi vermiş olmasındandır.

Sahâbe isim, künye, lakap ve unvanları birer tarihi vesikadır. Bunların derin ve kapsamlı tetkiklerle mutlaka bir araya getirilmesi gerekir. Hz. Peygamber bazı sahâbelerin ismini veya lakabını değiştiren, bizlere bunları hatırımızda tutmamızı ve amel ememizi istemiş ve insanlığın zirvesinde olduklarını göstermiştir.

Tezimizin içeriğinde, sahâbelerin hayatından kesitler şeklinde anlatılan ve örnek teşkil eden isim, lakap, künye ve unvanların İslam toplumu için bir uygulama alanı oluşturduğunu bunlara bakarak, İslam'ın Müslümanlara ve başka insanlara uygun olmayan isimler vermekten ve kötü lakaplar takmaktan sakındırdığını, bu isim ve lakapların mana ve mefhumu kişinin ruhsal kişiliğini hayatı boyunca etkilediğini kişilik bozukluğuna neden olabileceğini söyleyebiliriz.

Kur'ân-ı Kerim de Hucurat suresinin 11. ayetinde “...birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın...” buyurarak kötü lakapları kullanmaktan sakındırmıştır. Ayrıca, birçok hadiste insanların birbirine kötü lakaplarla seslenmesi de yasaklanmıştır. Kötü isim ve lakap, Müslümanın saygınlığını yok ettiğini, bu yanlış eylemin hakaretin ve aşağılamanın başka bir yolu olduğunu ayrıca kötü isim ve kötü lakapları takmanın menedildiğini, burada vurgulanan mefhumun, Müslümanın adı canı, ve izzeti gibi saygınlık içerdiğinin şuurunda olmalı, aksi takdirde başkalarının kötü isim ve lakaplar ile çağrılmasının menedildiği bilinmeli, kötü isim ve lakaplar ile Müslümanın onurunun rencide olacağı, başka insanlar tarafından alaya alınma ve aşağılanma problemiyle karşı karşıya kalacağı gerçeği unutulmamalıdır.

Bu çalışmamız, sahâbe kavramını isim, künye, unvan ve lakaplarını anlamaya vesile olacaksa bunu büyük bir bahtiyarlık olarak add edeceğiz.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybanî (ö. 241/855). *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaut, Beyrut, Müessesetü'risale, 1421/2001.
- Akgün, Hüseyin. "Sahâbe Coğrafyasının Oluşumu Ve Sonuçları", İstanbul, *İslâmî İlimler Araştırma Vakfı*, 2013 25.
- Algül, Hüseyin. "Ensâr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11: 251-252. Ankara: TDV Yayınları, 1995.
- Algül, Hüseyin. "Hamza". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15: 500-502. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- Algül, Hüseyin. "Mus'ab b. Umeyr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31: 226-227. Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Ayetullah, Muhammed Asif Muhsinî. *Meşra'atu bihâru'l-envar*. 2. bs. Beyrut: Müessesetü'l-Arif, 1423/2005.
- Aynî, Bedreddin Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed b. Musa b. Ahmed b. Hüseyin el-Geytâbi el-Hanefî (ö. 855/1451). *Umdetü'l-kârî fi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabi, ts.
- Bağdâdî, Ebû BekrAhmed b. Ali. b. Sâbit, b. Ahmed b. Mehdî el-Hâtib (ö. 463/1071). *Tarihu Bağdâd*. thk. Beşşâr Avvad Ma'rûf, Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1422/2002.
- Begavî, Ebü'l-Kâsım Abdullâh b. Muhammed b. Abdilazîz b. el-Merzübânî (ö. 317/929). *Mu'cemu's-sahâbe*. thk. Muhammedu'l-Emîn b. Muhammed el-Ceknî, Kuveyt: Dâru'l-Beyan, 1421/2000.
- Belâzurî, Ahmed b. Yahya b. Câbir b. Dâvûd (ö. 279/892). *Ensâbu'l-eşraf*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417/1996.
- Berkatî, Muhammed Amîm İhsan el-Müceddidî. *et-Ta'rifâtü'l-Fikhiyye*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye 1424/2003, 142.
- Beyhâkî, Ebû BekrAhmed b. el-Hüseyin b. Ali (ö. 458/1066). *el-Medhal*. thk. M. Ziyaurrahman el A'zamî, Kuveyt: Dâru'l-Hulefa, ts.

- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî (ö. 256/870). *Sahîhu'l-Buhârî*. thk. Muhammed Zuheyr b. Nasr, Beyrût, Dâru Tavku'n-Necât, 1422.
- Canan, İbrahim. "Enes b. Mâlik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11: 234-235. Ankara: TDV Yayınları, 1995.
- Çakan, İsmail L. "Abdullah b. Cahş". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1: 89-90. Ankara: TDV Yayınları, 1988.
- Çakın, Kamil. "Hanzele b. Ebû Âmir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16: 51. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- Çubukcu, Asri. "Eş'as b. Kays". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11: 455-456. Ankara: TDV Yayınları, 1995.
- Çubukcu, Asri. "Habîb b. Mesleme". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14: 372-373. Ankara: TDV Yayınları, 1996.
- Çubukcu, Asri. "Süleyman b. Surad". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38: 103. Ankara: TDV Yayınları, 2010.
- Dayhan, Ahmet Tahir. "Üseyd b. Hudayr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42: 363-364. Ankara: TDV Yayınları, 2012.
- Ebû Davud, Süleyman b. Davud b. el-Carud et-Tayalisî (ö. 204/819). *Müsnedu Ebî Davud et-Tayalisi*. thk. Muhammed b. Abdulmuhsin, Mısır: Dâru Hacr, 1419/1999.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk b. Musâ el-Esbehânî (ö. 430/1039). *Marifetu's-sahâbe*. thk. Adil b. Yûsuf, Riyad: Dâru'l-Vatan, 1419/1998.
- Ebü'l-Abbâs Şehabeddin Ahmed İbn Hacer, el-Heytemi (ö. 974/1567). *el-Fetâvâ el-Hadîsiyye*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed b. Muhammed ez-Zebidî (ö. 1205/1791). *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1414/1994.
- Efendioğlu, Mehmet. "Sahâbe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35: 491-500. Ankara: TDV Yayınları, 2008.
- Eren, Mehmet "Hadis İliminde Rical Bilgisi ve İlk Kaynakları" *Dini Araştırmalar*, 2000, 2: 6.
- Erul, Bünyamin. *Sahâbenin Sünnet Anlayışı*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2016.

- Fayda, Mustafa. "Bilâl-i Habeşî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6: 152-153. Ankara: TDV Yayınları, 1992.
- Fayda, Mustafa. "Emîrû'l-Mü'minîn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara TDV Yayınları, 1995, 11: 156-157.
- Fayda, Mustafa. "Hulefâ-yi Râşidîn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 1998, 18: 324-338.
- Ferâhîdî, Ebû Abdurrahman Halil b. Ahmed b. 'Amr Ferahidî Halil b. Ahmed, (ö. 175/791). *Kitâbü'l-'Ayn*. thk. Fahreddin Kabave, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. "Abdullah b. Ca'fer b. Ebû tâlib". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1: 89. Ankara: TDV Yayınları, 1988.
- Fuad Salih Seyyid. *Mu'cemu'l-alkâb ve'l-esmâi'l-müsteâr*. Beyrut: y.y., 1990.
- Güler, Zekeriya. "Tahnik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2010, 39: 416.
- Hakim en-Nisaburi, Ebû Abdillâh İbnü'l-Beyyi' Muhammed (ö. 405/1014). *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*. thk. Mustafa Abdulkadir, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1411/1990.
- Hatîb el-Bağdadî, Ebû Bekr el-Hatîb Ahmed b. Ali b. Sabit (ö. 463/1071). *Târîhu Bağdad ev Medîneti's-selam*. thk. Beşşâr 'Âvvâd Ma'rûf, Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1422/2002.
- İbn Abdülber, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî (ö. 463/1071). *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashab*. thk. Ali Muhammed, Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1412/1992.
- İbn Asakir, Ebû 'l-Kâsım Ali b. el-Hasan b. Heybetullah (ö. 571/1176). *Târîhu Dimaşk*. thk. 'Amr b. Garamel-Âmravî, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1422/2002.
- İbn Düreyd, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasan el-Ezdî (ö. 321/933). thk. Abdusselâm Muhammed, *el-İştikâk*. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1411/1991.
- İbn Ebî 'd-Dünya, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Übeyd el-Bağdadî el-Emevî el-Kureşî (ö. 281/894). *Zemmü'l-müskir*. thk. Necm Abdurrahman, Riyâd, Dâru'r-Raye, ts.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed b. Ahmed el-Askalani (ö. 852/1449). *Fethü'l-bari bi-şerhi Sahihî'l-Buhari*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1379.

- İbn Hacer, Ebû 'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed el-Askalani (ö. 852/1449). *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed b. Ahmed el-Askalani (ö. 852/1449). *Nühbetü'l-fiker fî mustalahi ehli'l-eser (Sübülü's-selâm adlı eserin ekinde)*. thk. İsâm es-Sibâbtî-İmâd es-Seyyid, Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1418/1997.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed b. Ahmed el-Askalani (ö. 852/1449). *Nüzhetü'l-elbab fî'l-elkab*. thk. Abdülazîz Muhammed b. Salih es-Sedîfî. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1989/1409.
- İbn Hallikan, Ebü'l-'Abbâs Şemseddin Ahmed b. Muhammed (ö. 681/1282). *Vefeyatü'l-a'yan ve enbau ebnai'z-zaman*. thk. İhsan 'Abbâs, Beyrut: Dâru Sadr, ts.
- İbn Hibban, Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temîmî (ö. 354/965). *Kitâbü's-sikat*. Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1973.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik (ö. 213/828). *es-Siretü'n-nebevi*. thk. Mustafa es-Sekka Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1955.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer el-Kureşî el-Busrâvîed-Dımaşkî (ö. 774/1373). *el-Bâ'isü'l-hasis şerhu ihtisari ulumi'l-hadis*. şrh. Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut: Dâru'l-Kütüb, 1994/1415.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer el-Kureşî el-Busrâvîed-Dımaşkî (ö. 774/1373). *el-Bidâye ve'n-nihâye*. thk. Ali Şiri, Beyrut Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 1408/1988.
- İbn Kunfüz, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Hasen b. Ali Kustantini (ö. 810/1407). *el-Vefeyat*. thk., Âdil Nüveyhiz, Beyrut: Dâru'l-Âfâkî'l-Cedîde, 1983/1403.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî (ö. 273/887). *Sünen*. Riyad: Mektebetü'l-Meârif, t.s.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî (ö. 711/1311). *Lisânü'l-Arab*. 3. bs. Beyrut: Dâru Sadr, 1414/1993.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî (ö. 230/845). *Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdulkadkir, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1990.

- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî (ö. 230/845). *Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. İhsan 'Abbâs, Beyrut: Dâru Sâdr, 1968/1388.
- İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebî 'l-Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdulkerîm eş-Şeybânî el-Cezerî 'İzuddîn (ö. 630/1233). *Üsdu'l-gâbe*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1409/1989.
- İbnü'l-Leys. *Cemheretü' resâilî'l-Arab fi unsûri'l-Arabiyyeti'z-zâhire*. ed. Ahmed Zeki Safvet, Kahire, Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1356/1937.
- Kandemir, M. Yaşar. "Ebû Hüreyre". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10: 160-167. Ankara: TDV Yayınları, 1994.
- Kandemir, M. Yaşar. "Hubeyb b. Adî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18: 266-267. Ankara: TDV Yayınları, 1998.
- Karataş, Mustafa. "Sâbit b. Kays b. Şemmâs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35: 352-353. Ankara: TDV Yayınları, 2008.
- Kayrevanî, Ebû İshak İbrâhim b. Ali b. Temim (ö. 453/1061). *Zehrü'l-âdâb ve semerü'l-elbab*. Beyrut: Dâru'l-Cîl, ts.
- Keskin, Yusuf Ziya. "Münzir b. Amr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32: 33-34. Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Koca, Fatih. "Peygamberimiz Hz. Muhammed'in Müezzinleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2011), 52: 291-310.
- Küçükaşcı, Mustafa Sabri. "Müezzin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31: 491-496. Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Makrizi, Ebü'l-'Abbâs Takıyyüddin Ahmed b. Ali b. Abdülkadir, (ö. 845/1442). *İmtâü'l-esma bima li'n-nebi mine'l-ahvâl ve'l-emval ve'l-hafede ve'l-meta*. thk. Muhammed Abdulhamîd en-Numeysî, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1420/1999.
- Meclisî, Muhammed Bakır (ö. 1111/1699). *Bihâru'l-envâr el-Câmiatu li düreri ahbari'l-eimmeti'l-ethar*. thk. Seyyid İbrahim el-Meyaneci-Muhammed el-Bakır el-Behbûdî, Beyrut: el-Müessetü'l-Vefa, 14037/1983.
- Menâvî, Zeynuddîn Muhammed Abdurraûf b. Tâc el-Arifi el-Kahiri (ö. 1031/1622). *İthâfu's-sâil bima li Fatimete mine'l-menâkibi ve 'l-fedâil*. thk. Abdullatif Aşur, Kahire: Mektebetu'l-Kur'ân, ts.

- Mertoğlu, Mehmet Suat “Vahiy Kâtibi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42: 447-449. Ankara: TDV Yayınları, 2012.
- Muhammed Hamîdullah, Casim Avcı. “Uhud Gazvesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40: 54-57. Ankara: TDV Yayınları, 2012
- Müberred, Ebü'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd (ö. 286/900). *el-Kâmil*. thk. Muhammed Ebü 'l-Fadl İbrahim, 3. bs. Kahire, Dâru'l-Fikri'l-Arabi, 1417/1997.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (ö. 261/875). *Sahîhu Müslim*. thk. Muhammed Fuad Abdalbaki, Beyrut: Dâru İhyau't-Turasi'l-Arabî, ts.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şerefb. Mürî (ö. 676/1277). *Şerhu Sahîhu Müslim*. 2. bs. Beyrut: Dâru İhyau't Turâsi'l-Arabî 1392.
- Nevevi, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref b. Mürî (ö. 676/1277). *Tehzibü'l-esma ve'l-lugat*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Okiç, Tayyib. “İslamiyette ilk Nüfus Sayımı”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/1, (1958), 7: 11-20
- Öz, Mustafa. “Ehl-İ Beyt”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10: 498-501. Ankara: TDV Yayınları, 1994.
- Safedî, Ebü's-Safâ Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn Aybeg b. Abdillâh (ö. 764/1363). *el-Vafi bi'l-vefeyat*. thk. Ahmed Arnaut-Türki Mustafa, Beyrut: Dâru İhyai't-Turas, 1420/2000.
- Sağânî, Ebü'l-Fezail Radiyyüddin Hasan b. Muhammed b. Hasan (ö. 650/1252). *et-Tekmile ve'z-Zeyl ve's-Sıla li Kitâbi Tâci'l-Lüğa ve's-Sihâhi'l-Arabiyye*, thk. Abdülalim et-tahavî, Kahire: Matbatatü Dâri'l-Kütüb, 1970-1979.
- Sâlihî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf eş-Şâmî, (ö. 942/1536). *Sübülü'l-hüda ve'r-reşad fi sireti hayri'l-ibad*. thk. Adil Ahmed Abdulmevcûd - Ali Muhammed, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1414/1993.
- Savaş, Rıza. “Ümmehâtü'l-Mü'minîn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8: 146. Ankara: TDV Yay., 1993.
- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed (Ö. 902/1497). *Fethü'l-mugis şerhi Elfiyyeti'l-hadis li'l-Irâki*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983.
- Sıddıqî, Muhammad Zübeyr. *Hadis Edebiyatı Tarihi: Menşei, Tekamülü Hususiyetleri ve Tenkidi*. trc. Yusuf Ziya Kavakçı, İstanbul: İrfan Yayınevi, 1996.

- Suheyli, Ebu'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed (ö. 581/1185). *Ravdu'l-unf fi şerhi's-sîreti'n-nebeviyye*. thk. Ömer Abdusselâm, Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabi, 1421/2000.
- Suyûtî, Abdurrahman b. Ebû Bekir (ö. 911/1505). *Tedrîbu'r-râvî fi şehi takrîbi'n-Nevevî*. thk. Abdulvehhâb Abdullatif, Riyad: ts.
- Şemseddin Sâmi. *Kâmûs-i Türkî*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1989.
- Şulul, Kasım. *Siyer Usûlü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019.
- Taberî, Ebû Cafer İbn Cerîr Muhammed b. Cerîr b. Yezid (ö. 310/923). *Târîhü'r-rusûl ve'l-mülûk*. Beyrut: Dâru't-Turas, 1387/1909.
- Teftâzânî, Sâdeddin Mes'ud b. Ömer (792/1390). *Şerhu'l-Mekâsîd*. thk. Abdurrahman Umeyra, Beyrut: Alemu'l- Kutub, 1989.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa b. Sevra b. Mûsa b. ed-Dehhâk (ö. 279/892). *Ma'ruf, el-Câmiu'l-kebir*. thk. Beşşâr'Avvad, Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmi, 1998.
- Uğur, Mücteba. "Âsım b. Sâbit". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3: 479-480. Ankara: TDV Yayınları, 1991.
- Uraler, Aynur. "Ümmehâtü'l-Mü'minîn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42: 306-308. Ankara: TDV Yayınları, 2012
- Zehebî, Şemsuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1348). *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*. 3. bs. Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 1985.
- Zehebî, Şemsuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1348). *Tarihu'l-İslâm ve vefiyatu el-meşâhir ve'l-a'lâm*. thk. Beşşâr 'Avvad Ma'arûf, Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmi, 2003.
- Ziriklî, Hayruddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Ali b. Fâris ed-Dımaşkî (ö. 1396/1976). *el-A'lâm: kamusu teracim [li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisa]*, bs. 13, Beyrut: Dâru'l-İlmi'l-Melayin, 2002.